

România literară

Săptăminal editat de
Uniunea Scriitorilor din
Republica Socialistă România

43

LA A XXX-A ANIVERSARE
A ZILEI ARMATEI
REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA
(Paginile 12—15)

ARMATA

COLUMNA TRAIANA, cel mai prestigios document al ființării noastre civilizatorii pe acest pământ pe care Istoria îl va innobila cu numele de România, reprezintă un popor luptând eroic pentru patria și modul lui de viață. Imaginea lui Decebal jertfindu-se este cea a curajului suprem de apărare a unui sfânt patrimoniu, — de unde și numele lui străbătând mileniiile alături de cel al romanului Traian. Din plămada de atunci nu un popor de războinici s-a ridicat, ci un neam de pașnici constructori, stăpini întru dreptate și faptă roditoare în arcul carpatic, străjuit de Dunăre, până la Marea cea mare — constructori iubitori de bună vecinătate, întru bună lucrare: cea vrednică de respectul lumii întregi.

Truditor din greu pe munții, pe podișurile și cimpurile patriei lui, înfrățit cu riul, ramul, dar mindru de tot ceea ce destinul i-a hărăzit sub cerul și stelele mioritice, poporul român și-a apărut cu bărbăție hotarele, cu singe de viteaz și-a sfințit veacuri după veacuri numele mereu trăitor, apărindu-și cu aceeași vrednicie gila, limba, credința, vrerea de a fi și a rămânea el însuși. Căci numai astfel se lămurește cum de a dăinuit, cu toate atributele menirii lui istorice, un popor asaltat de atîția năvălitori cîți s-au petrecut dinspre toate punctele cardinale în vălmășagul cel fără de istov al primului mileniu, ca și, mai apoi, după intruparea statelor românești, în crîncenele războaie de jaf și cotropire, de lăcomă poftă asuprașitoare și de umilire, războaie care, precum cel dezlănțuit de imperialismul hitlerist, amenințau însăși existența noastră.

Dar tocmai această lungă tradiție de eroică apărare în fața atîtor dușmani, tocmai această neînteruptă veghe la hotare și, totodată, de zăbucium înăuntru pentru înfăptuirea unității, apoi a cuceririi independenței naționale și a întregirii patriei în ce e al ei purtînd sigiliul istoriei sale adevărate, ne-a întărit necontenit conștiința și brațul. Iar din cea mai de cumpănă încercare, poporul român a ieșit biruitor, cîștigîndu-și Eliberarea prin cele mai mari jertfe pe care le-a dat vreodată istoriei sale atît de insingurate.

Astfel s-a călît Puterea Armată la Români, cum i-a spus Bălcescu, vibrînd de emoția revoluției ce o aștepta, în epoca lui. Pe această bază, în anii noștri, s-a făurit Armata Populară, apărătoarea de nădejde a cuceririlor revoluționare ale poporului și a independenței naționale. Este una din marile realizări ale politicii Partidului, cum, pe drept, relevă proiectul de Program ce-și așteaptă investirea Congresului al XI-lea. Raporturile strînse ale Partidului cu armata în perioada ilegalității, participarea activă a forțelor armate la înfăptuirea insurecției naționale și la războiul contra Germaniei fasciste au avut un rol de mare însemnătate în procesul de făurire a armatei noi, populare. Acest proces s-a desfășurat în perioada transformărilor revoluționare ale societății noastre, căpătînd un conținut nou odată cu cucerirea puterii politice de către clasa muncitoare și trecerea la construirea socialismului. „Spre mindria întregii țări, armata noastră de astăzi — spunea comandantul ei suprem, tovarășul Nicolae Ceaușescu — este trup din trupul poporului, formată din fii de muncitori, țărani, intelectuali, fără deosebire de naționalitate, strîns uniți prin devotamentul lor față de partid și popor, prin hotărîrea lor de a fi demni apărători a tot ceea ce au cucerit cu atîtea sacrificii părinții și frații lor în luptă pentru făurirea României socialiste“.

Avem o armată cu un înalt nivel de instruire politică și militară, cu o mare apetență de cultură, de cunoaștere și cuvenită cinstire a trecutului strămoșesc, cu o infinită capacitate de dăruire, cu o vibrantă conștiință a datoriei către patrie și propășirea ei. O armată a păcii constructive, un puternic scut pentru salvagardarea muncii creatoare a poporului român. De aici și dragostea nemărginită pentru ostașii noștri, pentru misiunea lor, din partea tuturor exponenților artei noastre, a scriitorilor, a pictorilor și sculptorilor, a muzicienilor, — Armata însăși oferînd, de altfel, numeroase modalități de afirmare și promovare a culturii, a însușirilor artistice.

La cea de a XXX-a aniversare a Zilei Armatei Republicii Socialiste România, revista noastră îi transmite, prin paginile ce i le consacră, sentimentul unei profunde bucurii. Aceea a tuturor slujitorilor cuvîntului drept, cald, adevărat.

George Ivașcu

MONUMENTUL EROILOR DE LA PĂULIȘ
(Ansamblu proiectat de arhitectul Cristea Micoș;
autorii statuii, sculptorii Ion Munteanu și A. Vitroel)

Păuliș 1944

Nu v-am uitat. Grei struguri pe loazele de vie
Își tolăneau ciorchinii-ntr-o miere aurie
De toamnă, — piersici, prune și alte fructe coapte
Cădeau de somn din ramuri cu zgomot peste noapte,
De tresăreau pindarii culcați pe patul puștii —
Ce zi-i ? Zicea vreunul, iar altu-n ciudă : Tu știi...
Erau de pretutindeni, Olt, Dunăre ori Criș...
Gradați în uniformă prin vie la Păuliș.
Vegheau mitraliere, cartușiere pline,
Grenade, tunuri, branduri, și se știa ce vine,
Ce vine, cine vine și nu e prea departe.
I-auzi ? Vor cimpul țării să-l samene cu moarte,

De-a lungul și de-a latul, cruciș și curmeziș !
Dar s-au izbit de zidul de foc din Păuliș.
În loc de struguri, schije, grenade, plumbi, obuze
Și singe scurs cu spumă, în loc de must pe buze...
S-a stors din piepturi viața, sub fier și foc șuvoi,
Și s-au cules pe urmă doar trupuri de eroi.
Dar se urniră munții ca urieși să vie
Și Mureșul năvalnic și roșu de minie.
Nu v-am uitat, fii vajnici cu fața spre hotar,
În rostul nou al țării întiul stăvilor.
Întru cinstirea voastră țin capul aplecat,
Și-mi crește-n gînd garoafa de foc. Nu v-am uitat.

Mihai Beniuc

România literară

COLEGIUL :

Zaharia Stancu, președinte al Uniunii Scriitorilor, Ana Blandiana, Șerban Cioculescu, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, Ion Horea, Nicolae Manolescu, Dărie Novăceanu.
DIRECTOR : George Ivașcu, Redactor șef adjunct : G. Dimisianu, Secretar general de redacție : Roger Câmpeanu.

Din 7 în 7 zile

Pentru cauza păcii, democrației și socialismului

INTR-UN SUBSTANȚIAL și judicios articol publicat în „Scinteia”, din 22 oct., tovarășul Ștefan Andrei, secretar al C.C. al P.C.R., expune poziția României la o consfătuire a reprezentanților partidelor comuniste și muncitorești din Europa, desfășurată la Varșovia în zilele de 16-18 octombrie. După ce amintește că, la propunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu, s-a hotărât de către Comitetul Executiv al C.C. al P.C.R. participarea la întâlnirea consultativă din capitala Poloniei, autorul articolului subliniază situația consecventă a Partidului Comunist Român pe poziția principală a intensificării legăturilor și contactelor largi între partidele frățesti pentru cunoașterea mai bună a pozițiilor, evidențierea unor concluzii comune, înlesnirea schimburilor de vederi și de experiență. În consecință, liniile directoare ale întregii activități depuse de delegația română la Varșovia au fost îndreptate către găsirea celor mai potrivite căi pentru continuarea și accelerarea edificării unei Europe a păcii, cooperării și progresului social. A fost pus în lumină, cu pregnanță, în luările de cuvânt din întâlnirea de la Varșovia, faptul că menirea supremă a unor astfel de întâlniri este de a sluji cauzei unității, de a servi apropierii și înțelegerii între toate partidele comuniste și muncitorești, întăririi continue a spiritului de încredere, colaborare și stimă reciprocă, restabilirea unității și coeziunii fiind imperativul suprem pentru întreaga mișcare comunistă internațională. Este, incontestabil, un succes de prima însemnătate și un aspect pozitiv al întâlnirii de la Varșovia, acela că și-a găsit reflecție și aplicare principiul consensului, ținându-se seama, în toate concluziile, de părerile și opiniile partidelor participante. În unanimitate, opinia noastră publică apreciază și salută consemnarea, în documentul final al întâlnirii, a declarației că pregătirea și desfășurarea viitoarei conferințe a partidelor comuniste și muncitorești din Europa trebuie să aibă loc într-o atmosferă democratică și de colaborare frățească, cu respectarea părerilor tuturor partidelor și cu voința de a se ajunge la poziții comune. În ce privește data acelei conferințe, delegația română a propus ca ea să aibă loc imediat după încheierea Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa. S-a stabilit, prin consens unanim, ca dată, jumătatea anului 1975, iar ca loc, capitala R.D.G.

Prețuri-inflație-recesiune?

PREOCUPAREA de bază a tuturor guvernelor occidentale, comentariile cele mai intense susținute, din presa tuturor capitalelor, de la Washington pînă la Tokio, trecînd, firește, prin Bruxelles, Paris, Bonn, Roma, continuă a fi starea economiei și a finanțelor din țările respective. Coresponzenții de presă semnalează din WASHINGTON dubla campanie deschisă de președintele Gerald Ford și Administrația sa împotriva celor doi „inamici publici esențiali”, inflația și penuria de energie. Publicarea măsurilor pe care le proiectează președintele Statelor Unite, cu termen imediat de aplicare (rationalizarea consumului de combustibili lichizi, gospodărirea prudentă a surselor de energie, reducerea viguroasă a cheltuielilor publice etc), a avut efect subit asupra jocului la bursă, ridicînd, cu zeci de procente, valoarea acțiunilor industriale. Totuși, temerile de criză, de „recesiune” economică sînt departe de a dispărea, justificate, în special, de numărul record al șomerilor, care tinde să depășească, repede, plafonul critic de 5 milioane de oameni.

La LONDRA, guvernul laburist prezintă, zilele acestea, în Camera Comunelor, unde-l sprijină noua și minoritatea sa majoritate, proiectele de legi și de reforme al căror tel este tentativa de a frîna criza economică și financiară. „Anglia, scrie ziarul «Guardian», se afla într-o dilemă deprimantă”, cauzată de creșterea dramatică a costului vieții, de creșterea șomajului, de scăderea exportului și dezechilibrul balanței de plăți. Comentatorii sînt foarte pesimiști. Șansele guvernului laburist, după recente alegeri, sînt, evident, ameliorate, însă numărul problemelor cu care este și va fi confruntat nu s-a micșorat deloc.

La ROMA, eforturile pentru rezolvarea crizei politice — intrată în a patra săptămînă — nu fac decât să sporească îngrijorarea față de fenomenele de criză economică. Între timp, la BRUXELLES, miniștrii de finanțe și de agricultură ai celor nouă țări din Piața comună țin ședințe-maraton pentru a căuta, fără șanse mari de a găsi, căile de ieșire din divergențele de opinii intervenite în problema prețurilor la produsele agricole.

Cronicar

Viața literară

Plenara Consiliului Uniunii Scriitorilor

ÎN prezența tovarășilor Dumitru Ghișe, vicepreședinte al Consiliului Cultural și Educației Socialiste, și Valeriu Bucuroiu, instructor al C.C. al P.C.R., în ziua de 22 octombrie 1974 a avut loc plenara Consiliului Uniunii Scriitorilor din Republica Socialistă România.

A fost prezentată o dare de seamă asupra activității Biroului Uniunii în perioada dintre cele două plene de Consiliu. S-a făcut o informare despre activitatea Editurii Cartea Românească. Au fost ratificate pensionările de vîrstă și de invaliditate acordate unor membri ai Uniunii și ai Fondului Literar, și unor urmași ai scriitorilor. Au fost ratificate regulamentele de acordare a premiilor Uniunii Scriitorilor și ale Asociațiilor de scriitori pentru literatura anului 1973 și s-a definitivat componența juriului Uniunii. Consiliul

a rezolvat unele probleme organizatorice.

Pe marginea documentelor prezentate în plenară, au luat cuvîntul scriitorii Paul Anghel, Ion Băieșu, Ana Blandiana, Constantin Chirîță, Ben. Corlăciu, Ov. S. Crohmălniceanu, Dan Deșliu, Domokos Géza, Anghel Dumbrăveanu, Geo Dumitrescu, Dumitru M. Ion, Ioan Grigorescu, Arnold Hauser, Ion Hobana, Mircea Radu Iacoban, Traian Iancu, Eugen Jebeleanu, Nicolae Jianu, Măliș József, Gellu Naum, Fănuș Neagu, Edgar Papu, Adrian Păunescu, Radu Petrescu, D. R. Popescu, Marin Preda, Aurel Rău, Vasile Rebreanu, Nichita Stănescu, Szász János, Corneliu Ștefanache, Sütő András, Virgil Teodorescu, Haralamb Zineă.

Lucrările plenarei au fost conduse de Laurențiu Fulga, prim vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor.

DE ZIUA ARMATEI

● Luni, 21 octombrie a.c., a avut loc la Casa scriitorilor „Mihail Sadoveanu” o seară omagială dedicată Editurii Militare. Au luat cuvîntul col. Tudor Tamaș, director al Editurii Militare, și Haralamb Zineă. Vorbitoarii au subliniat contribuția

Editurii Militare, în cei 25 de ani de existență, la dezvoltarea unei literaturi care își propune să reflecteze atît trecutul glorios al armatei române, cît și viața actuală a militarilor armatei R.S.R.

Asistența a primit cu vîi aplauze știrea deco-

rării Editurii Militare cu înaltul Ordin „Meritul Cultural” cl. I.

În încheiere, a urmat un recital poetic omagial susținut de poeții : Mihail Beniuc, Virgil Carianopol, Radu Cârnel, Eugen Frunză, Ștefan Popescu și Victor Tulbure.

● A apărut nr. 10/1974 al revistei ilustrate de literatură și artă Viața militară dedicat celei de a XXX-a aniversări a Zilei Armatei noastre populare. În articolele „25 octombrie 1944”, „Carei — 1944”, „Tradiție și modernitate”, „Memorii din linia întâi” sînt evocate momente din istoria creării

armatei populare, vitejia și eroismul ostașilor români în războiul antifascist. Alături de reportaje despre pregătirea și virtuțile militarilor de azi, de cicluri de versuri închinare patriei socialiste, reține atenția esul însoțit de o bogată ilustrație „Expoziția jubilară «Armata română în arta plastică»”.

● În cinstea Zilei Armatei R.S.R., Casa scriitorilor „Mihail Sadoveanu” a organizat în zilele de 16 și 18 octombrie a.c. sezători literare în două unități militare ale Capitalei. Și-au dat concursul scriitorii : Al. Andrișoiu, Ana Blandiana, Ion Bănuță, Ioana Diaconescu, Eugen Frunză, Traian Iancu, Gheorghe Pituț, Victor Tulbure și respectiv : Virgil Carianopol, Elena Gramov-Marinescu, Marin Forumbescu și Violeta Zamfirescu.

În spiritul colaborării reciproce

● Potrivit înțelegerii de colaborare dintre Uniunea Scriitorilor din țara noastră și Uniunea Scriitorilor slovaci, au plecat la Bratislava Ion Crînguleanu și Nicolae Stoe. În cadrul înțelegerii similare cu Uniunea Scriitorilor din R. P. Ungară, au plecat la Budapesta Nicolae Ciobanu, Ion Lotreanu și Alexandru Raicu. De asemenea, în ca-

drul înțelegerii cu Uniunea Sovietică a plecat la Moscova Nicolae Dragoș.

SEARĂ DE POEZIE POLONEZĂ

● Vineri, 25 octombrie a.c., ora 18, Uniunea Scriitorilor organizează o seară de poezie poloneză, care va avea loc la Casa scriitorilor „Mihail Sadoveanu” din Calea Victoriei nr. 115.

Premiul „Manuscriptum”

● „Premiul Perpersicius” pentru cea mai bună ediție a anului 1973 a fost acordat de revista MANUSCRIPTUM, vineri, 18 octombrie 1974, lui Floarea Fugariu pentru edițiile : Gheorghe Sincai, Opere, vol. IV (Chronicon Daco-Romanorum) ; Ion

Budai-Deleanu Tiganiada, ambele apărute la Editura Minerva.

Festivitatea de decernare a premiului a avut loc luni 21 octombrie 1974, orele 18,00 la sediul Muzeului literaturii române.

Se redeschid cenaclurile

● Prima ședință, de după vacanță, a Cenaclului „Titu Maiorescu” al Asociației Juriștilor din România, desfășurată sub conducerea lui Gabriel Iosif Chiuzbalan, a găzduit lecturi din creațiile lui Dumitru Iftim, S. Grău și Mircea Bobeș. În cadrul aceleiași ședințe a luat ființă Secția de tracologie a cenaclului, al cărui președinte de onoare a fost ales prof.

dr. Iosif Constantin Drăgan, președintele Federației Internaționale de Marketing.

● Miercuri, 16 octombrie, și-a redeschis activitatea cenaclul medicilor din București la Clubul Sindicatelor Sanitare. Au citit poezie Constantin Voiculescu și Ion Larian Postolache. Următoarea ședință va avea loc miercuri, 30 octombrie.

Șantier

Virgil Gheorghiu

a predat Editurii Albatros — pentru colecția „Fantastic”, volumul Povestiri stranie, cu o prefață de Ion Hobana și o selecție de Sonete și rondeluri.

Profira Sadoveanu

a încredințat Editurii Minerva volumul de nuvele Ploi și ninsori. Editurii Cartea Românească selecția de poeme intitulată Bălării, iar Editurii Ion Creangă volumul Izvoade și lumini. Lucrează pentru această editură la paginile memorialistice, Povești Sadoveanu.

Liviu Călin

are sub tipar la Editura Eminescu studiul Caragiale interpretat de... iar la Editura Junimea volumul de eseuri Recitind clasicii (Sadoveanu, Dimitrie Anghel, Ibrăileanu, Ion Pillat, Cezar Petrescu). A încredințat Editurii Cartea Românească volumul de poeme Ferigă sub stîncă. Lucrează la o monografie Camil Petrescu.

Dragoș Vicol

are la Editura Militară romanul Drumul spre mai. A terminat, pentru Editura Junimea, volumul Poemele de acasă. Lucrează la romanul intitulat Satul cu biserică de porțelan.

Ion Iuga

are sub tipar la Editura Cartea Românească volumul de poezii Irosirea zăpezilor, iar la Editura Albatros Cămașa Patriei. Pregătește Poeme pentru Editura Dacia și un volum de sonete pentru Editura Cartea Românească. Are în lucru două cărți de reportaj-eseu Ora Cetății și Ochiul Țării, ambele pentru Editura Eminescu.

Manuscrisele
nepublicate
nu se inapoiază

Calendar

- 25 octombrie — împlinește 50 de ani (n. 1924) Sonia Filip
- 26 octombrie — a fost înființată (1860) Universitatea din Iași
- 26 octombrie — s-a născut (1873) Dimitrie Cantemir (m. 1723).
- 26 octombrie — a murit (1957) Nikos Kazantzakis (n. 1883)
- 26 octombrie — s-a născut (1844) Nicolae Beldiceanu (m. 1896)
- 26 octombrie — s-a născut (1843) G. H. Grandea (m. 1897)
- 27 octombrie — împlinește 50 de ani (n. 1924) Vasile Nicorovici
- 28 octombrie — s-a născut (1920) Andrei Ciurunga
- 29 octombrie — a murit (1912) Romulus Scriban (n. 1838).
- 1.XI.1770 — s-a născut Const. Diaconovici-Loga (m. 1850)
- 1.XI.1861 — a murit Nicolae Istrati (n. 1818)
- 1.XI.1898 — s-a născut Jean Boutière (m. 1967)
- 1.XI.1908 — s-a născut D. Almaș
- 1.XI.1929 — s-a născut Vasile Nicolescu
- 2.XI.1854 — a murit Anton Pann (se împlinește 120 de ani, n. probabil, 1796)
- 2.XI.1872 — s-a născut Cincinat Pavelescu (m. 1934)
- 2.XI.1872 — s-a născut D. D. Pătrașcanu (m. 1937)

SUB SEMNUL CONGRESULUI XI

„Patria vieții este prezentul“

GASESC undeva notată o propoziție din Villiers de l'Isle-Adam, un gând rafinat, pe măsura literaturii sale : „**Quant à moi je vivais par politesse**”. Întii admir ambiguitatea expresiei, spiritul lui Villiers care, iată, nu se dezmințe, apoi încep să reconstitui întrebarea aceea gravă cu care poți fi somat, ca scriitor, când te aștepti mai puțin. Pentru ce trăiești dumneata, scriitorule ? De ce ? Din politețe, răspunde Villiers, pentru a nu distona față de voi, care de asemenea trăiți. Foarte eficient răspuns, dacă vrei „să epatezi burghezul”, dar foarte laș răspuns, dacă vrei să iei întrebarea în serios. Căci la un moment dat o asemenea întrebare devine legitimă, cu condiția ca ea să fie pusă din interior. Există un gen de întrebări cu care scriitorul conviețuiește, întrebări ce locuiesc în el într-o permanentă nepronunțare, în stare potențială de declanșare. Tensiunea acestor întrebări este însăși tensiunea creației, iar creația răspunde în permanență acestor întrebări nepronunțate. Ce este viața, ce este iubirea, fericirea, moartea ? — și diversitatea întrebărilor nu se încheie aici. Le și numim, de altfel, cu un termen redundant, întrebări eterne, adică întrebări pe care și le pune literatura de cînd există. Însă dacă le exteriorizăm și le dăm o turnură retorică, modul acesta de a întreba interzice la drept vorbind răspunsul. Nu poți să-l crezi pe acel scriitor care răspunde prompt la o asemenea întrebare, care declară sentențios : „trăiesc pentru literatură”. E un răspuns publicitar, cabotin, un răspuns exterior, pe măsura aceluiași mod exterior de a pune întrebarea. Iată de ce insul dotat cu cultură și cu simțul proporțiilor știe că pentru unele întrebări răspunzi pe durata întregii tale vieți, nu o singură dată, definitiv, sentențios, ci mereu, prin acumulare, prin îndoială, prin avînt, dar și prin simțul relativului. Scriitorul adevărat răspunde prin operă, iar atunci cînd opera lui atinge cota valorii, această operă împlinește și golul lăsat pentru răspunsuri. Scriitorul răspunde la asemenea întrebări în etapele majore ale biografiei sale intelectuale și sociale. Dar răspunde totdeauna în **prezent** (aici nu intră speculațiile despre șansa postumă a operei).

DACĂ întrebările rămîn potențiale, a le răspunde înseamnă a te afla într-o fericită luciditate vizionară. Înseamnă a gândi prezentul și a-l vedea. Nu pot să nu citez aici o strofă din postumele eminesciene, intitulată atît de sugestiv **Patria vieții este prezentul**, unde preocupările prozodice sînt absolut neglijate, pentru a face loc unui material de gîndire brut și ardent :

Patria vieții este prezentul.
Clipa de față, numa-n ea suntem,
Suntem în adevăr. Iară trecutul
Și viitorul numai o gîndire-s.

Iată deci un posibil răspuns la acea paralizantă întrebare. Trăim pentru adevăr, pentru clipa de față. Trebuie să deslușim adevărul și clipa de față ca să ne putem astfel lansa și în „gîndirea”, în acțiunea de a gîndi trecutul și viitorul. A gîndi prezentul înseamnă a-ți găsi reperele ; de la cele mai intime, de la nuanțe, pînă la reperele formelor sociale în care trăiești. Dacă în aceste zile din urmă se dezbate în presă proiecte de viitor pentru toți, proiecte ce angrenează conștiințe și biografii, înseamnă că sîntem bine așezați în prezent, în „patria vieții”, cum spunea poetul, și de aceea putem gîndi viitorul. Nu au fost puse întrebări retorice, dar a venit un ansamblu de răspunsuri vizionare. Cu unele dintre ele putem să răspundem și la întrebarea „de ce trăim”.

DAR să ne întoarcem la întrebări și răspunsuri pentru a urmări ceva mai nuanțat acest delicat mecanism. Mai există scriitori care se blindează pe pozițiile unei perpetue ironii, atotpersiflanți, disprețuind cu emfază exprimarea directă de opinie. Ne punem cu toții întrebarea **ce va fi România de miine**, dar trebuie să ne întrebăm și cum va fi literatura noastră de miine. Desigur, ficțiunea nu poate fi prospectată, însă așa cum fiecare se

gîndește în durată la propria sa creație, la cărțile pe care ar vrea să le scrie, ne gîndim cu toții la cărțile mari pe care le dorim acestei literaturi în anii ce vin. Și ne gîndim să cunoaștem mai bine momentul literar prezent. În acest context, întrebările și răspunsurile privind literatura de azi, structura ei, liniile ei de forță, ar fi de dorit să angajeze opinii deschise. În asemenea momente este locul întrebărilor esențiale, formulate cu toată hotărîrea. Au apărut, spre exemplu, cîteva cărți ce înregistrează panoramic mersul literaturii noastre după Eliberare, dar chiar și semnalarea lor a fost, cu puține excepții, palidă. Unele dintre acestea puneau întrebări fățișe, lăsate deschise în mod intenționat, întrebări care incitau. Li s-a răspuns în mică măsură, s-au stabilit puține dialoguri. Cei care se păstrează acum pe poziții docte și silențioase, afișează de fapt o falsă interiorizare. Este adevărat, nu e nevoie să strigi întrebările creației în toate cele patru vînturi, uneori devine chiar primejdios, neprofesional, să procedezi astfel, dar nici nu poți să rămii în claustrarea feudală a odăii tale de scris. În multe alte țări criticii, și nu numai ei, se întrebă periodic : **încotro merge literatura ?** România trăiește acum momente de cotitură, poate de aceeași importanță ca și momentul Eliberării, cu serioase deplasări de nivel social, cu importante prefaceri în conștiințe. Literatura le va cuprinde, fără îndoială, dar cum ? O parte din răspuns îl poate da analiza lucidă a literaturii actuale, cealaltă parte îl dă perspectiva. Trebuie totuși să ne gîndim că un singur pătrar a mai rămas din acest secol, și dacă privim veacul de la începutul său, avem impresia că literatura noastră a trăit tardiv istoria comprimată a cel puțin trei secole din alte literaturi. Am venit din urmă și am venit puternic, ne bucură acum forța și vitalitatea literaturii pe care o facem. Dar cum vedem literatura anilor ce vin ?

O MISIUNE specială revine mai ales scriitorului tînăr, cu atît mai mult cu cît pentru tînărul scriitor întrebările creației sînt o magmă fierbinte. Scriitorul matur este mai prudent atunci cînd se hotărăște să facă publice întrebările și neliniștile sale de creație, dar scriitorul tînăr simte efectiv nevoia să se elibereze de aceste întrebări, să viseze, să teoretizeze. Prudența și scepticismul îl vor ajunge poate mai tîrziu, însă cît e tînăr și cîtă vreme trăiește în el confuz o energie neexprimată, el vrea să cheme și să dăruiască. Cei care au participat, mai demult, la primul **Congres al tinerilor scriitori**, plecau tocmai cu intenția de a-și face cunoscut gîndul cel mai frumos despre creația pe care doreau să o cucerească. Tînăr scriitor fiind, nu pot să nu-mi imaginez și acum un asemenea dialog lărgit între tinerii scriitori, un prilej de sincere chemări, ocazie de a ne exprima gîndul și părerea, de a prospecta frumosul din viitor. Din păcate revistele noastre s-au prea specializat pe rubrici tradiționale, de aceea ar trebui să recîștigăm formele de emulație ale dialogului. Aș vrea să fiu destul de bine înțeles. Cota la care se ridică dezbateră de idei literare a unei epoci nu o dau neapărat numai cărțile finite, tomurile deja consacrate, concluziile general acceptate. Există totdeauna o atmosferă indicibilă care ne scapă, în care se vehiculează lucruri mai vechi sau mai noi, mai originale sau mai puțin originale, mai naive, sau mai prudente, mai bine gîndite, sau spuse în pripă și dintr-o experiență insuficientă. Dar oricît de naiv și oricît de neexperimentat ai fi, trebuie să existe în tine, ca tînăr scriitor o energie de idei mari, iar această energie este energia vizionară, la îndemîna oricărui scriitor, independentă pînă la urmă de talent. Dacă vorbim despre România de miine, trebuie să ținem seama de puterea vizionară, izvorită aproape din instinct, a scriitorului. Și a scriitorului tînăr îndeosebi. Întrebările și răspunsurile cu care izolăm, ocrotim, ca un nucleu prețios și fragil, imaginea țării de miine, liniile acestea de forță care dau contur unui corp astral, izbucnesc din visul nostru.

Dinu Flămînd

Octav Iliescu : **ECATERINA TEODOROIU**
(Din expoziția A XXX-a aniversare a Zilei Armatei Republicii Socialiste România — sala Dalles)

CRONICI

Călătoresc cu privirea spre cronici.
Albastrul istoriei iarăși mă cere.
Morții fără de moarte
au obosit de atîta tăcere.

Un bărbat. Alt bărbat.
Războaie. Regimente. Drapele.
Pe ele stau crucificat
în vecia neliniștii mele.

Sunați neclătinatelor spații, Carpați
dăruiți mereu depărtării.
Aud cum urcă spre mării bărbați
oștirea de astăzi a țării.

Nicolae Dumbravă

ȚARA

Țara e-n tine cînd ești departe,
Iar cînd te-apropii, tremuri de dor,
Ca de-un liman scinteietor,
De legăminte fără de moarte.

Țara e-n tine ca o văpaie,
Ca un miraj de vîz și auz,
Ca luna-n plopi de taină bălaie,
Ca miezul dulce al unui harbuzz.

Țara e-n tine, vară de miere,
Toamnă de aur, iarnă de-argint,
Ca o iubire, ca un colind,
Țara e-n tine ca o durere.

Cu dimineți de pajiști în rouă,
Cu oameni, cu case și cu uzine,
Cu vrăji de-altă-dată, cu patimă nouă,
Țara-i în tine, țara-i cu tine.

G. G. Ursu

Nuvela și povestirea contemporană românească

PENTRU cine vrea să aibă o imagine asupra devenirii și receptării unui gen literar, consultarea anualelor de dincolo, a panoramelor efectuate din timp în timp constituie o cale nu numai de luat în seamă ci, adesea, destul de concludentă. Este, între altele, cazul nuvelii și al povestirii românești contemporane, care a prilejuit în ultimii 25 de ani (o primă culegere, după 23 August 1944 fiind cea din 1949. Intitulată 20 de nuvele) mai multe asemenea încercări. Ultima este cea a lui Cornel Regman, apărută la Editura Eminescu, în cadrul unei serii incluzând, pe lângă nuvelă și povestire, romanul și reportajul. Aparent (și poate și în fapt) cam prea severă, alcătuirea lui Regman are, pe de o parte, certa ei importanță pentru înțelegerea gustului și a opțiunilor criticii, iar, pe de altă parte, surprinderea unor dintre forțele cele mai ferme ale reliefului literar res-pectiv. Căci, chiar dacă i s-ar putea atrage atenția autorului că n-a reținut nimic din cutare sau cutare autor (în-tre alții, puteau fi luați în seamă mă-car Mihail Sadoveanu, G. Călinescu, Zaharia Stancu, Teodor Mazilu, Paul Georgescu, George Sidorovici și Pop Si-mlon, de pildă), nu i s-ar putea re-prosa că textele alese nu meritau a fi reținute într-o antologie (deși, personal, as fi dat altceva din Camilîar, Liebhardsau Titei). Însă o asemenea carte nu e de cercetat atât în funcție de ce credem noi că ar fi trebuit să fie, cit în raport cu ce și-a propus autorul ei să ne în-tăriseze. Aceasta pentru că, deși asupra tabloului de ansamblu al literaturii sau al unui sector al ei există un consens mai mult sau puțin unanim, în particular fiecare dintre noi are prele-

ria, autografele (însușind un fel de **credo** al autorilor respectivi), referin-cte de vedere mai generale asupra nu-velii și povestirii în ansamblu și asu-pra celei contemporane în special, den-sitatea acestei cărți ar fi sporit. În- direct asemenea texte pot fi dibuite în carte, însă gruparea lor la începutul sau la sfârșitul ei ar fi fost încă mai re-levantă, ca și compilarea bibliografiei selective privind-i pe nuveliști și po-vestitori cu una critică, referitoare la ei.

Dincolo însă de atari virtuale nea- junsuri bibliografice, antologia pe care ne-o propune Cornel Regman atestă (dacă mai era nevoie de o nouă ates- tare) o competență comprehensivă, o orientare sigură într-un domeniu larg și dificil a fi delimitat, o apăsătoare selecție și interpretări textelor nece- sare, de natură a-i împlini personal-itate pe încă o latură a ei. Căci cartea trecut și în primii ani ai secolului no-stru), reprezentată prin V. Voiculescu și Camil Petrescu; „B. Generația mijlo-cie (scriitori care au debutat înainte de cel de-al doilea război)”, prezentă în- milar, Lucia Demetrius și Ovidiu Con-stantinescu; „C. Promovii literare în primii 15 ani după Eliberare”, din care se rețin texte din Marin Preda, Eugen Barbu, A. E. Baconsky, Sătu Andraș, Ion Lăncărușan și Titus Popovici; „D. Promovii noi (după 1960)”, din care i-au parut demni a figura în antologie Mir-cea Horia Simionescu, Ștefan Bănules- cu, Fanus Neagu, Vasile Rebreanu, Hans Liebhards, Dumitru Radu Po- pescu, Nicolae Velea și Sorin Titei.

Astfel grupate, textele propuse ne dau într-adevăr o imagine semnificativă a nuvelii și povestirii române contempo- rane, deopotrivă sub raportul realizării artistice și sub cel al „apetențelor” te- le note biografice, pe lângă bibliogra-

George Muntean

La 25 octombrie se împlinesc doi ani de la moartea pictorului MOREL HUSI (n. 15 iunie 1911). O retrospectivă a operei sale este în pregătire. În imagine : Peisaj (creion)

Intemeiere

La insula ținând din tărâmul furtunii —
umbră ei stăruie pe cer, ca un ostatic.
Steluți de foc și păsări-bote de slava
aromelor decantează un aer sălbatic.
Cită frumusețe în mîinile-nfipte-n pămînt !
Diafane tînuce în visarea urmașilor.
Din violente candori fulgeră azi patria
în cuturelul solemn al cosasilor.
În miez de evuri tînră își rotește
precum păunul imperial odoarele sfînte.
Nu e comelă, nu-i lut. E o stea-ngîndurată
cu obirșii de oase și flori de cuvînte.
Ilie Maduța

9 Nuvela și povestirea românească contemporană, 1944—1974. Studiu intro-ductiv, antologie și bibliografie de Cornel Regman.

care, cu mijloacele genului, specifice sau mai puțin specifice, au îmbogățit patrimoniul literar cu opere de înaltă calitate și povestiri române contempo- rane, deopotrivă sub raportul realizării artistice și sub cel al „apetențelor” te- matic. Sigur că dacă, pe lângă bibliogra-

„înalte clase de nuveliști și povestitori Una din ideile lui este aceea a con- stituirii în ultimii treizeci de ani a unei fașe, intențiile declarate se acoperă în- tru totul cu realitatea cărții pe care Cornel Regman, cel puțin în cazul de față, intențiile declarate se acoperă în- trea, destul de concludentă. Este, între altele, cazul nuvelii și al povestirii ro- mânești contemporane, care a prilejuit în ultimii 25 de ani (o primă culegere, după 23 August 1944 fiind cea din 1949. Intitulată 20 de nuvele) mai multe ase-

Fantezie și inteligență

Pro domo

POATE că risul — evident esența acestuia și nu reacția fiziologică — să fie cel mai pur act al inteligenței. Ridem numai la sfârșitul unui cit de scurt proces de înțelegere și, de cele mai multe ori, o facem pentru a ne distanța de un fapt pe care-l socotim, pe drept sau nu, mai prejos de noi. Risul se exercită cel mai ades în dauna prostiei. E desigur un mijloc de a încerca să ne ridicăm deasupra ei — și, poate tot de aceea, izbutim să ieșim cu fața curată dintr-o situație care ne depășește intelectualitatea, zimbând.

Și totuși se spune că risul e o formă de relaxare, ceea ce e tot una cu a crede că înveselindu-ne de ceva ne angajăm atât de puțin inteligență încât echivalăm amuzamentul cu odihna spiritului. Mult ne-am mira să fie cu adevărat astfel, mai ales într-un moment în care psihologia tinde să ne învețe că viața inteligenței e o neobosită alternanță de momente de concentrare a atenției și de travaliu obscur, încât nici în somn repaosul ei nu se realizează absolut.

Ne-am gândit la toate acestea citind și mai ales reflectând la ultima carte a lui Mircea Horia Simionescu, **După 1900, pe la amiază**. Împrejurările în care am luat cunoștință de celelalte două volume (**Ingeniosul bine temperat, I, Dicționarul onomastic, II și Biografia generală**) ne-au făcut să ne gândim la anumite condiții specifice scrisului acestuia. Mircea Horia Simionescu este negreșit un autor de abordare dificilă. Cărțile sale, care au obținut un de altminteri bine meritat succes de public, nu trădează nici o clipă intenția de a-și cuceri cititorul sau a-l menaja, ci mai curînd de a-l pune la încercare. Genul „ușor” al comicului poate de multe ori să-și caute audiența prin concesii facile; o atât de frumoasă desmintire în cazul autorului **Dicționarului onomastic** nu poate fi decât salută. Nu vom aduce, deci, în favoarea acestui autor de recunoscută subtilitate argumentul ades folosit de cei care vor să aperse comicul atribuindu-i nu știu ce străfunduri grave sau chiar tragice. Nu. Credem că literatura lui Mircea Horia Simionescu reprezintă una din cele mai pure expresii ale comicului. Și o spunem nu numai cu legitime accente de admirație dar mărturisind că îl citim cu oarecare spaimă, avînd încă de mult trează în minte acea teribilă formulă enunțată foarte categoric de Camil Petrescu și după care: „chiar în formele lui superioare, ca uneori la Anatole France, spiritul dă adesea o impresie de rece imbecilitate.”

Într-adevăr, risul unui om care experimentează umorul și-l practică e imens. Cea mai mică scădere de „tensiune” sau de forță a ei se întoarce împotriva celui care încearcă acest joc tare. El presupune o conștiință mereu trează și un autocontrol cit se poate de sever. Sint calități pe care le constatăm și le verificăm nu numai în „scriitura” lui Mircea Horia Simionescu, dar și în felul în care-și conduce întregul proces artistic. Dificultatea pe care am resimțit-o la lectură și pe care nu ne rușinăm a o divulga vine poate de la intenția lui primordială de a face din scrisul său o problemă de raporturi în primul rînd cu sine și cu această conștiință eminent activă. Mircea Horia Simionescu e un scriitor care scrie parcă în primul rînd pentru sine; analizează realitatea, demască convențiile ei, propune ficțiuni și le ia în de-

ridere pe cele mai comune, dresază inventare de teme împotriva cărora se înverșunează și de care se lasă fascinat el însuși. „Universul” literaturii sale se constituie din dubla acțiune a adevăratului și respingerii.

POATE că paginile sale se adună într-un fel mai firesc decît cel sistematic, propus însă ostensibil, alcătuiind niște insesizabile, de către cititor, „etape”; dar ceea ce vede oricine e caracterul de întoarcere a spiritului asupra sa însuși și asupra materiei alcătuitoare, derutînd încă o dată o inteligență de tip clasic. Paginile, episoadele și chiar eroii, dacă vrem să-i numim astfel, se urmează într-o succesiune de alt ordin decît acela al unei necesități interioare și al unei voințe lămurite de a organiza ma-

Mircea Horia Simionescu

teria, în ciuda acelui pedantism umoristic, prea vizibil, el însuși intenționat.

Mircea Horia Simionescu se imaginează un demiurg incomod și inconcisiv — și în proza lui asistăm la un continuu joc de trape, de ruperi de planuri și de schimbări de perspective, pe care le întilnim și în lirica lui Leonid Dimov, de pildă, poet cu care autorul **Ingeniosului bine temperat** are în comun și felul în care știe să se folosească de resursele cuvîntului, disprețuind în aparență substanța lui. În schimb, cărțile lui Mircea Horia Simionescu oferă „facilitatea” de a putea fi citite începînd de oriunde, ca orice dicționar, în care curiozitatea e solicitată mereu de titlurile vecine și atenția se menține cu greu, ca pe un lunecus. Cel care se ridică la o viziune mai înaltă cîștigă impresia că privește un tablou cu o mulțime de centre de perspectivă: dacă el trebuie să abandoneze calea clasică de abordare a unei cărți, în schimb poate găsi altele, o mulțime, **ad libitum**.

Dar dificultățile acestea, și altele, cite vor mai fi, sînt compensate de o nesecată vervă, de un spirit necontenit susținut, de o rară substanță intelectuală și afectivă. Propunîndu-și să înfrunte la tot pasul riscul acelei scăderi de tensiune de care vorbeam, Mircea Horia Simionescu dovedește că în artă nu norocul, ci talentul și vocația pentru un anume gen ajută pe îndrăz-

neți. Cărțile sale au impus negreșit un stil.

Ultima dintre ele, recent apărută, **După 1900, pe la amiază**, reprezintă niște momente de concentrare epică, extrase din acest complex proces, și propuse ca piese independente, în așteptarea publicării volumului al treilea din ciclul inaugurat în 1969. Astfel scoase la rampă, aceste ficțiuni sînt suficiente pentru a atesta o reală forță de creație, ceea ce lui Mircea Horia Simionescu nu i s-a concedat de critică decît cu jumătate de gură. Situate după 1900, dar nu prea departe de această dată, ci mai curînd în pragul și în timpul celui de-al doilea război mondial (cu atîtea aluzii ce spun mult cititorului nu mult prea tînăr: procesul lui Sile Constantinescu, filmul **Coroana de fier**, incendiul sondei de la Moreni, grandiosul turneu al Elenei Zamora la Monte Carlo), piesele acestea sînt mult mai mult decît persiflarea unor realități foarte comune și a unor teme literare. Nu am ezita să le raportăm mai curînd la experiența strictă a autorului și să receptăm din plin dincolo de suflul de neostenită ironie o indeneșabilă căldură afectivă, chiar pentru cele mai amărîte figuri precum fericita Miss România din **Concursul de frumusețe**, sau pentru obscurul tehnician dentar Panait Lyriplick care se dovedește a fi fost cauza teribilului cutremur din noembrie 1940. Preferințele noastre merg însă mai curînd în direcția prozelor de fantezie și realitate, în care acestea două se împletesc atât de fericit, și ne gîndim la **Geografie și arpacaș** și la **Ars amandi**, în care se confirmă încă o dată că autorul lor, ca toți artiștii foarte lucizi, știe deopotrivă să viseze.

SCRITORUL însuși și-a revendicat această calitate într-o pagină de autoanaliză și mărturisiri (Matei Alexandrescu, **Confesiuni literare**, 1971, p. 236): „Cu toată fantezia (care mi se reproșează amical), fiecare detaliu al cărților mele a fost mai înainte trăit, verificat în mișcarea zilnică a vieții. Jocul despre care vorbesc în carte este jocul vieții, înțeles ca dispută a individului lucid cu întîmplarea, cu neprevăzutul. Tetralogia mea, așa cum am mai spus, se vrea o frescă a condiției umane în acest miez al secolului [...] Așa se explică de ce se întilnesc la mai fiecare pagină a **Dicționarului** alăturări ale elementelor indiscutabil reale cu cele probabil, sau inevitabil fanteziste. Un vis reușit poate să fie mai semnificativ și mai util pentru elucidarea unor probleme ce ne interoghează conștiința la un moment dat, decît înșiruirea foarte coerentă a unor întîmplări comensurabile, petrecute aievea și consemnate într-un proces-verbal. **Uncori visăm incredibil de adevărat.**”

...Dar ceea ce ni se pare mai prețios și oarecum neașteptat e că din procesul acesta foarte complex și mai ales voit complicat rezultă o impresie îndeobște provocată de lucrurile foarte simple: aceea a unui indiscutabil **farmec**. Să fie acesta marele mister al scrisului lui Mircea Horia Simionescu? În tot cazul, el schimbă cu totul sensul unei posibile discuții relativ la jocul dintre realitatea scrisului și intențiile sale artistice și probează că autorul **Ingeniosului bine temperat** n-a făcut un simplu rămășag cu inteligența.

Alexandru George

În marile fîntîni

Neștiutor somnul o să moară
în marile fîntîni din primăvară
și o să fulgere-ntr-o ploaie repede,
departe
firavul vis din lanul de secară.

Va ninge-n jur copilărește, crud
și va fi alb albastrul de cicoară
doar lanul răcit va crește tandru
cu-același foșnet de căldură-amară.

Rivnind ascuns lucirea-nșelătoare
plecat-am după merele de aur

cînd fraged aerul înrouează lutul.
Ceru-și sticlește solzii de balaur,
livezile își cheamă începutul
din ghemul deșirat pe mii de leghe.
În lanul copt nu-i nimenea de veghe.

În marile fîntîni huieste vîntul
și ploaia cade dincolo de seară
zburătăcind în largul innoptării
semințele de vis din teaca lor ușoară.
Nu-i nimenea de veghe în lanul de secară.

Anais Nersesian

Școala medicală română

● PRIMUL român a luat premiul Nobel, și încă într-un domeniu atât de grav pentru omenirea amenințată de nu de puține pericole: cercetări pentru elucidarea mecanismelor de producere a cancerului. Faptul că dr. Palade e român ca origine etnică este, desigur, important pentru noi, însă nu cel mai important lucru. Americanii sînt însă americani, ori care ar fi originea lor. Important cu adevărat este faptul că savantul laureat s-a format la școala medicală românească, că a fost student și chiar profesor la București, că a plecat pregătit aici ca să poată să-și cîștige o notorietate mondială în altă parte. Deci, considerînd cit de importanți sînt anii formatori pentru structura spirituală a unui om, decizia Academiei Suedeze se răsfrînge și asupra noastră, a școlii noastre medicale, lucru de altfel confirmat și de profesorul Palade într-un recent interviu, în care a adus mulțumirile cuvenite profesorilor săi de aici.

Tocmai de la acest fapt pornește și meditația noastră, pentru că destinele științei românești nu sînt indiferente unei națiuni ce dorește să se dezvolte și să-și lichideze rămînerea în urmă tocmai în veacul revoluției tehnico-științifice.

Întîmplător știu cite ceva despre școala medicală românească. Pe aceleași coridoare pe care a pășit dr. Palade am răătăcit și eu, în aceleași săli mi-am format și eu mintea la o idee de rigoare ce-aș dori să n-o fi fost pierdut cu totul. Am avut unii profesori comuni, colegii săi de catedră au fost asistenții mei. Am cunoscut facultatea de medicină din București nu în perioada ei cea mai glorioasă. Erau impuse administrativ unele teorii pseudo-științifice, ca a-elea ce interziceau genetica din motive „filosofice”, neavînd nimic comun cu filosofia marxistă care, în ideea marilor ei fondatori este menită să stimuleze puternic dezvoltarea științei. Însă, dacă unii profesori improvizau profesau idei false, adevărații noștri profesori, pe care îi respectăm și acum și a căror memorie mi-e scumpă, nu fără riscuri, au apărut adevărul. Elevii lui Reiner, colegii prof. Palade, afirmau ceea ce este adevărat și respingeau ce este fals. N-am auzit vreo minciună din gura prof. Robache, fostul meu asistent de anatomie și nici din gura prof. dr. I.T. Niculescu, model de moralitate și caracter în știință. Or, fără caracter nu se poate face nici știință, nici cultură, el este la fel de important ca inteligența. Prof. Reiner îl caracteriza pe dr. Palade ca avînd „o răbdare de benedictin” — adică o ștergere de sine ce ține de valori morale și o rigoare ce ține de dragoste de adevăr deasupra considerentelor personale, de promovare, ca să nu-l spunem arivism. Acesta este aportul formativ al școlii medicale românești. Nu fiecare om ce trece printr-o asemenea școală ajunge laureat al premiului Nobel. Dar are dacă nu o șansă, o bază pentru a fi, în funcție de capacitățile sale, util societății. Minciuna, sîcitantismul, oportunismul nasc, chiar la oameni inteligenți, o lipsă de disponibilitate pentru adevăr care-i face ignoranți cînd știu, incapabili cînd învață, leneși, în fond, cînd muncesc. Știința, ca și arta, presupune o combinație dialectică de lărgime de vederi și suplețe, întovărășită de o superioară încăpăținare de a nu admite decît ce este adevărat, probat și probant.

Profesorii mei de seamă au apărut adevărul și știința și nu se băteau cu pumnii în piept pentru a obține favoruri facile și, în fond, trecătoare. Iar știința trebuie mereu apărută pentru că nu e de toți înțeleasă. Ea este o cetate a cetății, care are nevoie de soldați. Ca să nu mai vorbim că ea pretinde o dedicare totală, am zice chiar benedictină, un spațiu de răbdare și concentrare riguroasă.

Facultatea de Medicină din București a dat și un laureat al premiului Nobel. Ea a fost bună, de vreme ce a dat naștii campionii neînfricați ai adevărului științific.

Alexandru Ivasiuc

Radu Selejan

Doină

Prin secolii care s-au dus,
spre răsărit, către apus,
mulți te-au privit
cu milă, ori a răzbunare,
cînd prinsă-n jug,
cînd în vîltoare.

Prin secolii care s-au dus,
spre răsărit, către apus,
mulți zei străini
trudeau să-ți pună
soarta-n friuri,
să n-avem munți, să n-avem
riuri,
pustii să fim de bărăgane,
de prunci și de strămoși, de
mame,
să n-avem către soare frunți.

Nu-i răsărit, nu-i nici apus,
să nu-ți fi auzit cuvîntul, spus,
cînd strigăt, cînd îngîndurat,
netemător și înțelept,
cuvînt bărbat,
în zodia luminii înspicat :
noi ne iubim de-o veșnicie glia,
sîntem stăpîni în România.

N-am furat țara din țară,
nici cuvîntul din mormîntul
vreunui neam uitat de lume,
strămutîndu-ne-ntr-un nume,
strănumîndu-ne eroi.
Vară, toamnă, primăvară,
fost-a cine să le-adune
din lumina rădăcină,
împlinînd cerul din piatră
începutul s-aibă vatră.
Datinile, el, Zamolxe,
le-a-ncălzit înmugurirea,
munții i-a zidit Manole,
meșterul, nemuritorul,
din albastru și lumină,

Baladă

Anei împlinîndu-i dorul.
Miei mioriței, riuri,
țărîmurînd hotare sfînte,
nu doar aduceri aminte
despre morți ce n-au fost vii.
Soare-am semănat în brazde,
îmblînzînd anume griul
să ne știe foamea, zborul
visului măiastru
nu l-am priponit în friuri.
Și-am trăit prin vremi de ani
dușmănînd doar pe dușmani,
apărîndu-ne pămîntul
și strămoșii și cuvîntul,
România, România,
țară, leagăn, veșnicie.

Pastel

O mie ori o mie de focuri de
strajă
ard pe umerii tăi neosteniți,
România.

Focurile de strajă doinesc,
vilvătăile-s nemuritoare,
de sute de ani
voievozii trudesă să te apere,
mamă celui ce-a fost și celui ce
vine

și mie,
glie străbună, pămînt
strămoșesc,
România.

Semeți am urcat...

Semeți am urcat pînă în piscul azi,
sprijiniți de riuri, de griu, de pămînt.
Soarele trăia printre noi ca un sfînt.
Am muncit și-am luptat
cutezînd cugetat între doină și scut,
născocînd pentru noi, pentru prieteni,
jocuri de-a viața, jocuri de-a libertatea,
să ne vedem de arat, de semănat, de cules,
de trăit,

iubîndu-ne datinile și hotarele,
strămoșii, copiii și mamele.
Ne-am urmat datul nostru din dat,
nu pîinea altora ne-a săturat,
cu roua munților noștri ne-am adăpat.
Semeți am urcat pînă în piscul azi,
sprijiniți de păduri, de doine, de dor,

numele nu ni l-am pus în căpăstru străin,
vin am băut, am băut și venin,
am trăit și-am luptat, cutezînd cugetat
între ieri, între astăzi și mîine
după legile datinii noastre de-a fi,
înfruntînd, înfrunțați, țărîmurînd ce-aveam
sfînt,

suflet dac, gînd roman, urcînd, tot urcînd
pînă-n piscul lui azi, viforoși,
împliniți din aroma acestui pămînt,
învățați să iubim ce clădim,
și copii și stăpîni României să-i fim,
semeți am urcat pînă în piscul azi
cutezînd cugetat între doină și scut,
împlinîndu-ne datul nostru din dat,
purpuriu adevăr împlinînd răspicat.

Doina Sterescu

Ceață de octombrie

Frigul e sobru și căldura se mlădie...
Ea îl apucă de mîini și îl trage
cu umezi ochi, de apă-nflăcărată.
El e-un străin, împrăștiat vorbindu-i
din ceața lui mai stînsă și înceată.
Și în atîta larg de parc tăcerea îmi vorbește,
încît mă pierd, mereu, pe gura vîntului de vie.
Nu știu cum se pășesc. Unde mi-e soarta :
în muntele din lună, înghețat ?
Eu sînt căldura mlădiindu-se subțire,
tu frigul sobru. Astăzi mă îmbrac
ca toamna-atît de sobră, de parcă mă prefac...
Am mai crescut de-o vară; la creștete perechi,
doar sufletul mi-e altul ca toamna ta din
vechi...

Timp furat

Grav aștept să mă despart
de o zodie amară,
între limbile de ceară
ale timpului furat.

Vreau să fug și să mă-mpart
șoptelor de bună-seară.
Mi-ai ucis o primăvară
să alint un cer ce-a stat.

Hai, veniți, șoapte de vară,
vreau să-ngrop ce e furat,
amintirii rupte-n seară
să-i cobor steagu-nchinat.

Balada inelului de fum

În cercul de fum două păsări
și-au nins zborul lor în înalt.
Prelung rotunjitul lor vis e
s-ajungă cu-aripe-n asfalt.

Inelul de fum îi înhamă,
în nori disperarea-i cunună ;
de-atîta-ncordare-candoare,
aripile coarde le sună.

Ridice-se-n soare alături
o culme de creste sărace,

grăbiți și-ar străpunge săgeata
aripei de dor. Și-ar fi pace.

Acum sînt loviți de căderea
în golul cu sori al iubirii,
colindei în morți și derutei
se dăruie mirii-martirii...

Cîntec de adio

Adolescență, orb efeb, și mut,
cu jalea lumii adunată-n pleoape,
sfidare a luminii către lut,
curgînd pe mătăsoase sfînte ape.

Adolescență, crin îndoliat,
poveste de iubire arzînd în văi de lună,
împeriul unui șarpe împărat,
ce-și uită pielea-n somn la săptămînă...

Adolescență, zbatere în fapte
a gîndului cel visător pe rug,
păcatul meu, tînjînd pînă la moarte
spre zei ce nu distrug, nu se distrug...

Adolescența mea, senină oază
a ochiului ce azi nu e năuc,
întors spre lume ca un sfînx de pază,
orbînd numai cînd cei de preț se duc...

Vîrstă de-adio, vîrstă-ntrîziind
naive fericiri neîntîmplăte,
copil-femeie și bărbat-unind
perechea ce se mintuie pe-o carte.

PARISUL

în

Rondelurile lui Al. Macedonski

AM RECITIT Poema rondelurilor în marea ediție in-folio a Editurii pentru Literatură, din 1968. Pentru mine era o carte nouă și, din două motive, un fel de „descoperire” bibliofilă: întâi, pentru că nu luasem cunoștință de excepționala tipăritură, ilustrată, la fiecare rondel, al doilea, pentru că am achiziționat cartea de la librărie, ca și nouă, iar nu de la prietenii mei, anticarii. Pentru amatorii de bibliofilie, care s-au înmulțit la noi în ultima vreme și au început să se organizeze, precizez că tirajul cărții, legată în pinză, e de 1980 de exemplare nenumerotate, toate pe aceeași velină agendă. Lucrarea a fost executată la întreprinderea poligrafică „Arta Grafică”. Foile sînt duble și netăiate. Celei de a patra pagini, pe care a fost cules rondelul, îi răspunde, în față, ilustrația de pe prima pagină a colii următoare. Cititorul, amator de poezie și de ilustrație modernă, se poate delecta, după lectura rondelului, cu descifrarea ilustrației, totdeauna la obiect, uneori chiar la modul alegoric. Acest mod de nobilă prezentare grafică conferă oarecare volum, dacă se poate spune, fiecărui exemplar, deși rondelurile, toate la număr, nu sînt decît 54, urmate de un epitafor.

Se știe că rondelul e un mic poem în formă fixă, compus din două catrene, urmate de o strofă de cinci versuri. Primele două versuri revin la sfîrșitul celui de al doilea catren, iar cu cel dintîi se încheie și strofa finală. Rondelul pivotază pe două rime. Jocul nu e greu, dar cere migală artistică. În secolul al XVI-lea ar fi fost condus de reguli mai puțin stricte.

E vrednic de remarcă că poetul care începuse cu „poezia socială”, altfel înțeleasă decît în zilele noastre, a terminat cu o formulă lucidă și formalistă. Și totuși, întreg Macedonski se afirmă plener, cu toate gusturile, înclinațiile și idiosincraziile sale, ca într-un fel de măturie publică, deși se simțea încă un izolat, în pofida cercului de prieteni și de admiratori care l-au înconjurat în ultimii zece ani de viață.

MACEDONSKI nu începe însă cu oamenii, ci cu lucrurile, ca un poet al civilizației moderne, iubitoare de confort, — de acel confort pe care-l găsisse în casa părinților săi, moșieri, dar de care sârăcia l-a lipsit mai mult de jumătate din tulburata lui existență.

Iată textul acestui rondel edificator: „Oh! lucrurile cum vorbesc, / Și-n pace nu vor să te lase: / Bronz, catifea, lemn sau mătase, / Prind grai aproape omenesc.

Tu le crezi moarte, și trăiesc / Împrăștiat-n orice casă. — / Oh! lucrurile cum vorbesc, / Și-n pace nu vor să te lase.

Și cite nu mai povestesc / În pustnicia lor retrase: / cu tot ce sufletu-ți uitase / Te-mbie sau te chinuiesc. — / Oh! lucrurile cum vorbesc.”

Intr-adevăr, obiectele au și ele graiul lor, iar în literatura contemporană, dehumanizată în mare parte, ele trec pe primul plan, cu o viață proprie, monstruoasă. Macedonski a exprimat un adevăr banal, un truism, care însă, ca multe alte evidențe, scapă ochiului comun. Observați că universul domestic al poetului este unul de lux, unde, alături de lemn (care poate fi și el de calitate), se răsfăță materiale scumpe, bronz, catifea și mătase. Ele nu sînt chiar așa „împrăștiat-n orice casă”, ci implică o bună stare materială, ceea ce se numește confortul burghez. Modern e la Macedonski sentimentul obsesiei: aceste obiecte familiare „te-mbie sau te chinuiesc”, după cum îți propun reprezentări afective plăcute sau dureroase. Obsesia e prezentă în versul „Și-n pace nu vor să te lase”. A saltul amintirilor sau acela al suferințelor momentane este așadar întreprins de obiectele înconjurătoare, care ies astfel din „pustnicia lor” și participă la viața omului. Aceste obiecte au și ele, față de omul sensibil, o existență, ele sînt autropomorfizate și se vădesc și dinsele, ca și oamenii, benefice sau malefice, plăcute sau neplăcute, oportune sau

Al. Macedonski, Nikita și Nina M. în ziua sosirii poetului de la Paris (29 iunie 1913). Fotografia a fost reprodusă după Istoria literaturii române de G. Călinescu

neoportune. Viața făcuse din Macedonski un mare sensibilizat, un neurotic, în felul lui Des Esseintes, eroul din romanul *A rebours* de Joris-Karl Huysmans, naturalistul estetizant și catolic — erou care era un neliniștit, un instabil, mereu căutător de alte decoruri intime, dar care, bogat fiind, își putea plăti orice fantazie, neuitindu-se la bani și aruncându-i pe toate excentricitățile. Nu am cunoscut interiorul lui Macedonski, dar cei ce l-au frecventat în ultima vreme au relevat mizeria lustruită artistică a „salonului” său, în care suveranul poeziei noi își instalase singur „tronul”. Acesta va fi fost obsesia lui supremă, compensatoare, care îl va fi chinuit dulce (epitetul, frecvent în vremea lui Bolintineanu și a lui Alecsandri, nu lipsește în rondelurile lui Macedonski).

Al doilea rondel, dedicat orașului mic, ne lasă pe gînduri. La ce oraș mic se va fi gîndit poetul, la ce oraș

„cu oameni proști, dar cumsecade”, a căror supremă vină era de ordin estetic, deoarece ei ignorau existența marelui poet. Oamenii

„ce nici nu știu că sînt poet”. Nu se poate cere tuturor ca poezia să fie pentru ei, ca pentru Ion Biberi și, firește, Al. Macedonski, un mod de existență (la cel dintîi, teoretizat, — de aceea l-am pus în frunte). Nevoile traiului trec pentru muritorii de rînd pe primul plan și uneori nu le îngăduie să „evadeze” în domeniile ilimitate ale visului, propulsat de Poezie. Totuși orașul de provincie al lui Macedonski nu e lipsit de farmec: are „centrul intim și cochet”, are „tăcute strade” și te invită în „umbra parcului discret”, în care „nu se strecoară masca-rad”. Asta-i nota diferențială față de marile orașe, care tulbură meditația solitară a poetului.

DAR de aci direct la rondelurile pariziene, închinat mării metropole, care l-a atras pe poetul român, lăsîndu-i însă umbra regretului de a nu fi găsit în acest „creer” al lumii civilizate recepția dorită. Un grup de zece rondeluri, la rubrica „Rondelurile Senei”, este închinat orașului-miraj, care pînă la urmă l-a decepționat și l-a scirbit pe nenorocosul poet bilingv. Acesta sperase, cu ale sale poeme „Bronzes” (1897), tipărite luxos cu cheltuiala lui Al. Bogdan-Pitești, care le-a și prefăcut, să cucerească Parisul, ca un nou Rastignac, cu un același cuvînt provocator: „A nous deux !” (în traducere liberă — să vedem care pe care !). Să le luăm la rînd: în *Rondelul inecărilor*, poetul hiperbolizează, nevăzînd în apa tulbură a Senei decît cadavre ce ies singure la suprafață și se oferă văzului.

Acești nu accidentați, ci sinucigași, de bună seamă

„Sunt aleșii cei din gloată...” Așadar, elita pariziană — în sensul etic al cuvîntului — n-are altceva mai bun de făcut, ca să scape din infernul mării metropole, decît să se arunce în Sena, care stinge astfel focul inimilor celor mai aleși „din gloată” (remarcați disprețul estetizant față de mulțimea neliterată sau neartistică !). O singură compensație îi se oferă acestor nenorociți: aceea a nătației, muștrătoare față de cei vii, care le-au provocat sfîrșitul tragic. Și o singură consolăție, aceasta de natură muzicală: Sena „le cîntă mingieri / pe sub poduri”.

Evadat din acest iad, spre Saint-Cloud, în „banlieue” (periferia Parisului), poetul descoperă în *Rondelul florilor de lună* o feerie nocturnă și acvatică: Sena nu mai e locul de nătație al sinucigașilor, ci un „brocart”, adică o vastă și scumpă țesătură imperială, peste care luna așterne flori, împărțînd „dulci și lungi fiori” privitorului-artist, din stirpea lui Macedonski.

În *Rondelul Parisului iad*, a cărui apariție am anticipat-o, e denunțat acest modern iad, urlînd de răutate, în acompaniamentul Senei, „pe cînd valuri care plîng / Curg sub bolți întunecate”. Sensibilitatea s-a refugiat în fluviul de asanare a Morții, căci în valurile lui plîng deznădejdi „în grozav vîrtej”, care se zburcă „tot mai turbate”.

Următorul, *Rondelul dezastrului mondial*, publicat cîrînd după încetarea războiului mondial, ne prezintă cascada tronurilor (ei și ?), înființări de noi state (naționale, — asta nu ni se pare o calamitate !), singurarea orizontului, urlete de ciclon, oftatul Senei, tempeste, buburi (artilieristice sau meteorologice), într-un cuvînt, o reeditare a infernului, într-o conjunctură politică de veritabilă catastrofă. Nu sînt presimțiri zorii unei lumi mai bune, ai unor prefaceri sociale progresiste.

TOT Parisului e dedicat *Rondelul turiașului*, dar acest uriaș e un monstru care se întinde, lăfăindu-se în vicii, năpădit de apași și imbrîncind în morcila pe cei întîlniți în calea sa. Așa cum e firesc,

„Dracii-n toate și-au locașul”. Demonologia și-a găsit în fine domiciliul ! Panoul vicilor e iarăși denunțat în *Rondelul ticăloșilor*, care se deschide cu imaginea dezmațată a prostituatelor cu „adîncituri” sub „ochii lor de smoală”, care, cu o rimă nu prea bogată

„Pe neghiobi îi bagă-n boală”

și „schimbă-n robi pe cască-guri”. Centrul corupției e în Montmartre, unde femeile

„dau pe față ce-au sub poală”, spre oroarea pudicului poet, care, se vede, n-a putut suferi cancanul decît sub forma lui verbală, de colportaj.

Acestui nivel jos al moravurilor i se opune, în *Rondelul înălțimilor*, geniul urcat, din sărăcie, desigur, la mansardă, cu încredere deplină în viitorul său:

„Dar prea mult nu este pînă / Va urca în empireu... / Se și crede-n Eliseu...” Ironie? Eliseul e sediul Președintelui Republicii. Iar la plural, cîmpile elizee, vai !, sînt pe lumea cealaltă, după eresul mitologiei eline.

În *Rondelul Franței burghize*, e flagelat pe bună dreptate „neroadă burghizie” și ignorarea trufașă a genurilor poetice. Poetul se întreabă, nedumerit:

„Unde este marea Franță?”

E regretabil că, sub influența nefastă a aceluiași Al. Bogdan-Pitești, care manipula în timpul neutralității, fondurile necurate ale propagandei germane, poetul n-a găsit altă țară să o lapideze, decît aceea ce lupta pentru dreptate și libertate, oferind lumii exemple mărețe de rezistență, ca victoriile de la Marna și de la Verdun. Unde-i buba? în concepția democratică a Franței, pentru că

„Vrut-au toți egali să fie, / Și sînt toți cu siguranță...”

Estetul prefera oare Franța privilegiilor feudale?

Rondelul duminicilor de la Bellerue ne duce într-o lume de petreceri populare, cu „val de lume”, cu „cer de mai” și „flori de zarzăr”, dar, vai !

„...în fundul bieteii hume / Tot e groznic orice trai”.

Huma e omul, după metafora biblică.

În fine, *Rondelul sfîrșitului* ne poartă de-a dreptul în infernul lui Dante, reeditat de Parisul modern, în care

„Omenirea e ca moartă” și unde

„Vii, sînt numai flori și plante”. Din această perspectivă,

„Obosit e chiar Atlantic De povara ce tot poartă”.

Atlante e miticul Atlas, care-și trecea povara, din cînd în cînd, ca să se ușureze, pe umerii poetului, fost aprins francofil și infocat parizian de import.

Șerban Cioculescu

Album „Turner“

Turner — autoportret

VASILE NICOLESCU a publicat un album **Turner** (București, Meridian, 1974) și gestul său merită, fără îndoială, o consemnare. Mai întâi, din perspectiva „poetului“ ce nu se rezumă numai la versuri. Trec peste faptul, foarte rar în poezia noastră actuală, a poetului care dedică poezii picturii, transformând experiența lirică a tabloului în ritmuri și imagini. Prea s-au rupt unii dintre poeții noștri de marea educație estetică, de marea cultură, de frecventarea galeriilor și bibliotecilor. Iar atunci când o fac, ei cad uneori într-un extravagant traco-geto-scito-panteon pseudo-autohton. Orientat de o reală cultură, Vasile Nicolescu este în căutarea altor profunzimi. Mai mult, el este capabil să-și intelectualizeze impresia. Impresionismul său, din eseu introductiv, **Preludiu la Turner**, este educat, cultivat, „erudit“. Turner este studiat în Tate Gallery, la el acasă. Să spun, într-un cuvânt, că nu „cred“ decît în poetul cultivat, chiar dacă el ar avea mici cochetării, curiozități, chiar mici snobisme. Poetul rudimentar, incult, spontan, nu este, și nu va fi niciodată,

nici modern, nici mare poet. Acest album **Turner** este deci un bun indiciu al unei alte mentalități poetice și estetice: predispusă spre reflexivitate, spre convertirea în idei și judecăți critice a emoției lirice.

Despre Turner a existat la noi și impresii negative (mă refer la însemnările lui Mihai Ralea din **Nord-Sud**), ceea ce echivalează la Vasile Nicolescu, poet și eseist, cu un fel de involuntară „reabilitare“. De unde acest interes, această pasiune — aparent subită — pentru Turner? Ralea făcea considerații de geografie spirituală, dar propoziția-cheie este: „Turner, ca toți pictorii ce-și pun probleme de rezolvat, e de multe ori enervant“. Pe Vasile Nicolescu, dimpotrivă, îl seduce, „mitul culorii“ și, mai ales, „dramaturgia luminii“. Toate considerațiile sale despre obsesia galbenului la Turner, evocat într-o mare bogăție de nuanțe, sînt remarcabile. Observațiile sînt fine și precise. Dar, aș mai adăuga încă o nuanță: „artificialitatea“, galbenul „turnerian“ nu există, el este o construcție integral plastică, rezolvarea unei probleme estetice. Departe de a „enerva“, tocmai această problematizare atrage la Turner; mai mult, ea obsedează, fascinează. Pictorul englez a „uitat“ de mult natura, chiar dacă rămîne mereu un mare peisagist și pictor de „marine“. El este, de fapt, un precursor, un „abstract“ avant la lettre. Lumină și culoare și mai ales **Corăbii pe mare** sînt de o strănie modernitate abstractă: două pete simetrice la linia mediană a orizontului. Turner a descompus natura în rafinate efecte optice și pete de culoare, la întretărirea cărora se profilează tot mai vagi contururi. El este un strălucit precursor al impresionistilor, mai mult, al „pointiliștilor“: virtuțile sale de zăpadă și ploaie, valurile enorme care se sparg în spume, în plină furtună, par pulverizate în stropi și puncte tot mai mici de culoare. Reproducerea lui **A Steamer in a snowstorm** nu este perfectă în albumul Nicolescu (nr. 54: „Furtună cu zăpadă“). Tehnica pare lucrată într-un ciudat **dropping** netezit cu o perie de sîrmă. Confuzia totală de elemente (apă, aer, lumină), în degraderi ne transpune de asemenea în at-

mosferă „impresionistă“. **Ploaie, vapor, viteză** (nr. 58) este chiar Monet, care a venit în Anglia, am spune, tocmai pentru picla sa colorată, alburie și argintată. Turner avea sensul picturii **plein air**, picta într-o barcă, iubea instantaneul și crochiul. A lăsat foarte multe acuarele, gen care cere o pensulă decisă, rapidă, orientată de cîteva repere esențiale.

Există, bineînțeles, și straturi anterioare de pictură la Turner: piesajul pastoral, clasic, italian, foarte auriu, gen Claude Lorrain (care nu mă entuziasmează), romantismul — cu prototipuri continentali în Delacroix și Gericault — specific naufragiilor dramatice, furtunilor oceanice, tragediilor și incendiilor maritime. Pictură teatrală, ușor emfatică, fără a pune vreo nuanță negativă în aceste adjective. Un stil constituie o unitate, de acceptat sau respins ca atare, în totalitate. Dar ce nu se găsește la Turner? Pictură demonstrativă, ruskiniană, polemică, ostilă mașinismului și industrializării (**Vasul de linie „Temerarul“ remorcat...** pentru a fi distrus, nr. 46); în treacăt fie spus, elogiile grandilocvente, emfatice, ale lui J. Ruskin, n-au fost în cele din urmă utile reputației lui Turner. Pictură de-a dreptul simbolistă (**Răsărit de soare cu monstru marin**, nr. 51), dar și neoclasicism tardiv (**Arcul lui Constantin**, nr. 41) sau pictură manierată, afectată (**Phryne mergînd spre baia publică la Venus**, nr. 48) etc. Au atras aceste elemente pe Vasile Nicolescu? Ceea ce se numește „poezia“ lui Turner — nebulozitate, lumină diafană, filtrație, tonuri de vată apoasă — fără îndoială. Dar și mai mult, cred, suflul dramatic al picturii (obsedat de furtuni, avalanșe, inundații, catastrofe). Spirit suplu, poetul Vasile Nicolescu este fascinat de tensiunea obscură și refulată din pinzele lui Turner, printr-un fenomen de compensație și revirilizare. Dezlănțuirile furibunde din Turner agită și neliniștesc această conștiință poetică de o candoare aparentă. Îndărătul unor zimbete serafice se ascund puternice vibrații interioare stăpînite de autocontrol.

Adrian Marino

Mic dicționar al limbii române

● ACTIVITATEA lexicografică, pentru marile mase, a fost foarte intensă, la noi, în ultimele decenii. Într-o perioadă scurtă, din 1955 încoace, au apărut numeroase dicționare explicative, enciclopedice și bilingve, mai mult decît în tot trecutul lingvisticii noastre.

Dacă ne referim numai la dicționarele explicative ale limbii române, ele sînt calitativ și cantitativ remarcabile. Menționăm, mai întâi, **Dicționarul limbii române literare contemporane**, în 4 volume (1955—1957), care cuprinde circa 50 mii de cuvinte ale limbii literare, cu explicarea sensurilor, însoțite de citate din operele celor mai de seamă scriitori români, dar fără etimologia cuvintelor. Al doilea, formă prescurtată a celui dintîi, **Dicționarul limbii române moderne** (1959), este prevăzut cu etimologia cuvintelor, dar fără citate, avînd, în schimb, ilustrații ale noțiunilor și cuvintelor explicate. Apărut într-un singur volum, deci mai ușor de minuit, el s-a bucurat de o largă răspîndire, fiind editat în sute de mii de exemplare. Deoarece amîndouă aceste dicționare nu cuprind multe din neologismele limbii române actuale, s-a elaborat, în mod special, un **Dicționar de neologisme** (1961), de către Florea Marcu și Constant Maneca, avînd și acesta o largă răspîndire. Pe baza dicționarelor de mai sus și a unui nou efort de modernizare a genului, au apărut, între 1962—1966, **Dicționarul enciclopedic român**, în 4 volume, urmat, în 1972, de **Mic dicționar enciclopedic**, într-un volum, tip „micul Larousse“, cuprinzînd, în prima parte, noțiuni și cuvintele curente ale limbii noastre, iar în a doua parte, scurte notițe geografice și prezentări biografice de personalități, române și străine.

Existența acestor dicționare, larg folosite, nu excludea, ba chiar făcea necesară, elaborarea unui dicționar pentru elevi și studenți, apărut recent (Ed. Științifică, 1974, 843 p.), sub titlul **Mic dicționar al limbii române**. El se datorește unor lexicografi experimentați, Ana Canarache și Vasile Breban, care au lucrat la primele două dicționare menționate, elaborate, primul, în cadrul Institutelor de lingvistică din București și Cluj, iar al doilea, în cadrul Institutului de lingvistică din București.

Mic dicționar al limbii române, care a folosit fertil experiența pozitivă a dicționarelor explicative anterioare, se remarcă prin două caracteristici, care îi conferă autoritate: cuprinde lexicul fundamental contemporan, inclusiv neologismele, și se impune prin calitatea excepțională a definițiilor: esențiale, concentrate și limpezi, apropiindu-se, în această privință, de reputatul dicționar francez „Robert“, care a depășit **Larousse**-ul, prin precizia definițiilor.

Dintre neologismele larg folosite în critica literară actuală, găsim bine definite pe cele mai numeroase, dar lipsesc totuși termeni ca: **acurateță, aleatoriu, alert, calofil, fastidios, insolit, sagacitate** ș.a., des întîlniți în scrisul literar curent.

Ca exemplu de definiție concisă și esențială, menționăm pe **difficilul estetică**: „știință care studiază legile artei, problemele referitoare la esența artei sau la metodele creației artistice“, — definiție cuprinzătoare și clară, față de cele complicate pe care le găsim, pentru termenul respectiv, în alte dicționare. Acesta și alte exemple de lexic neologic, indispensabil tinărului intelectual de astăzi, bine explicate în lucrare, impun **Micul dicționar al limbii române** printre operele reușite ale lexicografiei românești, destinate cercului larg și pasionat al cititorilor, pe care îl constituie elevii și studenții noștri.

D. Macrea

Pictorul Gheorghe Tattarescu

S-A născut la Focșani, în octombrie 1820. A murit acum optzeci de ani, la București — la 24 octombrie 1894.

La vîrsta de 11 ani este elev al școlii de pictură înființată de episcopul Chesarie, la Buzău. În 1833, împreună cu alți doi elevi ai școlii, pictează **Episcopia Buzăului**. La 17 ani obține titlul de absolvent al școlii de pictură, deci este recunoscut **zugrav de subțire**. În 1844 pictează bisericile Onești și Rătești. Tot în acel an cunoaște la Buzău pe Nicolae Bălcescu, de care îl va lega o prietenie trainică. În 1845 face primul portret în ulei de mare valoare artistică — al episcopului Chesarie. La vîrsta de 25 de ani (în aprilie 1845) pleacă în Italia, trimis pentru studii, de către Episcopia Buzăului. La Roma, unde se stabilește pentru mai multă vreme, cunoaște alți doi pictori români: C. Lecca și Gh. Lemeni. Tot acolo se va reîntîlni cu Bălcescu. Lucrează doi ani în atelierul de pictură al lui Natale Carta, după care cîștigă un concurs de pictură organizat la Roma. Primul lui mare succes cunoscut în țară: tabloul **Renașterea României**, care este trimis de pictor de la Roma și expus la Sf. Sava, în București, în 1850. În 1851 se află la Paris, unde va face trei portrete lui Nicolae Bălcescu. Tot în acel an va vizita Londra, apoi se va reîntoarce în țară — după o lipsă de șase ani. În următorii patru ani va picta bisericile Zlătari, din București, Oteteleșanu, din Măgurele-Ilfov și alte patru biserici, realizînd aproape patru sute de tablouri diferite (icoane, sau murale). În 1857 expune, tot la Sf. Sava, un nou tablou valoros: **Unirea Principatelor**. Între 1856—1859 va preda pictura, la atelierul său per-

Gh. Tattarescu — autoportret

sonal, iar din 1859 va fi profesor de desen la Sf. Sava. În 1861 inițiază înființarea Școlii de Arte Frumoase din București, care va lua ființă în toamna anului 1864, sub direcția lui Theodor Aman, inițiatorul — Gheorghe Tattarescu — fiind numit profesor de pictură. La această școală — numită de Belle Arte — va fi director începînd din anul 1891.

De la pictorul Gheorghe Tattarescu ne-au rămas numeroase tablouri de

mare valoare, precum și portretele revoluționarilor Gh. Magheru și Ștefan Golescu; apoi **Albumul național**, în care sînt prezentate priveliști și monumente istorice din țară.

Gheorghe Tattarescu: un pictor mare, însuflețit de idei revoluționare, patriotice și sociale demne de urmat.

Ion Munteanu

Cronica literară

Geo Bogza, poet și moralist

„CITINDU-L, vineri de vineri, ziua aceasta n-a întârziat să stabilească în viața noastră un ritual, tot așa de plăcut ca și acela din vremea copilăriei când, la marile sărbători, ni se dădea cozonac la cafeaua cu lapte. Ce bucuroși am fost, într-o epocă în care abunda piinea prost frământată și cu tărițe, când au început să apară regulat, cu miros de vanilie și cu multe stafide, faimoasele *Cronici ale optimistului*. Avînd de multe ori aerul că glumește, el a pledat pentru atîtea drepturi imprescriptibile ale artei și chiar ale omului, printre care acela de a putea fi uneori trist și melancolic. Pentru mulți din noi, ziua în care îl puteam citi a devenit sărbătoarea săptămîinii, când, sub bolta catedralei, se aprinde candelabru cu multe brațe și, din altar, se aude vocea arhiman-dritului“. În astfel de emoționante cuvinte, într-o tabletă intitulată chiar *Vineri*, evocă Geo Bogza prezența în paginile „Contemporanului“ a lui G. Călinescu. Se poate omagiu mai simplu și mai convingător decît să mărturisim, la rîndul nostru, că, după ce am citit și noi, vineri de vineri, revista, mai ales pentru G. Călinescu, am continuat a o citi, cînd el n-a mai fost, mai ales pentru Geo Bogza? O revistă la care au scris nu puțini din oamenii de valoare din ultimele două decenii se leagă în amintirea unora dintre noi mai ales de *Cronica optimistului* și, apoi, de acel dreptunghi din colțul de sus al paginii întîi unde, timp de șapte ani, a figurat Geo Bogza. Iată, azi, el își strînge într-un masiv volum, cu un titlu memorabil — *Paznic de far* — rodul celor șapte ani. Mai e nevoie să spun că bucuria de la prima lectură o avem din nou, acum, intactă, recitînd cele aproape patru sute de tablete?

ÎN CARE Geo Bogza este, înainte de orice, un extraordinar poet, ce se plimbă cu mari mijloace de locomoție lirică pe apele unei imaginații superbe, cu pinzele umflate de vîntul largurilor:

Nici o corabie nu s-a întors vreodată
Din mările Sudului sau de la Capricorn
Atît de pură și elegantă fregată
Cum se întoarce toamna Orion.

Poetul nu se suie în orice vehicul și nu navighează pe ape lîncede:

Apele acestea sînt prea lîncede pentru
etrava corăbiei mele
Și vîntul prea mediocru pentru catar-
gele care au trecut prin atîtea furtuni.

Are simțul grandiosului și e, fără sfială, solemn și retoric, dovedîndu-ne că marea poezie ne face totdeauna sensibili la sublim, cu tot spiritul nostru critic. În ea auzim muzica sferelor, vedem răsărînd firul de iarbă, ne întoarcem urechea spre șoaptele ce vin din Lebăda și Orion sau pipăim pulsul planetelor, bătaia singelui în arterele universului. Fraza lui Geo Bogza se cadentează de la sine și puțini poeți contemporani posedă ca el știința de a transforma în vers cea mai obișnuită proză. Geo Bogza e poet chiar și în articolul de jurnal, fiindcă el gîndește de fapt ca un poet, nu numai supunînd orice materie unei adînci inspirații muzicale, dar privind mereu în jur cu ingenuitate și uimire. Poetul mare e egocentric fiindcă se așează pe sine în

centrul lumii și (cum se proiectează de fapt pe sine în toate) fiindcă așează în centrul lumii orice lucru despre care vorbește. Întîlnim undeva această frază a lui Geo Bogza despre un alt poet: „În aceea toamnă, tot timpul cît Ritsos a stat în București, globul pămîntesc a rămas aprins cu toate oceanele și continentele lui.“ În această capacitate de iluminare stă unul din secretele lui Geo Bogza, a cărui poezie este o sărbătoare permanentă a tuturor lucrurilor. Globul pămîntesc rămîne aprins de fiecare dată cînd poetul cîntă griul, prunii, porumbul, merele, mărăcinii, focile, ogarii, greierii sau constelațiile. Tonul e același, festiv și măreț, pentru toate, poetul introducînd în universul lui natural cea mai deplină democrație. Sacre devin nu numai ionatanele, „fructul clasic“ prin excelență, cîntat de atîția poeți, dar și prunele și prunii, necîntați decît de puțini sau de nimeni, simbolizînd supremul sacrificiu:

Unii după alții, cireșii, caișii, vișinii
și nucul și-au dat partea lor de rod,
fără nici o suferință. Doar prunii își
plătesc dărnicia cu sacrificiul pro-
priei ființe.

Stau în fața răului pe care singuri
și l-au făcut — rănile lor par mari
ochi de cerb plin de lacrimi — și nu
știu unde aș putea vedea aici înțelep-
ciunea naturii, dar în adîncul ființei
mă bucur că și în alte regnuri pot fi
sfinți și martiri.

Coborînd din tren, vara, într-o gară mică din Bărăgan, poetul intră în lanul de grâu ca într-o catedrală unde se slujește de către mitropoliți și episcopi nevăzuți slujba piinii viitoare. Dar nici mai modestul ovăz nu e ocolit:

Am privit un lan de ovăz sub razele
lunii și încă o dată, și mai mult decît
oricînd, lumea mi s-a părut un vis.

Griul e al soarelui și te pătrunde cu
fiorul cosmic al fecundității, iar ovăzul
e al lunii și-ți prinde întreaga ființă,
privirile, mîntea și inima, în pinza de
păianjen a extazului.

Dacă vrei să știți ce e basmul, ce e
vraja, ce sînt iecele, ce e visul cu
pleoapele deschise, nu rămîine străini
de hașgul verde al ovăzului sub razele
lunii.

Mărăcinilor li se închină acest splen-
did poem:

Pe pămîntul de stepă despre care
vorbec, mărăcinii cresc din loc în loc,
mult mai înalți decît cea mai înaltă
statură omenească, și această înălțime
le dă ceva de împărați fantastici,
domnind peste un imperiu de nebuni. Sînt
numai țepi și uscăciune, dar — în ciu-
dățenia și violența lor — dovedesc o
puternică individualitate și sînt mă-
reți.

Imaginația poetului ia foc deopotrivă în fața sălcilor, expresie a feminității, mari iubite ale lumii, de la care au învățat să-și despletească părul reginele, ca și în fața urzicilor, „țigăncile vegetației“; cînd evocă greierii, al căror țîrîit ritmează universul, sau ogarii, făpturi incredibile, fragile, aristocrații speciei canine; porumbul, în care fîșnește istoria unui popor, dar și focile-fete, gutuile strălucitoare și straniile crizanteme, care „prelungesc farmecul toamnei un timp nesfîrșit așa cum lungile acorduri finale prelungesc moartea sublimă a Isoldei“. În cîteva poeme închinat munților din Septentrion, în care propozițiile cresc ca niște bulgări de zăpadă ce devin avalanșe, în metafore ce nu se sfîesc să asocieze natura-lea și livrescul, uriașul și gingașul, masivul și fragilul, Geo Bogza ajunge la astfel de halucinante viziuni hiber-nale, în care zăpada, brazil, Moby Dick,

urșii polari, cerbii, Domnișoara Po-gany, mamuții, bourii, stîncile își dau, în uterul enorm al iernii, o neasemuită întîlnire:

Alternarea enormului cu gingășia este una din legile muntelui, cînd a-supra lui vin marile ninsori... Prin lu-minişurile unde de multe ori sînt ar-bori trîniți, sau numai trunchiuri tă-iate din rădăcină, zăpada își ia liber-tea să plămuiască o formă fantasti-că. Bourii cu fruntea de o masivitate zdrobitoare, înotînd pînă la gît în o-măt, trec pe lingă mamuți care duc în spate poveri colosale, poate pentru un Turn Babel al speiei lor. Și pe urmă sînt urșii, o lume întreagă de urși, un univers întreg de urși. Unii stau la pămînt în atitudini obosite și medita-tive, dar cei mai mulți, dați la iveală din crengile succesive ale brazilor, se suie unii peste alții, alcătuiind de jur împrejurul trunchiului și pînă aproape de vîrf ciorchini întregi. De multe ori, din mormanul lor nu se zărește decît o mulțime uluitoare de labe, cu unghii de gheață. Poate nici nu sînt născuți, ci stau învălmășiți în uterul enorm al iernii, cite zece cu o singură coapsă și o singură inimă, și de aceea nu pot veni pe lume.

Bouri, scufundați în zăpadă pînă la gît, ciorchini de urși, acestea sînt do-vezi ale unei fantezii ce are sensul co-losalului. Dar Geo Bogza e și un poet al hieraticului ce impresionează prin smerenie:

Mergeam prin acea lume de curteni, ceremonioși și gravi, cînd mi-a fost dat privilegiul să ajung în preajma unuia din marii sfetnici ai Carpaților, poate cel mai de seamă dintre toți. Undeva, într-un luminiș, un brad singur și foarte bătrîn, unul din cei mai bătrîni al pădurii, avea pe crengile lui atît de multă zăpadă de parcă ar fi vrut să ducă în brațe toată lumina lumii. Unora ea el li se vor fi închinat, fără îndoială, cei mai vechi oameni de pe aceste pămînturi, și nu cred că au greșit.

Ar fi putut părea desigur un candelabru, de dimensiuni de necrezut — oare marii înțelepți ai lumii nu sînt ei asemeni unor uriașe candelabre? — putînd să împrăștie întinerului pînă la marginea pămîntului. Am stat și l-am privit, lăsîndu-mi ființa pătrun-să de o adîncă smerenie, de marea și calma lui înțelepciune, și cînd am ple-cat mi-a părut rău că n-are mină să i-o sîrut.

ACEST poet al tuturor lucrurilor, de la cele mai umile pînă la cele mai însemnate, este și o memo-rie, la fel de fidelă, a umanității: nu numai natura, dar și istoria are loc în meditațiile sale solemne. Anvergura conștiinței istorice nu-i mai mică decît anvergura expresiei lirice și pe foile calendarului viu care e Geo Bogza stau alături date mari și mici ale timpului, momente cruciale și evenimente întîm-plătoare, nume de țări și de orașe, nume de poeți ca Eminescu și Arghezi, de cărturari ca G. Călinescu, de zburători îndrăzneți ca Lindbergh, numele Ma-riei Tănase lingă al Indirei Gandhi, al lui Nenițescu lingă al lui Lorca și așa mai departe. Geo Bogza poate să așie, fără falsă modestie și fără să roșească, în scurta poezie care i-a sugerat titlul culegerii lui:

Eu am ținut socoteala oricărei corăbii
Ieșită în larg pe mările lumii,
Paznic de far cu sprinceana mereu
încruntată.

Eu am ținut socoteala tuturor coră-
biilor lumii.
De ce vă mirați că pe fața mea sînt
urme de sare?

Paznicul farului e un pios și eloc-vent evocator și deopotrivă un moralist amar, citeodată sarcastic, apărător al

GEO BOGZA PAZNIC DE FAR

EDITURA MINERVA

valorilor ce i se par amenințate, tră-gînd împrejurul lor un nevăzut cerc ce separă sacral de profan, instituind un fel de altar în care nu intră decît preo-ții cultului. În unele împrejurări, mo-ralistul adoptă chiar stilul inspirat, „re-ligios“, cînd povestește, de exemplu, sfîrșitul tragic al lui Șincai, adunînd, în cîteva rînduri de o polifonică ar-dență, vocile pămîntului, ale istoriei naționale, ale sărăciei milenare, ale do-rului de țară și ale clopotelor ce nu s-au auzit la moartea cărturarului:

Ce poate fi mai tragic și mai amar decît să scrii, cu abnegație de apostol și competență de erudit, istoria nea-mului tău, și fiindcă i se refuză lumi-na tiparului, care ar fi însemnat lu-mină pentru un întreg popor, să rătă-cești pînă la moarte, purtînd atît de lipsitul de noroc manuscris, îndesat într-o traistă. Traistă care, și ea, face parte din istoria noastră, traistă în care și-au dus bucata rece de mămă-ligă, în vreme cum nu se poate mai triste, atîtea mii de țărani.

Din lumea lor, o lume îndelung și brutal nedreptățită, s-a ridicat acest om care a scris, nu ca pe o poveste, ci ca un învățat, istoria neamului său. Și i-a fost dat și lui tot traista și to-iașul. Și le-a purtat pînă la moarte, aceea moarte la care n-a bătut nici un clopot pe pămînturile a căror cronică o întocmise, pe o durată de un mile-niu și jumătate.

Ce memento copleșitor! Alteori, mo-ralistul reactualizează fabula, gen stră-vechi, și pune în utilizarea ei o virtuo-zitate în care va rămîne, și nu numai din pricini strict literare, neîntrecut mulți ani de aici înainte:

Fiți cuminți, că vă vede Bau-Bau!
Ce rău era de noi și ce bine de pă-rîntii noștri, și ce bine va mai fi fiînd
și azi de mulți părinți din lume, da-torită lui Bau-Bau.

Noi nu voiam decît să aducem scău-nelul din bucătărie, să-l punem în dreptul ferestrei, ca să vedem cum se dau pe gheață copiii din mahala.

Dar părinții noștri, de îndată ce prindeau de veste, se împotriveau.

— Fiți cuminți, că vă vede Bau-Bau.

Sau, în sfîrșit:

Un fir de iarbă, cînd bate vîntul, se poate aplica într-o parte și alta, pînă la pămînt.

Un plop, dacă se depărtează prea mult de verticală, riscă să se rupă.

Și firul de iarbă și plopul cresc spre cer, dar plopul nu-și poate îngădui a-celeași abateri de la verticală ca firul de iarbă.

Lăstunul zboară fulgerător și, cînd vrea, își schimbă direcția într-o frac-țiune de secundă, țîșnînd în altă parte.

Vulturul, pentru a se întoarce din zbor, este nevoit să facă un ocol larg.

Și lăstunul și vulturul sînt păsări zburătoare, dar vulturul nu poate țîșni cu fiecare filfire de aripi, cînd într-o parte, cînd în alta.

Căprioara, cînd simte primejdia, o rupe la fugă spre locuri unde n-o mai pot ajunge vînătorii.

Cerbul fuge și el din fața primej-diei, dar coarnele nu-l lasă să pătrun-dă în desigur unde ar putea fi la adăpost.

Dintre toate viețuitoarele pădurii, el își plătește cel mai scump mindria.

Apariția cărții lui Geo Bogza trebuie considerată un eveniment literar.

Nicolae Manolescu

Un jurnal liric impresionant

DSIDA JENŌ (născut în 1907 la Satu Mare, mort prematur la 31 de ani, în 1938), considerat a fi unul dintre cei mai importanți poeți maghiari din România, apare astăzi într-o convingătoare traducere românească*) semnată de Emil Giurgiuca.

Dacă formulele uzuale și-ar redobîndi brusc înțelesul și ar începe din nou să semnifice, am putea spune cu conștiința împăcată că Dsida Jenő, care a trăit și a scris săgetat mereu de gîndul că va muri foarte repede, este un poet al vieții, al dragostei de viață, al imensului regret că *trebuie* să moară și nu este îndejuns de pregătire pentru aceasta. Nimic mai de necrezut, mai greu de învățat decît obișnuința acestui gînd într-o poezie care-l respinge fundamental, o dată și încă o dată, cu toată puterea unei tinereți senine, încrezătoare, jubilative.

Dar tocmai întîlnirea paradoxală dintre viață și certitudinea exactă a sfîrșitului ei apropiat, o certitudine absolut echivalentă celei produse de prezența lucrurilor din preajmă, resimțite de el cu o rară vigoare a percepțiilor *imEDIATE*, tocmai această întîlnire dureroasă și neverosimilă, constituie experiența capitală a poeziei sale; o experiență prea grea pentru a mai produce versuri și care, de obicei, omenește vorbind, se consumă sub regimul tăcerii, al perplexității și descurajării; iată că Dsida Jenő are forța morală să ne-o restituie, într-un fel care reabilitează *demnitatea*, de atîtea ori compromisă în confruntarea cu marile încercări date omului, a poeziei *ca poezie*. Suferințele trupului, prezentimentul acut al morții se transfigurează sub for-

ma unor „patimi“, a unui martiraj aproape impersonal, în care lucrul cel mai chinuitor nu este dispariția sa, ci insuportabila *absență* a lumii, singurătatea printre ceilalți, întreruperea circuitului uman confratern :

„Nu aveam legătură. Se anunțase / o întîrziere de șase ore. Și am stat / pe întuneric în sala de așteptare /.../ Imi era trupul frînt și sufletul greu / ca unuia ce la chemarea stelelor / a pornit în beznă pe un drum / necunoscut, pe un pămînt fatal / fugind de soartă totuși infruntîndu-și soarta, / și-i simte cu antene fine de departe / pe dușmanii ce-l urmăresc. / Dincolo de feres-tre huruiau locomotive, / fumul compact precum aripa unui liliac enorm / imi atinse fața ușor. O surdă groază / m-a cuprins, o frică adîncă, animalică. / Privii în jurul meu; aș fi dorit / să schimb o vorbă cu oameni buni, prieteni, / dar era noapte umedă și întuneric rece, / Petru dormea, Ioan dormea, Iacob / dormea și toți dormeau... / Stropi mari porniră de pe fruntea mea / lung și roind pe obrazul meu boțit“ (*Joiă mare*).

Dacă poezia este încă posibilă, încă necesară, în condiții (cum se zice) limită, înseamnă că nu știm totul despre ea și că însemnătatea ei este mai mare decît bănuim. La poetul de care e vorba acum, sentimentul de necesitate al poeziei izbutește să țină în cumpănă stările de radicală urgență și să le reziste, iar poezia, oricît ar părea de ciudat, devine, în fața unui destin care se înverșunează să ia totul, ultimul teritoriu, ultimul care se lasă luat. Secretul acestei ciudate rezistențe, cu umilință descoperit, iradiază în toate versurile lui Dsida Jenő :

„Sub cerul liber locuim. / Copil cu cercul mă jucam. / Și cercul cit s-a învîrtit / m-am tot uitat, am tot privit / pomi, iarbă, pietre, soare, stele, / băr-

bați femei — de toate cele / m-am minunat — că-s noi sau vechi. / Și am fost numai ochi și urechi. / Dar fiindcă grijă n-am avut / în groapa asta am căzut. / O, Doamne, de-i găsi cumva / fără stăpîn pe vreo șosea / un cerc, pe mine cată-mă : / Din groapa hidă scoate-mă !“ (*Epitaf*, 1933).

Acest poet cu adevărat „numai ochi și urechi“ datorează puterea de a supraviețui ca poet în condiții nemiloase, unei extraordinare vocații de a fi prezent în toate clipele vieții sale, *numărate* în sensul cel mai strict al cuvîntului. Un val cald de devotament și potolită supunere față de existența cea mai umilă, trăită ca un miracol, ca o petrecere blindă, ca o sărbătoare continuă, inundă arterele, altfel atît de sănătoase, ale liricii sale. Dsida Jenő (scrie foarte îndreptățit Ștefan Aug. Doinaș în prefața volumului) „dă glas suferinței sale dintr-o necesitate catharsică, el îngînă în șoaptă, la urechea celor ce-l ascultă cu simpatie, un descîntec al răului, nu al unui rău metafizic, ci al bolii înscrise în propriul său trup ca un fel de «program» al durerii“.

Rareori boala necruțătoare a trupului și iminența morții au avut de-a face cu un suflet mai teafăr, mai afectuos devotat valorilor vieții normale, rareori o astfel de tragică incidență s-a răsfîrțat în cuvinte mai învăluite cumpătate, liniștite, mîngietoare, de parcă poetul ar fi încercat prin ele, biete cîvinte ca oricare altele la urma urmei, să se vindece de un rău străin, fatal, cu neputință de îmblînzit :

„Adună-n nări mireasmă dulce, / și pace-n inimă adună, / în ochi, lumină să te bucuri / și-n ultima ta zi într-una / și așa să spui întotdeauna : / griu, carne, mazăre, măr, linte, / vă mulțumesc că m-ați hrănit / Eu bine știu

cum că sicriul / din leagăn chiar mi-a fost menit. / Cel care pleacă n-a dorit / să aibă casă, boi, ogoare, / dar ceea ce-a văzut trăind / a fost frumos din cale-afară / și-n veci de veci cu el rămîne. / În veci de veci a lui rămîne“ (*Decalogul*).

E greu de spus unde e adevăr direct, mărturie biografică răscolitoare în sine și unde e poezie în versurile de o sinceritate sufletească deplină ale lui Dsida Jenő, unde sfîrșește documentul și unde începe arta, și de fapt simți că este greșit să întîrzi prea mult în fața acestei reci alternative, mai potrivit pare să o abandonezi.

Notațiile așternute de un om „șchin-giuit de mii de omizi, rupt în clești“, puțin înainte de moarte, au simplitatea marii poezii, puterea ei de a acționa fulgerător asupra sufletului parcă luat prin surprindere : „M-am dorit la sud toată viața, să hoinăresc / pe creasta de-argint a muntelui Athos / și capul să-mi plec pe friabila piatră / a Acropolei. // M-aș mulțumi acum, aș plînge în hohot s-ajung, / în genunchi, tîrîndu-mă, pînă la / fereastra-nsorită a camerei în care zac. / Dar nici atît nu se poate.“ (*Oare și acum...*)

Lucian Raicu

Un roman de dragoste

POVESTIRILE, un fel de schițe de buzunar, publicate la început de Vasile Băran, anunțau un prozator cu „respirație scurtă“ ; iată însă că prozatorul de astăzi deține o astfel de caracterizare. Vasile Băran ne apare acum ca un autor cu adevărat prolific ; la intervale nu prea mari de timp el e mereu prezent în librării cu cite o carte : un volum de „cugetări“, un roman, o culegere de povestiri. Genuurile, ca și formulele sînt abordate cu o anumită dezinvoltură și dacă se întîmplă ca adeseori prozatorul să nu rateze, acest lucru se datorează și specificului talentului său căruia nu-i este străină o anumită spontaneitate și desigur multă mobilitate. Vasile Băran este un prozator abil care încearcă să se descurce în pădurea de... formule pe care le atacă, crezînd orbește în instinctul său de artist, fiind convins că urechea sa poate fi înălțată la un nivel de distincție oricît de falsă. Un prozator care crede într-un fel de stea a norocului... Dacă ultimele sale două romane (*Cuptorul de ars cărămidă* și *Cororii de iarnă*) mizau mai ales pe elementul autobiografic folosit cu pondere și cu o anumită știință a autoreflexității, fiind amîndouă oarecum la limita jurnalului și a prozei de ficțiune (autenticitatea și o anumită poezie ușor nostalgică cucerindu-l fără îndoială pe cititor), noua sa carte*), în schimb, în-

cearcă să se desprindă de orice „rezid“ autobiografic, autorul imaginînd de data aceasta o poveste de dragoste, o foarte tristă, cel puțin în intenții, poveste de iubire.

Prin urmare sîntem în fața unui roman de dragoste a cărui acțiune se petrece într-o singură zi și aproape într-un singur loc : vila sculptorului Orvas, „Feriga“, aflată pe un platou în apropierea stațiunii Ciocada. Eroii sînt și ei patru la număr : Ștefan, pictorul Orvas, Marta și sora acesteia Irina, prezentă într-o singură secvență, dar cu rol hotărîtor în desfășurarea acțiunii. Ceea ce se întîmplă între acești patru oameni într-o zi a întrebărilor și a răspunsurilor revelatorii pentru fiecare dintre ei, ar constitui subiectul acestei cărți. Limitarea în timp și în spațiu, precum și numărul restrîns de personaje (mai apar desigur și alți eroi periferici, însă fără un rol hotărîtor în desfășurarea acțiunii, cum ar fi șoferul Miliță, Bocan sau Mitroi, cu profiluri însă suficient de distincte ca să ne rețină atenția) obligă la o anumită rigoare și-i pune desigur autorului probleme dificile de construcție. Să aduni, ca într-un focar, într-o singură zi în vila plasticianului firele unor destine pe care le vrei cît mai complicate, iată un demers ambițios, care, la nivelul acesta, al construcției, îi reușește lui Vasile Băran. Întîmplările nu par înghesuite cu forța în ziua care se întinde pe a-

proape două sute de pagini și ele se structurează destul de firesc în jurul istoriei centrale, povestea de dragoste a lui Ștefan. Sculptorul Orvas care își caută pietrele pentru lucrările sale, angoasele și tînjirea continuă a Martei, necazurile, cam penibile, prin care trece Bocan, toate acestea sînt fapte al căror rost este să completeze și să clarifice povestea de iubire care stă în centrul romanului... Și iată că ajungem la această poveste de dragoste, obligați de data asta să formulăm principala obiecție pe care o facem acestei cărți : aceea că nu reușește să fie cu adevărat un roman de dragoste. Iubirea, cu partumul ei violent sau, din contră, suav, nu-și coboară din păcate „harul“ cu suficientă pregnanță asupra paginilor cărții. Pentru că impresia cu care rămînem este că nimeni nu iubește cu adevărat în romanul lui Vasile Băran ! Nici Ștefan care se întoarce după zece ani (de ce oare ?) la o ființă pe care a iubit-o și pe care a părăsit-o din „ușurință“ (!) odinioară, nici Marta, mai degrabă în căutarea unei aventuri care s-o scoată din plictisul vieții conjugale (chiar dacă ea numește iubire atracția pentru Ștefan)... Personajele acestea ale romanului lui Vasile Băran ar putea deveni cu adevărat autentice doar în elipsa în care am încerca să ignorăm pretențiile lor de ființe îndrăgostite. Absolvindu-i deci de aspirația la iubire și considerînd în cazul lor această

aspirație inadecvată, am ajunge probabil la adevărata lor esență. Căci abia cînd masca iubirii ar cădea, în sfîrșit, eroii și-ar releva într-adevăr identitatea. Numai așa ne-ar apărea nouă chipul adevărat al Martei, de pildă : cel al unei femei adultere și ușor ticăloasă, gata să-și înșele plină de „voie bună“ bărbatul ; dacă am da deci „la o parte“ iubirea pe care ea zice că i-o poartă lui Ștefan. Dar iată că, din păcate, și autorul zice la fel. Și acest lucru nu avem dreptul să-l ignorăm. Altfel, ar însemna să mergem dincolo de intențiile autorului. Dacă Vasile Băran ar fi încercat să fie mai sever cu eroii săi, romanul n-ar fi avut decît de cîștigat. Tipologia pe care ne-o propune autorul, foarte interesantă de altfel, cere o privire mai necruțătoare.

Sorin Titel

*) Vasile Băran, *Cascada*, Ed. Cartea Românească, 1974.

In anii construcției socialiste, partidul și statul au făurit și educat o armată de tip nou, care nu cunoaște alte interese decît slujirea fără margini a națiunii, o armată devotată nemărginit cauzei socialismului și păcii — pavază de neînfrînt a independenței și libertății patriei. Spre mîndria întregii țări, armata noastră de astăzi este trup din trupul poporului, formată din fii de muncitori, țărani, intelectuali, fără deosebire de naționalitate, strîns uniți prin devotamentul lor față de partid și popor, prin hotărîrea lor de a fi demni apărători a tot ceea ce au cucerit cu atîtea sacrificii părinții și frații lor în luptă pentru făurirea României socialiste.

NICOLAE CEAUȘESCU

La Z

Trei spade

Mircea

Din Făgăraș la Severin și pînă la Marea mare și de-aci-n Dîrstor, acestei țări i-am fost stăpînitor iar preste mine numai ea stăpînă.

Păgînul de-o-ncerca să-i stingă facla, vouă vă las, la Cozia, izvod, urmașii mei, Io Mircea Voievod, să-mi spargeți piatra ce-mi ascunde racla.

Și careva, cu miini cutezătoare, din miini să-mi smu'gă spada lucitoare ce nu s-a închinat nicicînd la vînturi

ca voi să fiți stăpînii pe pămînturi și-n suflet să purtați doar o robie : iubirea, fără margini, de moșie !

Ștefan

Pe-al Direpății Cimp săltînd în scări, mărunt la stat, eu Ștefan Voievodul, făcui să-și nalțe fruntea peste zări, ca un Ceahlău nebiruit, norodul.

In cumpeni drepte și neclătinate, — nicicînd a mea, eu totdeauna-al ei,

Moldova dulce, strănepoții mei, așa rămiie-n veacurile toate.

Să nu-ndrăznească pohte venetice, măcar cu gîndul, brațul să-l ridice ...Că fulgere-au mai fost pe cer și no

ne-au mai umbrit pămîntul multă dar niciodată ai Moldovei bouri n-au stat în jug, ci străluciră-n ste

Mihai

În tabăra pe Dunăre-așezată, pe cînd dormeau oștenii mei trudiți luna-mi păru o maică-ndurerată ce-și cată-n lume pruncii risipiți.

Și o văzui cum suie peste Țară și peste-Ardeal, și pe-al Moldovei și razele-i în spada mea jucară și-atunci cămașa morții o-mbrăcai.

Am vrut să fie maica bucuroasă că dat mi-e mie, neamul la un loc, iniția oară, să-l adun acasă...

și ca să-i fiu nădejdiei stilp de foc, am pus pe veci la Turda, în țărînă, să bată marea inimă română !

Școala caracterului

PE LA MIJLOCUL LUNII, trenurile erau pline de tineri care plecau în militărie. Gălăgia, chiuiturile care, după fizionomii, se vedea că aveau la bază numai ideea plecării, cînd și apa, se știe, imbată, strigătele de regroupare... „Sălăjenii !...“, „Orădenii !...“, „Brașovenii !...“, după cetele alcătuite ce trebuiau să ajungă cu tot efectivul lor de baștină la centrele indicate, au produs senzație printre călători. În alte împrejurări, ei ar fi protestat, ar fi spus ceva despre tineretul de azi, așa cum și alții spuneau despre ei altădată. Dar ei înțeleseseră și își spuneau unii altora cu îngăduință pămîntescă : „Sînt recruți, domnule, pleacă și ei la armată, — cum mai trece timpul !“ Cine nu se dumirise încă despre ce era vorba și ridica sever din sprincene, primea numaidecît explicația, — atunci sprincenele reveneau, făcînd loc unei expresii de înduioșare.

În gara Predeal, observai un lucru mai rar întîlnit. Recruții erau petrecuți de fete. În general, cînd pleci recrut, nu te conduce la gară familia. În prima încercare a bărbăției te așteptă de obicei singur, intrînd într-o solidaritate camaraderască mai mare, ce nu prea admite efuziunile sentimentale. Răsfățul familial nu-și mai găsește rostul („vezi, Nelule, să nu răcești !“ — la armată, — poate să sune într-adevăr ridicul).

Dar, în gara Predeal, pe recruți îi însoțeau fetele. Cu ele era altceva. Nu regrete, nu lacrimi, nici separări romantice. Mai mult glume, o atenție sporită și-o însoțire voios camaraderască. Le-am văzut în gara Predeal pe aceste fete atît de realiste rămînînd singure în timp ce garnitura se urnea înainte. Nici batiste nu se mai flutură azi. Asta o făceau generațiile trecute. Fetele din Predeal rămăseseră singure pe peron îmbrățișate între ele și strîgînd cuvintele generației lor, în care intră și umor, și o anume distanță de spirit, semnul libertății de spirit... Și-atunci, pe cînd trenul pornea, mi-a

fost dat să aud două versuri aruncate pe geam în loc de adio și care rezuma situația recrutului începător în profesia armelor, față de cel cu milităria gata făcută și care în aceeași zi era lăsat la vatră... „Și tu stai cu mindra-n poartă / Și eu cu-arma automată !“ Distih de mare efect pe care-l notai numaidecît, pe culoarul tixit, lîngă harta C.F.R. a țării, spre a-l oferi cititorilor. Multe s-au spus și s-au scris despre logodnica sau mireasa recrutului : pușca de orice tip cu numărul ei de serie inconfundabil, simbolizînd onoarea purtătorului și a nobilei solidarități în care el intră într-o zi de toamnă senină cu medaliile aurii rostogolindu-se pe drumuri. Pînă la adînci bătrîneți, el va povesti despre această zi frumoasă cînd a făcut primul pas liber al lui, în viață. Un om „cu armata făcută“ posedă un certificat de seriozitate, răbdare și disciplină, pe toată existența. Poporul distinge între cei ce au trecut prin această școală hotărîtoare a caracterului și cei care, dintr-un motiv sau altul, n-au absolvit-o...

Tinerii care plecau erau bine îmbrăcați și curați. Ei purtau hainele lor civile cele mai bune, de acasă. Altădată se pleca în zdrențe. Chiar și cei ce aveau haine bune, le lăseau familiei, punînd pe ei ce aveau mai rupt, convinși că la regiment totul se va pierde ori se va prăpădi, spre îngrășarea „majurilor“. Plecau „mascați“. Plecau aproape ca la o ispășire, parcă și cu grija de a nu-i recunoaște nimeni. Această condiție nu-i împiedica însă să facă la nevoie cele mai mari acte de bravură pe front.

Azi, noi știm că starea uniformei, caloriile și gradul de instrucție militară și politică dau armatei altă strălucire. De la anumite grade în sus, meșteșugul armelor implică însușirea multor cunoștințe științifice dintre cele mai moderne. Un ofițer bun e și un inginer. S-a dus vremea cînd el putea să fie clei la algebră. Am cunoscut pe

vremuri unul foarte milităros care făcea mizerii trupei, și de care trupa a ris într-o zi văzînd la o tragere de artilerie că el nu știa să rezolve nici cea mai simplă chestiune de trigonometrie. Din acea zi, severitatea lui n-a mai avut nici un suport, tot prestigiul ducîndu-i-se, pentru că severitatea rațională presupune cunoaștere, nivel de cultură și comportament uman.

Pe fețele tinerilor ofițeri absolvenți ai academiilor militare pe care televiziunea ni-i arată în ocazii festive, eu am citit inteligența vioaie și capabilă a insului deprins cu studiul și calculul matematic, voința disciplinată de a duce la bună îndeplinire un plan logic și bine gîndit. Ei au și prestația fizică pe care o dă numai lumina cunoașterii. O întîlnire cu elevii unei școli de aviație, la zi cu literatura, cu arta și cu teoriile științifice cele mai noi, o păstrez în minte ca pe o zi de preț. Un ofițer, al cărui patriotism se sprijină pe valorile țării și pe cele universale, este o garanție că noi toți, unde lucrăm, putem lucra liniștiți.

Armata noastră a fost totdeauna strîns legată de popor. Cu atît mai mult astăzi cînd ea se confundă în întregime cu poporul. Marii noștri romancieri clasici ai trecutului au știut să observe și au notat tragica ezitare, cînd ostașul român silit să stea cu degetul pe trăgaci, la singeroasele represiuni ale claselor exploatare.

Despre armata noastră, în preziua sărbătoririi ei, se poate spune că e și dintre cele mai umane. Marșurile ei, deloc marțiale, aduc mai curînd cu sirbele sprintene și cu horele poporului pe care îl reprezintă. Acest mare și mucalit înțelept, care este Poporul, cu majusculă, are o vorbă a lui veche : „tot armata, sireaca !“ — vorbind despre ea ca despre o mămă pe care o invoci în momentele, fie dramatice, fie entuziasme, ca pe cea mai sacră origine.

Constantin Țoiu

În cumpăna pămîntului, apelor și văzduhului

INTR-UN ne mi-a ța locul însemnează f parașutiștilor, cum un om po rația înălțimii priei sale fiind parașută și ca viața, acelea n zardului, oricv noașterii și di nimeni din ce ori la un spect

Trebuie să fii lă măsură ție f învățaturii arm ca să poți spu prețul fiecărei țitoare a păm Icar ar fi cum ar fi fost lipsi terul Manole romănesc fir său. De la păș însă mult mai mei șanse, odată duhului. Acela avionului se n o dată, și se ofe țarea de aer. și năvălesc în cerului, într-ur îmbrățișarea p ternă și gîndul beciul acela zece mii de m dată, sub sem prevăzutului. , au fost cuvînt însuși de maic plierea parașu it pe rînd, pe știute ale orga parcă le-ar fi ascultat răsufli erau împăturiț numărat pe rî pămîntul s-a g perșiuri albe. O tre miezul zil

U A A R M A T E I

Marius Butunoiu : MIHAI VITEAZUL
(Din expoziția A XXX-a aniversare a Zilei Armatei Republicii
Socialiste România — sala Dalles)

Trei lespezi

Grivița

În memoria lui Valter
Mărăcineanu căzut eroic în
august 1877

Aici, în noapte, cînd se ating alunii
cu creștetul de colțurile lunii,
se-aude parc-o goarnă, de departe,
din amintiri, de dincolo de moarte.
Și poate că nici nu e goarna lunii
ci numai dealul și sub el străbunii,
ce-și dorm adînc și greu într-insul veacul,
și-n somn vorbesc, visîndu-și iar atacul.

Aici — pioasă fruntea să se-apece,
pe unde-nmiresmat și vîntul trece,
prin roșii flori și galbene și-albastre,
și-aceste sfînte pajiști le sărută —
ca-n veci de veci să fluture sub astre
stindardele înfîpte pe redută.

Mărășești

În memoria generalului Eremia
Grigorescu și a vitejilor ostași
căzuți în august 1916

Cu ultima lor clipă aici ei și-au ținut,
în marea piramidă de oase, legămîntul.
Pe-aici nu se va trece!
Pe-aici nu s-a trecut.

Ingenuncheați în iarbă și sărutați pămîntul.
Aici fierbinte-i piatra. Din caldele țărini
se-nalță pomul Vieții cu inverzite ramuri.
Pe-aici — nici nu poți trece
decît cu flori în miini,
cu inima-nfășată în tricolore flamuri.
Aici e libertatea pe-al ei slăvit meleag.
Aici e vatra sfîntă de fapte legendare.
Aici e scris răbojul pe fiecare prag.
Aici în vremea vremii, și-a pururi, nu se
moare.

Păuliș

Memoriei comandantului meu de
companie, căpitanul erou
Grigore Andrei, căzut în timpul
Insurecției din August 1944

Nimicînd pe dușman, libertății dînd glas,
osteniți pe tăpșan noi în glee am rămas.

Pe sub cer mohorit, pe sub ploaia de plumb
unde-amar ne-am tîrit, crește-acuma porumb.

Iar în vale spre rîu, unde-amar am răzbit,
e o mare de griu cu talaz aurit.

Și e lanul mănăs. Și e spicul bogat,
căci se-nalță din os ciuruit, de soldat.

Noi pe-al morții făgaș, unde-n brazdă cădeam,
fericirea, urmași, v-o visam. V-o-mplineam.

În adîncuri, de-atunci, zac sub holde soldați.
Amintiți-vă, prunci, cînd din piine mușcați.

Victor Tulbure

Măreție și curaj

e acestei toam-
ă cunosc la fa-
nă din ceea ce
a experiență a
ceva din felul
nvecineze aspi-
aruncării pro-
mint. Ce este o
egăturile ei cu
meori ale ha-
esitate ale cu-
nu poate afla
vede în filme
autic.
ă aparții în ega-
rămîntului dat,
rdinii absolute.
vărat care este
n căderea ame-
spre cer. Dacă
așuta, omenirea
mit. Nici Meș-
dat pămîntului
ade a singelui
ăfat și căderea,
căutarea ulti-
prăpastia văz-
ăsește pîntecele
ecare dată încă
odii unice: agă-
deschide trapa
toate suflările
nebunilor, simți
fragostea ei ma-
i dai drumul în
o mie ori de
altul de fiecare
deauna, al ne-
u deschis!" —
urare spuse lui
er specialist în
a care i-a pipă-
se, în punctele
numit parașută,
il, parcă le-ar fi
or saci vii în care
înălțimilor. I-a
ftat fericit cînd
o cele șase aco-
a se petrecea că-
ericită cumpănă

atmosferică, deasupra unui teren ca-n
palmă, și părea să fie doar un aspect
elementar din ceea ce trebuie să con-
stituie mijloacele de lansare ale unită-
ților de desant la ceasuri amenință-
toare, în locuri accidentate ori necu-
noscute, cu tot echipamentul și tot pro-
gramul de luptă, cînd cunoștințelor ne-
cesare trebuie să li se adauge virtuțile
ostășești din toate timpurile.

Obișnuit cu multe și lungi zboruri ci-
vile, urcat într-un avion militar, am
trăit un sentiment de înfrigurare,
anulîndu-mi pentru un timp stă-
ruitorul gînd la armata româ-
nă prin mai îndepărtate vremuri. Vă-
zute de sus, pădurile nu mai însemnau
locuri de refugiu ori de pîndă, de în-
văluire ori de izbire, cotitura unui rîu
nu se mai vroia spațiul real al unei or-
dini de bătaie, o vale îngustă numi se
mai arăta să mă ducă la planul unei
așteptări, un pod nu însemna nici
Călugărenii, nici Podul Înalt, o gîtuire
de munte nu amintea de Posada, și
mersul armatelor române se petrecea
acum pe alte tărîmuri, de oameni cu
multă învățătură și un curaj fără mar-
gini, oameni pentru care cinstirea ță-
rii și apărarea ei însemnează deprinde-
rea unor mijloace de bătaie pe măsura
veacului cosmic. Dar acestea păreau
a fi gînduri mărginașe, oricum, la în-
demina oricui, cum ne roteam peste
locuri și așezări, ca să luăm înălțimea
de la care urmau să-mi rupă gîndurile
oamenii aceștia tăcuți de lîngă mine.

De o parte a avionului stăteau cei
șase pregătiți pentru lansare. De cea-
laltă, alții, luați cu tot echipamentul ca
într-o călătorie de agrement. Așezat lîngă
trapă, ca să am în față tot spectaco-
lul, pînă la luarea înălțimii am putut
urmări trecerea anotimpurilor peste fe-
țele celor șase, bîntuirea de gînduri,
starea particulară de gravitate legată
întotdeauna de un „cine știe“, cu toată
grija și certitudinea pregătirii. Erau

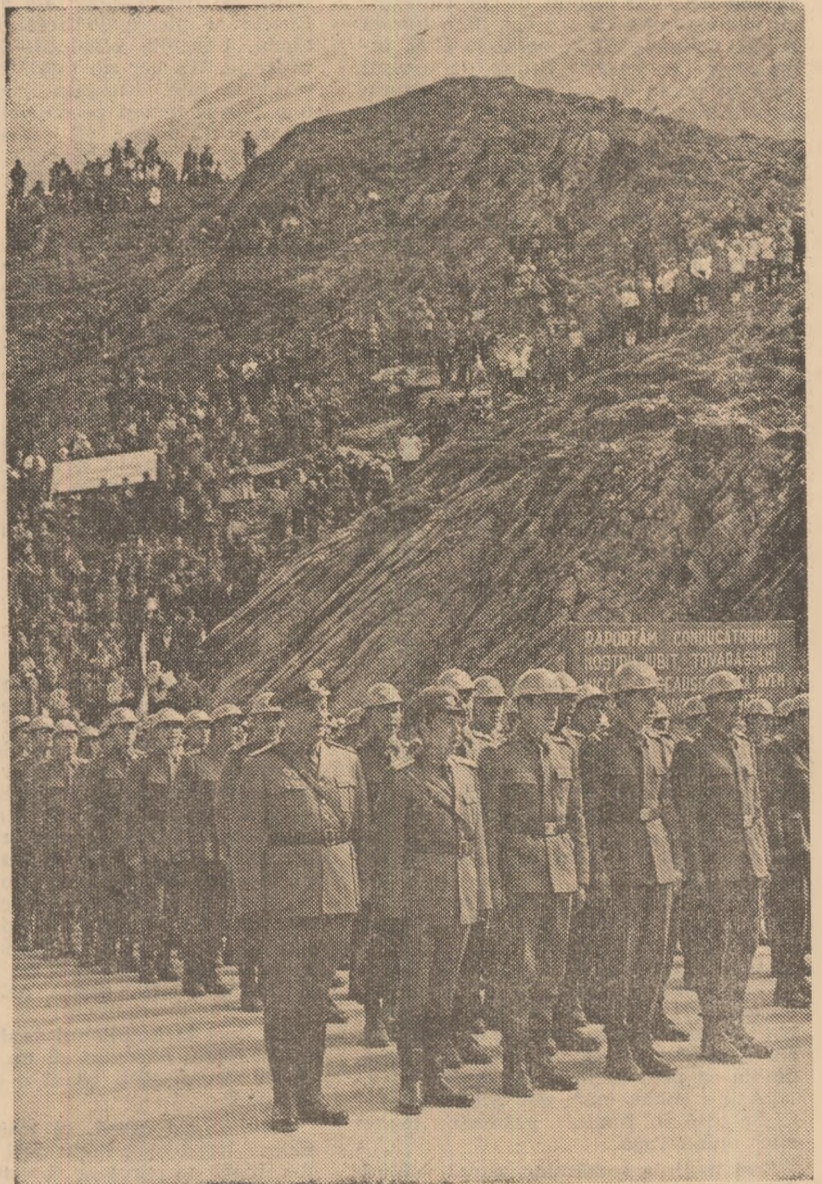
toți ofițeri încercați, și totuși... Colone-
lul venit anume pentru zborul acesta,
care pînă aici ne-a explicat și ne-a pre-
gătit, așezîndu-ne parașutele în spate,
introducîndu-ne în ritmul programului,
cu o bună dispoziție de rigoare, și-a
îngăduit să ne părăsească și să se re-
găsească pe sine însuși, să coboare în
spațiul ființei sale, măcar în ultimele
minute, și l-am văzut al melancoliei
severe care se fixase și pe fețele celor-
lalți, pînă cînd o sirenă îngrozitoare a
dat semnalul deschiderii trapei, cînd el
a fost pregătit să sară cel dintîi în gu-
ra vîntului. Unul dintre ei s-a apropiat
de trapă din cîteva sărituri, ca într-un
dans, să se scuture parcă de gînduri.
În acel moment nu mai avea timp de
ele. Tot ce s-a pliat în ființa lui, și în
parașuta căreia i s-a dat cu totul ca
unei iubiri fără seamăn, toate emoțiile
strînse pînă în acest prag, totul a fost re-
tezat de fierăstrăul sirenei și nu i-a
mai rămas decît golul care l-a absorbit
către pămîntul în suire nebulă.

Piloții comunicau cu pămîntul și exe-
cutau cu un calm al obișnuinței și stării
normale operațiunile de laborator com-
plicit, cu ușa cabinei deschisă, săvir-
șind parcă cea mai simplă ispravă de
pe fața pămîntului. Din nou, peste pă-
duri, copaci se clătinau în descălecări
cerești, pămîntul țării l-am văzut cum
se îndepărtează și se apropie de bărbă-
ții lui.

Dar ziua aceea părea să nu aibă sfîr-
șit, chiar ajunși la locul unde totul se
învață, pînă și parașutismul, ori acolo
unde parașuta pare a fi o pasăre obo-
sită pe o masă cît lungimea ei. Cerul
cu depărtările părea să arate altfel
pentru unul deprins numai cu mersul
pe pămînt.

Și toate au fost parcă anume făcute
ca să se mai aduge la mersul armatei
române gîndul măreției și curajului,
patima zborului, pe măsura înălțimi-
lor țării și a viitorului ei.

Ion Horea

La inaugurarea „Transfăgărășanului“

POP Simion

FOAMEA ȘI SETEA

TIMP de o sută de zile se derulează epopeea romantic-revoluționară a celor angrenați în „marșul alb”. Romanul, care se află sub tipar la Editura Albatros, povestește destinul unor tineri, aproape copii, care „au sfidat moartea, murind sau trăind, până au ajuns pe tărîmul alb al victoriei”, la finele războiului antifascist. Au trăit în tot acest răstimp în cimpul de pu-

ternică iradiație al chemării Partidului Comunist Român: „Totul pentru front, totul pentru victorie!” Este reprojecțarea, cu mijloacele romanului, a fundamentalei lumini interioare cu care ne-a marcat acel fierbinte și eroic fragment de istorie revoluționară națională, menținându-ne tineri și azi: romanticismul revoluționar al unei epoci care nu se uită.

Fragmente din romanul *Marșul alb*

DIMINEAȚA era lăptoasă, gerul sticlos, nu te puteai orienta în terenul colinat, cu lungi pante împădurite și rare așezări scufundate în muțenie și nemișcare. Era așteptarea de la ora patru, ora studiului reciproc, cînd partenerii de luptă încă mai stau îngropați în pămînt, concepîndu-și în detaliu atacul de dimineată. Stau în birlogurile în care dormiseră sau veghiaseră, evaluîndu-și șansele de care dispun în confruntarea cu necunoscutul. E ora cea mai dificilă a zilei: doar gînd și nemișcare. Și îngrijorare. Și temeri. Ferice de ostașul care își poate depăși starea plumboasă și sentimentele contradictorii de la începutul zilei; în rest, lucrurile merg în virtutea unei inerții pe care ți-o insuflă colectivitatea combatanților. Doar singurătatea matinală e grea, cînd totul tace și gîndurile fierb. Studentul avea meritul de a ști să-și reprime starea de criză din zori, o depășea cu strălucire și luciditate, deprindere pe care o insuflă și celorlalți, consolidînd astfel tonusul psihologic al grupeii.

„Hai să privim lumea” zise Studentul, ca în fiecare dimineată.

A privi lumea era un exercițiu, un sport, o gimnastică a minții și ochiului, un factor de bună dispoziție. Era bomboana lor de dimineată. Săreau din așternuturi sau din zig-zagul tranșei pozitionale să contemple frumusețea încă netulburată a locului unde se aflau. Prinseseră gust de frăgezimea și puritatea peisajului de nimeni privit, de nimeni călcat. Păreau că intră în posesia unei misterioase și pe deplin secrete avuții. Era revigorator acest sentiment, pentru că zilnic își măreau latitudinile, creștea imperiul de frumusețe al grupel, băieții deveneau mari magnați, acumulau averi fabuloase, priveau altminteri lumea și obiectele. Primeau altminteri orizontul, din geana căruia se naștea globul roșu al soarelui, care inunda pămîntul, încălzindu-l iarna războiului, după care puteai să zburzi prin codri și colnice, lovind inamicul.

Băiatul-cu-porumbel duse arma la ochi, scoase plicul, dar Hallo-Hallo i-o apăsă în jos, zicînd:

„Lasă-l, nu vezi că n-are armă?”

Un neamț pătrunse în pozițiile românești. N-avea manta, era în talie. N-avea nici sac de grenade asupra lui. Nu scotea un sunet, nu făcea un semn, umbla ca prin lanurile de rapiță, vara.

„Asta-l sonat, mă”, zise Studentul.

„Se uită în fundu’ grădinii, n-are zile” opină Tară.

Sosi în linia românilor, parcă venind din vacanță. Băieții se strînseseră în jurul neamțului-vagabond, care nu schiță cel mai mic gest de surpriză. I se păru normal să fie acolo. Privea timp oastea română.

„Da, domnule, e sonny-boy” confirmă Hallo-Hallo.

Agitația crescuse în jurul neamțului cuprins de năuceală, soseau băieții ca la circul „Klutzy”. Băiatul-cu-porumbel îi puse pasărea în mînă, i-o atîrnă pe umăr; porumbelul ciugul în părul roșcovan al neamțului, care era plin cu țărînă. Alcupita își muie două degete într-o gamelă cu apă, după care le trecu peste buzele neamțului roșcovan. O abia perceptibilă mișcare a buzelor stăruie pe figura devastată a străinului. Buzele și pleoapele acestuia erau ca hirtia. Urechile pămîntii. Ochii fără expresie. Un aer de totală indolență îi stăpînea fața. Alcupita îi umezi din nou buzele făcînd pe dădaca. Sergentul nu suportă scena, își făcu palmele căuș, schiță gestul băutului, după care luă gamela cu apă, o fixă în mîinile neamțului:

„Bea, mă!” îi zise.

Fu așezat pe un bușean și i se puse în poală altă gamelă cu ceva aburitor; Alcupita, dădăcă perfectă, viri mîinile străinului în vas, ca acesta să simtă terciul cu degetele, un fel de cașăpilaf, hrană frecventă la vremea aceea. Neamțul se dovedi total absent, nu înțelese ce vor umbrele care îl înconjurau. Alcupita se încapățîna, îl învăță pe neamț să ducă mîncarea la gură. Privind mereu în gol, roșcovanul se desmorți, își recăpătă memoria mîncatului. Mîncă molfăind. Hallo-Hallo ordonă ceva și fraza lui trecu din om în om:

„Să vină artelnicul”

„Are nevoie de artelnic”

„Unde-i artelnicul?”

„Artelnicul, mă!”

„Hei, artelnic...”

Cuvîntul *artelnic*, denumește cea mai importantă dintre meseriile de front: gospodarul de campanie. E păstrător de bunuri, contabil, om de smotru, fată în casă, mama răniților, insul care administrează totul și înțelege orice situație dintr-o ochitură. E meseria cea mai ingrată, trag de tine toți. O îndeplinește veterani cu o bună praxă a războiului, trecuți prin ciur și prin diiron. Un astfel de om era caporalul Ceapă, care sosi imediat; purta de căpăstru un cal mic, în spinarea căruia erau fixate două vase de aluminiu. Hallo-Hallo îi ceru, arătînd spre neamț:

„Îl duci la batalionul sanitar, la mame-lucii ăia, dar vezi să nu se trezească pe drum, să-ți ceară o ceapă, mă Ceapă!”

„N-o să-mi ceară, să trăiți” raportă Ceapă, după care dădu ocol neamțului, îl cercetă de parcă ar fi voit să-l cumpere. Nu știu cum să-l ducă. Aruncă pe neamț o manta, acesta nu se cliți, parcă ar fi fost manechin. Îi îmbracă mantaua pe mîncaci și îi dădu în palme coada calului, să prindă, s-o țină strîns.

Poteca era îngustă, nu puteau merge doi alături: caporalul Ceapă merse în față, purtînd calul de căpăstru, iar neamțul umblă în urma animalului, mormile de dincolo de lume, cu mîinile înfipite în fuiorul lung al cozii de cal. „La bunăvedere, Hermann!”, îi ură Tară.

Ajunseră la o casă de pădure, încheiată din trunchiuri așezate transversal, așa cum se fac la Borșa și Vișeu, casă de buștenar. Deasupra ușii atîrna o fișie de pînză, pe care scria „Purgatoriu” și era desenată alături o cruce sanitară. Leonte, medicul batalionului era tip glumeț, ura tristețea, o izgonea prin toate mijloacele. Din același motiv își intîlul astfel stabilitul de sănătate. Nu era punct de prim ajutor ori spital de campanie, acestea se aflau în alte două construcții de buștenar; era casa șocaților de explozie, un culb reanimator al celor buimăciți de deflagrația bombelor și obuzelor. Fără a te fi zgîriat măcar, bombele îți iau piuitul prin zgomotul pe care îl dezvoltă. Te fac pentru un timp neom. Doctorul Leonte știa să-i readucă pe șocați la realitate, motiv pentru care le amenajă o casă. Era un act sanitar unic, așa ceva nu se mai pomenise în război.

Interiorul părea de azil. Zeci de saltele erau așezate direct pe podea. Fiecare somnambul cu salteaua lui. În cele două capete ale odăii dreptunghiulare dogoreau sobițele, niște butoiașe din tablă ondulată care folosiseră pentru bitum. Doctorul Leonte era un brad de om, doi metri și trei centimetri înălțime; se îmbrăca în pantalon alb, bonetă medicală și o vestă de piele purtată direct pe corp.

„Unde găsiți puzezoii?” întîmpină medicul pe musafiri.

„Pe cracă, să trăiți!”, raportă caporalul Ceapă, bucuros să predea pacientul.

„Cum l-o fi chemînd?” întrebă medicul.

„Hermann”.

„De unde știi?”

„Toți sînt Hermann, domnule maior”, raportă Ceapă și plecă.

Pensionarii lui Leonte arătau la fel de sinistru: niște tineri bătrîni. Nu puțini erau tolăniți pe saltele, strînși covrig: erau cei mai loviți, gradul maxim al șocului, cu timpanele ferfeniți și mințea clătînată. Unii își revin, alții nu.

Medicul Leonte îi dădu neamțului o saltea între cei ce ședeau în capul oaselor, cu bărbia picată, diagnosticîndu-l ca salvat sigur. Noul pacient încopu să se joace cu degetele mări-bombate ale mîinilor lui pistruiate, părea să le numere, deget cu deget, ca pe niște cremwursti. La un pas de el, pe salteaua vecină, ședea un artilerist moldovean („am vie lingă Darabani” era singura frază pe care o rostea de cinci zile). Artileristul purta o centură nemțească, cu acvilă și „Gott mit uns” pe cataramă. Ieită cu a nou-venitului. Neamțul holbă ochii, își pipăi „got mit uns”-ul personal, catarama era la locul ei, părea a o citi cu buricele degetelor, ca nevătătorii. Dar pe neamț catarama celuilalt îl fascina, dîndu-i o mască de cretin exaltat. Se ridică în genunchi și umblă în patru labe spre artilerist. Căzu peste el, butuc, voină să-l apuce de curea. Izbuti din a doua încercare. Cei doi se prînseseră reciproc de centuri și începură a se pendula, antrenîndu-se în mișcări împins-dezechilibrate, ca de judo. Scoteau sunete dezarticulate, ca surdo-muții. Îi asistă Leonte, colos rîzînd, care îi încurajă:

„Așa, zgîlțiți-vă, bată-vă cerul, smulgeți-vă din somnul care v-a pălit!”

Pacienții realizau o treabă strict medicală, se scoteau din șoc, ceea ce îl mulțumi pe medic; îi lăsă să se hîțîne, erau pe drumul cel bun. Cei doi se îmbrățișară, se bătură pe spate, se ciuciră pe saltea, sîrînd ca brotacul, se așezară turcește și iar se jucară cu centurile. Nu le plăcu ceva și le schimbă între ei; neamțul rîse blog și, drept răsplătă, artileristul îi dădu un pumn în cap. Se împăcară imediat, schimbă centurile și totul fu în regulă; își zîmbiră absent, incolor. Medicul Leonte le aduse cartofi copți în coajă. Cei doi descoperind regula jocului pe care îl aveau de jucat: mîncară, schimbînd mereu cartoful dintr-o mînă în alta, dar neuitînd să dea de lucru mîinii rămase libere, încopciind și descopciind centura, spre a o trece celuilalt și tot așa mereu.

Neamțul îl apucă pe Leonte de un erac al pantalonului, îl privi lung, cu interes și spaimă, după care gura lui (plină cu dinți de aur) născu întîile

cuvînte, pe care le spuse șuierător:

„Erizon, prizonier, wo? Wo, wo?”

Leonte mișcă din picior, își smulse pantalonul din mîinile celui aflat în criză, bombănînd:

„De unde vrei să știu unde te pre-

dăm? Te dăm unde ți-o fi soarta. Da-

toria mea este să-ți scot sisilica din

cap. Poate afli dimineată, morgen”.

Neamțul încremeni cu privirile în gol, se scutură a neplăcere și începu să declame:

„Heute rot, morgen tot! Heute rot, morgen tot!”

Artileristului îi plăcu zicerea celui-lalt, o memoră și îl acompanie pe neamț, era un fel de ala-bala-portocala, pe care amîndoi o rosteau cu saț.

Nu peste mult, doctorul Leonte stinse lampa de petrol și salonul se scufundă în întuneric; un sanitar se instală pe coridor și îi veghe pe bolnavi din penumbră. Medicul se lungi pe pînza patului său pliant, oferînd corpului colosal un somn de patru ore și un sfert, cum obișnuia de peste trei ani de răzbel.

Cînd se sculă fu alt om, perfect odihnit. Lîmpezea dimineată se revărsă prin ferestreuci, inundînd încăperea. Personajele erau cum le lăsase, moleșit-somnambule; unii bolnavi ciștigaseră, poate, un grad de trezie, în timp ce alții, din contră, îl pierduseră. Era legea acelei boli, pe care Leonte o minuia răbdător, cu persuasiune. Soldatul-ordonanță intră cu bună dispoziție, aducînd cartofi fierți și lapte. Medicul se preumblă pe îngustul culoar dintre saltele sporovînd:

„Cum ați dormit, frumoșilor? Dar mătăluță, ce-ai visat? Și nemțisorul nostru? Bună dimineată, Hermann! Mă auzi, frișule?”

I ÎNTINSE un cartof. Neamțul nu se mișcă, șezu în capul oaselor, cu bărbia bleagă, picată în stern. Îl luă de umăr, să-l trezească, să-și ia mic-dejunul, dar căzu ca lemnul, se răsturnă într-o parte, făcînd buf! pe saltea, unde rămase covrig, cu genunchii la gură și privirile fixe, reci. În mînă avea o fio-lă spartă.

„Idiotule!”, strigă doctorul Leonte cu o furie nemaipomenită și lovi cadavrul cu cartoful care nu se răcise încă. Îi ura pe netrebniicii care își curmă viața. Neamțul sinucigaș spurcase templul lui Leonte, dătătorul de viață. Teutonul cînd e laș e mai laș decît lașul, gîndi doctorul, asta era.

Fu îngropat în după-amiaza zilei, nu departe de casa de buștenar, în panta sudică a mameionului pe care erau cocoțate casele de sănătate ale doctorului Leonte.

„Cum scriu”, întrebă dulgherul-cru-cer pe Leonte.

„Hermann”, vorbi doctorul cu glas moale și meșterul scrisse numele cu dalta, îl imprimă citeț, după care îl pictă cu cerneală violetă, de hiperman-ganat de potasiu.

„Trăiți, dom’ maior, misiunea e terminată. Odihnească-n pace”.

„...n pace”, mongoroji Leonte cu același glas moale, șoptit-răgușit; părea că vorbește din gușă.

„I s-o umflat mandulele, o răcit”, presupuse dulgherul-cru-cer și plecă.

Doctorul voi să rămînă singur și chiar crezu că rămase singur, nu-l zări pe Studentul în spatele său, rezemat de un lemn de tisă. Tînărul făcu un zgomot involuntar, doctorul tresări, se întoarse, avea o fixitate a privirii și monologă ca un actor în transă:

„Am șapte mii cinci sute treizeci și trei de ani, domnule. Tu pari ceva mai tînăr. Liniște nu-l nicăieri”.

„Am vie lingă Darabani”, strigă de lingă alt copac artileristul.

Studentul îl conduse pe doctorul Leonte într-una din casele lui. Era fapt notoriu, la fiecare înmormîntare slujitorul lui Hippocrat se îmbăta grupă, bind spirt îndoit cu apă. În fiecare mort el vedea un pîngăritor al vocației lui, se simțea denunțat cu suprem cinism. Se trezea din beție relativ ușor, mintea și mîinile îl ascultau dumnezelește, realizînd cele mai teribile în-sănătoșiri. Era un doctor eminent. Pînă la un nou mort.

Se răsti la Studentul, care îl susținu-se, îl apostrofă cu răgușeală de bețiv incurabil:

„Am șapte mii cinci sute treizeci și trei de ani, domnule...”

„Am o vie lingă Darabani”, îl secon-dă, din altă odaie, cu glas de bufniță, moldoveanul atins de suflu.

*) Azi rumen, mîine țeapăn; astăzi viu, mîine-n sicriu (germ.).

TERENUL de luptă avea undulațiuni. Ba îi evidenția, ba îi îngheța pe combatanți. Într-un asemenea teren e ușor și totodată greu să te bați. Ușor pentru că te poți masca, îți croiești tranșeele pe care le vrei și, în același timp, greu pentru că adversarul procedează la fel. O perpetuă loterie. Mistrețul prezise că vor întârzia în podișul învălurat, în depresiunea cu multe cute, ceea ce se împlini. Zise Hallo-Hallo: „E a doua zi de când le tac cățelele. Nu trag un foc. Dau impresia că s-au retras. Nu cred că s-au retras. Tactica e cunoscută, pușori canari. Faceți pe morții-n păpuși. Vom veni să vă vedem, da”.

Se ordonă să se plece în recunoașterea Tară, Studentul și Alcupita.

„Dar eu sint răios ? !”, se impacientă Băiatul-cu-porumbel.

„Te dă de gol pasărea”, îl calmă Hallo-Hallo și dispuse ca cei trei să plece în misiune imediat.

Li se dădu să îmbrace peste pufoici pelerine albe, cu glugă, să nu-i distingă inamicul în universul nins. Ieșiră pe buza tranșei și înaintară tiriș, în coate și în genunchi, tăind în omătul afinat un șanț lung, șerpuitor, care creștea centimetru cu centimetru, cobora spre o viroagă cu smocuri de nuiete roșii-galbene și un piriaș, cu ghețușcă pe margini. Porni foc concentric de după boschetele din deal; cercetașii fură descoperiți de postul inamic instalat pe colină. Stăpîneau valul de pământ, îl controlau indiscutabil. Mișcarea înșelătoare, pe care mizaseră nemții, le reușise. Tirul se intensifică. Alcupita fu atins în tibie; un al doilea glonț i se înfipse ca un burghiu în tocul bocancului, îi simți fierbințeala, rămase cu călcîiul gol, i se destrămă încălțăminte.

„Spre pîriu, fraților, ne băgăm în nuietele de colo”, comandă Tară.

Nu-l urmă nimeni, înțelese că ortacii lui sint țintuiți locului. Se întoarse la ei, ceea ce era greșit, ținînd cont de situația insolubilă în care se pusese.

„Halt !”, lătră un neamț.

Fură dezarmați și luați tustrei între baionete.

Ajunseră în Stara-Liudiovice, localitate pe care nemții o recuceriseră cu o seară în urmă; le reușiseră operațiunile din podișul cu undulațiuni. Escorta o asigurau doi tipi înarmați cu automate; păreau a fi din „trupele speciale”, aveau pellițe negre la rever, purtau pe piept totem metallic, atîrnat în lanț, și aveau căști încornurate, cu răsuflătoare. Baia comunală rămase în urmă. În stînga se contura cimitirul. În dreapta era un gard de zid, înalt de doi metri, poate mai mult, solida împrejmuire a clejiei parohiale, în mijlocul căreia trona biserița reformată, cu turn piramidal, străjuit de cocoșul de tablă și paratrăsnit. Din pozițiile românești se dezlănțui un susținut baraj de artilerie: intraseră în funcțiune aruncătoarele de 81,4 milimetri ale batalionului, și cele de 60 de milimetri al companiilor. Cei trei le recunoscură, aveau o „voce” de neconfundat: șrapnele fluierau sinistru în aerul geros, ca sirenele, vijiu ! vijiu ! Intrară în orchestrația de foc brandurile, ale căror proiectile treceau pe deasupra cu un filfiit dulce-familial, care făcu să clocotească dimineața pe orizontală, fili ! fili ! vuf ! Atacul era clasic, cu un evantai de organe de foc. În cele din urmă, se auziră gurile de foc ale artileriei grele; hămăiră tunurile antitanc „Reșița” de 76 milimetri. Ofensiva părea generală. Pământul tresălta în zguduiri succesive, crengi de copac se prăbușeau, cortine de fum alburii și trombe de zăpadă amestecată cu țărîna se ridicau la liziera localității.

Nemții de escortă se făcură una cu pământul, săriră în stînga, protejați de lespezile de piatră din cimitir, cerîndu-le prizonierilor să facă la fel. Tară și Studentul se înțelesesă dintr-o privire; cu un repede efort îl ridicară pe rănit deasupra capetelor lor și îl azvîliră în dreapta, peste zidul clejiei parohiale, pe care îl trecură și ei numaidecît, săltîndu-se dincolo. Nemții de escortă traseră după ei cu automatele; gloanțele săpară pînă în cărămidă, înscind pe zidul despărțitor o jerbă de tranșafiri de piatră. Studentul și Tară se năpustiră asupra unei scări și suiră în podul unui grajd, adăpost de fineață, unde îl traseră pe Alcupita, care singera abundent. Scăpaseră, deocamdată.

Podul de grajd era spațios, mirosea a lemn și fin, grinzile fugeau în sus, dispuse în ogivă, susținînd acoperișul de țigla, măsurînd peste treizeci de picioare pe lungime și cam tot atîta pe înălțime. „E al unui om cu stare”, gîndi admirativ Tară și privi cu nereținută plăcere vălătucii de fin care um-

pleau aproape tot spațiul, pînă unde se îmbrăcau în unghi căpriorii; mirosea a trifoiște, pipirig, costrei și floare de anghinarie, desluși soldatul-țăran damfurile podului. Studentul examină arhitectura acoperișului: avea repezișuri abrupte, cu o înclinație de cel puțin șaptezeci de grade, țiglele erau de proveniență austriacă, firma „Mikó et comp. Wien”. Era locuința lor. Pentru un timp. Pentru cît ?

Alcupita începu să geamă, mîinile lui căutau ceva, se înfingeau în vălătucii de fin pe care îi avea așternut. Respirația bolnavului se precipita. Capul, lac de sudoare, se legăna dreapta-stînga, într-o neîntreruptă negație. Vorbi fără șir :

„Hal, mămucă, o venit pline în prund. De ce-i neagră ca pămîntul ? Nu te împinge, domnule. La pline și la război toți sintem egali. Uite cartelele, doamnă dragă. Nouă guri. Nouă...”.

„Să-i slăbesc legătura, e pericol de cangrenă”, vorbi Studentul.

Se lăsă într-un genunchi; rana se redeschise, inundînd pansamentul de improvizație. Tară nu putu privi, se uită la fin, îngrozit.

„Adă niște apă”, îi ceru Studentul. Tară luă casca, o atîrnă pe braț și începu să lucreze cu amîndouă mîinile în tuguil acoperișului; dizlocă cîteva țigle și se strecură prin deschizătură, pînă la jumătatea trupului.

Ziua albă și soarele necrutător îl zăpăciră pe ieșitul prin acoperiș, care se scutură, trebui să-și revină, după care se mișcă incomod, ca o momie. Stratul imaculat al zăpezii era strîns pe o rază de peste doi metri jur-împrejur, mai departe nu putu ajunge. Brațul întins al soldatului, în care ținea casca în chip de gamelă, lucra în gol. Ar fi putut ieși pe panta acoperișului; lucrul era riscant, intra în cîmpul vizual al sentinelei nemțești. aflată în șoseaua districtuală. Păzea băcănia. de-venită depozit militar. Se strecură totuși miștește, pe burtă și cu sprijin în podul palmelor, pînă atinse streășina, de unde rupse un sloi de gheață. Dispară cu trofeul în interiorul acoperișului, ateriză în fin, protejînd vreascu de gheață cum putu mai bine. Zise Tară :

„Nu mai avem zăpadă, o să ne omoare setea”

„Gura ! Udă-i buzele cu sloiul” ordonă Studentul

Tară se așeză lîngă suferînd, care se mai liniștise; stătu minute în șir să-l vegheze și îi plimbă bagheta de gheață pe tăietura arsă a buzelor.

„Vreau să văd cerul !” gemu Alcupita.

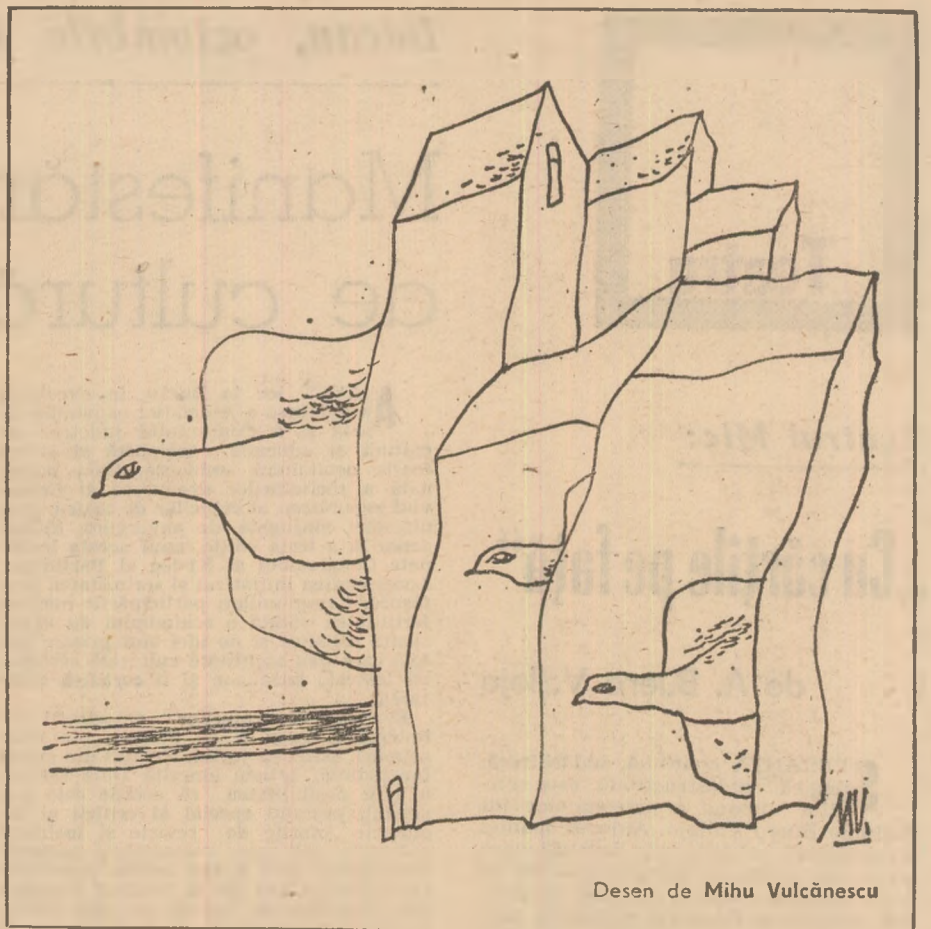
Îl mutară în dreptul deschizăturii din acoperiș, să vadă cerul țării unde se afla. Stînd lîngă el și proptit cu mîinile în acoperiș, Studentul privi la rîndul său Stara-Liudiovice prin deschizătură; ferestruica de deasupra capului său nu era mai mare de trei palme, ceea ce nu-l împiedica să zărească o mulțime de lucruri. Vedea ca din turnul de observație. Avea comuna ca în palmă. O capră neagră se căfărase în spinii să aștepte muguri. Un colț de pridvor țărănesc era frumos locuit de lumina albăstrie a zilei; era înalt, strîmt, cu tăietura în „unda apei”, ca cele din Bistrița-Năsăud. Arăta strasnic cojocul cu gluga răsfrîntă al sentinelei care păzea băcănia-depozit; făcea șapte pași lungi, al optulea pe stînga-împrejur și reanărea. matematic. la distanțe egale, în cîmpul vizual. Cojocul cu gluga răsfrîntă valorează cît o iubită pe frig de treizeci de grade sub zero; automatul era negru ca funinginea, cojocul era alb, cu poale bogate, lungi, care mătura șoseaua districtuală. Biserica reformată avea turn subțire, ca o săgeată, te așteptai să auzi cocoșul de tablă țîpînd cucurigu; era tăiat în două, i se desprinsese lipitura sau niturile, nu se ghicea cum îl concepuse tinichigiu. Turnul mic al bisericii, turnulețul dinspre pronaos era dizgrațios, avea o umflătură, ca de ceapă, iar virfulețul de deasupra părea confecționat din carton. Își mută privirea în munți; peste Javorina se întinseseră incendii albe, masivul părea de zahăr candel, era plin de străluciri, căptușit parcă de sus pînă jos cu nestemate.

„Exact ca în Horațiu” zise Studentul.

Începu să scandeze, punînd mult suflet în latineasca lui, care îl adolescențiza mult :

Vides ut alta stet nive candidum,
Soracte nec uam sustineant onus,
Silvae laborantes geluque
Flumina contituerint acuto...*)

*) „Priveste, sint iarăși încărcăți munții de zăpezi. E alb soarele și pădurile îndură greu povara iernii, pe cînd gerul încremenește florile în îngheț” (Ovidiu, „Odă către Taliarh”).

Desen de Mihu Vulcănescu

SE ÎNSERA lin. Lîngă plantonul în cojoc sosi al doilea neamț în cojoc, apoi al treilea; trei soldați ai lui Hitler, bine hrăniți, îmbrăcați în cojoace fabuloase, care mătura șoseaua districtuală. Se antrenară în vorbăria lor sacadată, aprinseră foc, puseră un purcel în frigare (erau bavarezi, prea cunoșteau treburi rustice, sănătoase); descîntară purcelul, scoaseră vin. Dintr-un cojoc țîșni melodiosul O, Tannenbaum, o Tannenbaum...

Studentul tresări, zicîndu-și : „Își fac Crăciunul, o, doamne, au nostalgia Crăciunului”.

Nemții își făceau Crăciunul în februarie. Un mic Crăciun, undeva în Slovacia. Pe o șosea districtuală. Isusul lor se năștea, în pofida oricărei rațiuni ecleziasice, la mijloc de făurar, fără a ține cont de calendar. Se năștea să încălzească trei suflete de teutoni, care se purificau prin legenda pruncului sfînt. Studentul își locui mîntea cu irozi. colaci cu miez de nucă, steaua sus răsare, colinzi, își făcu Crăciunul său de Transilvania. Îl trezi din reverie Tară, care îl trase de țurloaie, zicînd :

„Așa-i că miroase a mîncare, a porc fript, ie ? !”

Studentul contestă decis :

„Ți se pare. Vrei să auzi versurile unui poet latin ? La drept vorbind, nici nu-mi dau seama cum au pus ăștia laba pe noi...”

Timpul nu mai avu preț, ziua se făcu noapte, noaptea se făcu zi, orele se prăvăleau ca niște bolovani într-o prăpastie fără fund. Dinspre curtea interioară stratul de zăpadă al acoperișului era neatins ca o coală de hîrtie; în partea opusă, țiglele erau dezăpezite, curățate parcă cu măturoiul. Peste noapte ferestruica rămase deschisă, ca o batistă neagră. Se opri asupra-i luna nouă, ca o țingire bine cositorită de țigani căldărari.

„Sintem în cea de a cincea noapte. Tu ții numărătorea ?”, vorbi Studentul, privind cu ochi reci, imobili, noaptea lunară.

Tară nu-i răspunse, gemu; își pusese pe cap apărătoarea de urechi, cu arc metallic, părea telegrafist. Studentul i le scoase, făcînd următorul calcul : apărătoarele sînt de pîslă, un postav bun, prin care ne vom strecura udul, să ne umezim buzele, să nu pierim, să nu crăpăm, să rezistăm, să ne mentinem pe nisipul alb al speranței. Se duse într-un colț și utiliză apărătoarele pentru ceea ce își propusese.

Imagini goyești umplură podul de grajd. Oamenii înfometați, numai piele și os, zburau pe sus, lopătînd din aripile galbene ale foamei lor. Studentul se sperie : vedeniile nu încetară, fie că își lăsa pleoapele, fie că veghea cu ochii larg deschiși. Dar se obișnuiră repede cu neobișnuitul acelor imagini, curgerea lor începu să-l intereseze, drept care își spuse nostalgic-visător : „M-am născut lîngă un cuptor țărănesc, văruiat în albastru, care dispărea imediat ce mi se făcea foame. M-am născut lîngă o afumătoare de cîrciumar, unde

se preparau șunci, pastrame, caltaboși și singereți; cum salivam dispăreau minunile acelea, se făceau vulturi care zburau în cer, duceau în ghearele lor de oțel afumătoare. M-am născut lîngă un grătar haiducesc, sub geana pădurii, unde se frigeau căpriori; cum mă gîndeam că aş minca o bucătică, grătarul se făcea arbore, arborele cerb, cerbul pleca în libertatea lui. M-am născut lîngă o fîntînă lîngă cu apă puțină; cum mi se făcea sete fîntîna se făcea fus și pierrea în văzduh, sfîrînd și torcînd raze de soare”. Studentul se scutură, nu mai vru yiziuni, începu să vadă aievea ceea ce doar în cărți părușe a fi posibil anume, cum moare înfometatul : măttele i se golesc, singerează, dinții îi cad ca boabele de fasole, membrele i se umflă, cresc ca aluatul, plăgile cangrenează, putreziciunea se întinde în noi și noi țesuturi, sporește miroul de dulce, vine delirul... Studentul țîșni în picioare, să se mențină treaz și cu facultățile întregi. Admise că e posibil ceea ce tot în cărți se spune : că înfometații pot minca buruieni, rădăcini, insecte, noroi, vrăbii, rîme, coajă de copac, lipitori, moloz, licheni. Simți mîna lui Tară, care îl zgîlții, după care îi prinse în auz horcăiala stînsă :

„Carne ! Acolo se frige carne !”

Vocea îi crescu, atinse accente isterice și gesturile i se convulsionară, cum se întîmplă și cu judecata lui : „Carnea-i bună de mîncat, ie ! Vreau să ies. Ies prin acoperiș. Țiglele zboară ca frunzele. Mîncă Tară, mîncă ! Cum să nu mînc ?”

Studentul acoperi deschizătura, stăvilind mirosul de coptură. Sări deasupra lui Tară, îi astupă gura, voi să-l imobilizeze, nu putu, celălalt era încă puternic, fu azvîrlit cît colo. Tară se ridică, înșfăcă grinzile, voind să lăsă prin acoperiș cu capul, cu umerii, cu întreaga lui făptură. Studentul îi apucă de fluierale picioarelor, îl zgîlții, îl smulse cu toată forța, pînă ce trupul înfierbîntat se desprinsese, căzu în fin; putu să sară asupra lui Tară, să-i care la pumni peste față, să-i astupe gura, să-l țînă răstignit. Cei doi se istoviră repede și rămaseră înlănțuiți. Tară prăbușit pe spate și deasupra Studentul, plîngînd în hohote.

Așa îi găsi zaiafetul cu împuscături, cel de al doilea, care fu și ultimul în Stara-Liudiovice. Urale și glasuri de victorie umplură localitatea. „Pe ei, băieți, își pierd izmenutele !” sună clar vocea unui românas. Studentul izbi cu pumnul în țigla acoperișului, care zuruiră; spărtura produsă fu suficientă să zărească un cojoc trăznit în șoseaua districtuală, plantonul lipsă, focul părăsit, purcelul din frigare scrumit. Rise-plinse Studentul, nu-i venea să-și creadă ochilor, strigă nebun de fericire :

„Sintem liberi, mă ! Liberi ! Liberi ! Liberi !”

Începu să ia în pumni țigla acoperișului, o buși într-o pierdere a minții, cuprins de frenezie, pînă făcu zi albă în podul grajdului. Slovaciul ieși să vadă minunea : îi fierbeau bolborosind țiglele acoperișului, le rima necuratul, în timp ce frontul se rupea, se rupea.

Teatrul Mic:

„Cu cărțile pe față“

de A. Buero Vallejo

SPERANȚA continuă, îndărătnică, illogică, indestructibilă, este condiția umană a personajelor lui Antonio Buero Vallejo. Autorul spaniol cu spectaculoasă biografie revoluționară pătrunde acum pe scenele noastre cu piese declarate realiste, termenii inspirației aparținând fie lumii mediocre, acelei păături de ratați intelectuali sau sărăciți, dezmoșteniți de idealuri după războaie (*Istoria unei scări, Cu cărțile pe față*), fie biografiilor cu potențial dramatic (*Velásquez*).

Contemporan neorealismului italian, „tinerilor furioși“, amarului realism grec, scriind și fiind jucat din deceniul cinci încoace, nu se deosebește curentelor amintite nici prin temele alese (obositor de comune uneori), nici prin soluțiile propuse. Il disting însă atmosfera, mult mai complexă decît a altora, și personajele, de un umanism aparte, complicate ființe oscilînd între „bestie și inger“. Actorii trebuie să joace rolul unor oameni hăituiți de sentimente contradictorii, care se întîlnesc întotdeauna, dramatic, cu disperarea, și care împlintă în inima nefericirii speranța.

Cred că aceasta e esența tragediilor lui Vallejo, aceasta le deosebește de melodramă. Sondarea conștiințelor cu întrebări fundamentale, adeziunea la adevăr, libertate, dreptate, ca o necesitate naturală, sînt rezultatul firesc al acestei esențe.

Cu cărțile pe față, în premieră la Teatrul Mic, ridică la rangul de conflict trei probleme ale contemporaneității. Ratarea și condițiile supraviețuirii în cadrul ei, contradicția și impactul între generații, și adevărul, biciuitor, brutal, traumatizant, în relațiile din interiorul unei familii spaniole (care ar putea fi și de aiurea) — tot atîtea motive de tragedie optimistă.

Remarcabilă este intenția lui Vallejo de a exemplifica un anumit tip de realism, foarte modern. Începutul și sfîrșitul piesei lasă deschideri largi către orice fel de continuare. „Fragment de viață“ pare să se audă spunînd insistent autorul.

Spectacolul de la Teatrul Mic a ținut cont de apartenența decisă la realism a piesei, cu o singură excepție, stridentă.

Regizoarea Sorana Coroamă a avut în vedere firescul, naturaletărea reacțiilor umane, și cred că a avut dreptate, dat fiind atît intenția autorului cît și complicata dinamică a conștiinței personajelor, care nu lasă loc unei supraaglomerări fără riscul obscurizării sensurilor principale.

De aceea, scenografia Hristofeniei Cazacu, ce folosește o tehnică suprarealistă (obiecte comune pe un fond geometric fantastic), descinzînd vîdit din Magritte și Dali, nu a contribuit cu nimic la unitatea unui spectacol, bun de altfel. Este o realizare plastică în sine și numai pentru sine, nu una scenografică.

Actorii au oferit o mostră de joc colectiv, de bună colaborare. Olga Tudorache a interpretat extraordinar un rol mut de ore întregi, sub o tensiune salbatică, inumană. Constantin Codrescu a fost personajul ezitant care i se potrivește atît de bine, iar Vasile Nițulescu și tînărul Mihai Dinvala au beneficiat la rîndul lor de o distribuție nimerită: un boem pitoresc și un adolescent ambițios, unic fiu al unei familii sărace. Tatiana Iekel a jucat corect, dar fără strălucire, uneori cu accente false, o femeie egoistă.

Anton Roman

Manifestări substanțiale de cultură teatrală

A AVUT loc la Bacău, în excelenta organizare a Asociației oamenilor de artă și a Comitetului județean de cultură și educație socialistă și într-o foarte ospitalieră ambianță, Gala națională a recitalurilor dramatice și Colocviul republican al criticilor de teatru, manifestări conjugate, de anvergură, ajunse acum la a treia ediție, anul acesta închinat Congresului al XI-lea al Partidului. Longevitatea inițiativei și seriozitatea desfășurării reuniunilor, participările masive, fertilitatea vădită a schimbului de experiență artistică și de idei sînt printre datele care dau identitate culturală sărbătorii teatrale băcăuane și îi certifică utilitatea.

Evantaiul recitalurilor actoricești s-a îmbogățit acum și cu evoluții ale unor grupuri, astfel că juriul, alcătuit din critici (președintă, artista emerită Dina Cocca), a avut posibilitatea să acorde cele trei premii, premiul special al criticii și diplomele oferite de reviste și instituții culturale, atît unor remarcabile prezențe individuale, cum a fost actrița Anca Neculce-Maximilian de la Teatrul Național din Cluj-Napoca, într-un inefabil recital de poezie românească de la Eminescu la Marin Sorescu, și actrița Ilies Kinga, de la Teatrul din Tg. Mureș, într-un substanțial oratoriu liric pe versurile poetului bucureștean de limbă maghiară Szilágyi Domokos (ambele distinse ex-aequo cu premiul întâi), cit și unor microspectacole, ca admirabila compunere de poezie folclorică *Soarele și luna*, săvîrșită de șapte actrițe ale Teatrului Național din Craiova (premiul doi), și originala, merituoasă interpretare a patru studenți bucureșteni de la Institutul „Caragiale“ (clasa prof. Octavian Cotescu) a piesei într-un act a lui Teodor Mazilu *Sărbătoare primăvară*.

S-a observat o înclinare pronunțată spre cultivarea folclorului, deși unele recitaluri au arătat că această înclinare e minată, citeodată, de pastişarea formelor de expresie scenică, anterior găsite. S-a înregistrat o puternică adeziune a actorilor la poezia română modernă, cu toate că în scenizarea versurilor lipsește, adeseori, elementul dramatic ce i-l conferă indeobște construcția regizorală. Actorul își poate compune și singur recitalul — o reușită certă în această direcție a fost prezența tînărului interpret băcăuan Mircea Belu, care a organizat, într-o interesantă suită, versurile lui Mihail Sabin din volumul *Arena cu palațe* (Premiul special al criticii) — dar poate fi sprijinit esențial de o concepție regizorală, cum s-a și văzut în interpretarea poemului dramatic *Mama* de Dumitru Radu Popescu (Teatrul din Birlad, regia Cristian

Nacu — diploma revistei „Familia“). De altminteri, eșecul unor participări de grup s-a datorat regiei antiprofesionale, cu efecte din cele mai fislichii, a unor actori improvizați directori de scenă pe spinarea colegilor lor.

Succesul esențial al Galei naționale a recitalurilor, care s-a bucurat de o amplă și reprezentativă prezență a actorilor tineri din toată țara și de o adeziune publică plenară, constă în afirmarea valorilor interpretative prin intermediul unei literaturi lirice și dramatice românești de atitudine civică și expresivitate poetică dintre cele mai înalte.

Colocviul criticilor, reținînd majoritatea cronicarilor din București și din țară, esteticieni, creatori care practică frecvent publicistica pe teme teatrale, secretari li-

terari și activiști ai domeniului, a debătut caracteristicile etice și politice ale teatrului românesc actual, studiînd reflecția în critică a acestor caracteristici. Discuția, insufletită, la obiect, amplă și ramificată, antrenîndu-i pe mai toți participanții într-o atmosferă de profundă seriozitate și responsabilitate și într-un spirit colegial, constructiv, a întocmit, timp de cinci ore, un registru de probleme ale modului de integrare a criticii în mișcarea teatrală, examinînd, mai cu seamă, felul în care critica teatrală își îndeplinește îndatoririle așa cum apar ele formulate, cu înaltă principialitate, în proiectul de Program al Partidului Comunist Român.

Am expus, în calitate de coordonator al colocviului, un punct de vedere asupra comandamentelor sociale și exigențelor creatoare cărora trebuie să le răspundă critica actuală în raport cu puternica inserție a politicii și eticii în teatrul nostru. S-au dezbătut, pe larg, factorii de raportare a teatrului la contextul culturii românești contemporane (Andrei Strihan, Ion Pascadi, George Genoiu, Margareta Bărbușă), posibilitățile de sporire și elevare a spiritului critic și de întărire a exigenței în sprijinul educării celui mai bun gust pentru arta contemporană (Mihail Dimiu, Dinu Kivu, Carmen Kehaian, Stelian Vasilescu, Bogdan Ulmu, Mihail Sabin), necesitatea implicării mai active și mai profesionalizate a criticii în viața teatrală (Dumitru Chirilă, Constantin Radu Maria, Victor Parhon), sarcina, din ce în ce mai actuală, de adaptare a limbajului critic la cerințele culturii și gazetăriei moderne și de clarificare a conceptelor estetice cu care se operează (Paul Tutungiu, Zeno Fodor, R. Profit și alții). Artista emerită Dina Cocca a formulat un cald îndemn către critici de a se alătura tuturor acțiunilor obște artistice ce tind a promova un teatru corespunzător actualității noastre, iar președintele Comitetului județean de cultură și educație socialistă, Aurel Ilie Calimandric, a sugerat liniile tematice de continuare a colocviului în anul viitor. O trecere în revistă, finală, a contribuției criticilor — în presă și într-o nu lipsită de însemnătate activitate editorială — a apariției unor (încă puține) condeie noi, a unor manifestări colocviale, reuniuni științifice naționale și internaționale marcate de prezența criticilor teatrali români a arătat că există mari posibilități ca activitatea critică să se inscrie cu și mai multă personalitate în ansamblul mișcării teatrale, pentru a-i potența valorile și a-i stimula cursul ascendent.

Valentin Silvestru

Moment din premiera Teatrului Mic cu piesa *Matca* de Marin Sorescu, în regia lui Dinu Cernescu

Enigmele toponimiei

● **CAPACITATEA** televiziunii de a fi oriunde și oriunde — a nu se confunda cu pretutindeni și totdeauna — dă acestui mass-media calități pe care, acum trei-patru decenii, nu le avea nici imaginația. Chiar dacă ne suim într-un vehicul de anticipație ori încălecam p' o șa, nu ajungeam la performanțele pe care le izbutim azi, într-o simplă seară de toamnă, stînd pe o imitație de fotoliu cu relaxă. Ne-am pomenit, pe neașteptate, în orașul Bălan. Îngăduiți-ne să nu repetăm greșala telereporterilor, și să vă spunem, clar, unde-i susnumitul Bălan. Un număr oarecare de spectatori neavizați ar putea să creadă că este localitatea de cîmp din apropiere de Giurgiu, altul că-i satul de baltă din județul Vaslui, al treilea că ar fi vorba de orașelul Bălan dinspre Oradea. Or mai exista și altele, fantezia toponimică fiind întrecută numai de fantezia onomastică. În speță, ca să vorbim științific, e vorba de mica — pînă mai ieri — localitate minieră ce stă cuminte și harnică la poalele unui

munte înalt și bogat, Hășmașul Mare, 1762 de metri pînă-n vîrf. De sub o stîncă a Hășmașului ni s-a spus — și credem — că pornește Oltul pe drumul scris de Geo Bogza. Înainte de a se avînta la vale, rîul, abia ieșit din albia lui de izvor, trece pe la Bălan. Frumos început! Acest Bălan — dacă despre el e vorba în emisiunea cam nedefinită pe care, totuși, am admirat-o — stă într-o cupă a munților, discret cocoșit nu departe de polul frigului, Gheorgheni, și de polul farmecului, Bicăz. La vale de Bălan e țara, la deal numai Oltul. Orașul are un început de legătură cu miezul Pămîntului, prin galeriile de mină. Stațiunea turistică apropiată se cheamă, ca în baladă, Piatra Singuratică. Iar pe minerul care a prezentat orașul îl cheamă Aursei. Din nou baladă. Știți care-i unica dorință a minerului Aursei din Bălan? Să ia parte la „ridicarea aspectului estetic al orașului“. Îi dorim, din toată inima, succes. Orice om cu un dram de imaginație ar

trebui să viseze o călătorie către Piatra Singuratică și izvorul Oltului, cu oprire între albele ziduri ale orașului Bălan.

● **RELUÎND**, fără motivare logică, o rețetă veche de compoziție și prezentare, redacția t.v. a schițat, la începutul acestei săptămîni, o emisiune pe care am numi-o „mini-șezătoarea de la Brăila“, cu toate că redactorii ei au repetat pînă la obsesie titlul de „revistă literară“. Din programul inegal, foarte inegal, al șezătorii respective, am desprins și am așezat deoparte pe Fănuș Neagu, Traian Iancu, Valeriu Bucuroiu și Petre Ghelmeș. Inevitabilul cupiu-folk putea fi evitat, fără vreo pagubă pentru emisiune. Au fost amuzante jocurile de lumini de pe scenă și greșeliile de tipar de pe generic.

● **UN SERIAL** nou, *Surorile Materrassi*. Film italian, de multe ori foarte italian, citeodată prea italian. Are șase capitole, așa că va putea fi urmărit fără osteneală și — eventual — ne va procura surprize artistice.

● **ALBUMUL** duminical are periculoasă tendință de a deveni un veștejit album familial. Unde-i verva de acum cîteva săptămîni? S-a pierdut printre prospecte, pe Valea Loarei?

● **O SINGURĂ** excepție, de mare frumusețe, căderea frunzelor, într-o grădină bucureșteană, decor involuntar în feeria căruia Dinu Cernescu a vorbit despre proiectele lui de regie și despre emoționanta creație de literatură și artă dramatică, *Matca* lui Marin Sorescu, montată pe scena Teatrului Mic.

M. Rimniceanu

Misterul vasului „Mary Deare”

„MARY DEARE” e numele unui vapor care ducea o încărcătură primejdioasă (Cargaison dangereuse a fost tradus în Franța; titlul original: **Naufragiul lui Mary Deare**). Regizor: Michael Anderson. Cine e acest Michael Anderson? Este un foarte mare cineast englez. Ca dovadă, Sadoul nici nu-l pomenește în dicționarul său. Totuși, acest regizor e autorul multor filme celebre (de pildă, **Ocolul pământului în 80 de zile**). Puțini sînt marii actori pe care el să nu-i fi folosit (Charles Boyer, Richard Harris, Anne Baxter, Marlene Dietrich, James Cagney, Natalie Wood, Akim Tamirof, David Niven, Shirley MacLaine, Ronald Colman, Martine Carol, Fernandel, Trevor Howard). Iar în filmul de care ne ocupăm aci: Gary Cooper, Charlton Heston, Richard Harris, Michael Redgrave.

Este penultimul film al lui Gary Cooper. Al nouăzeci și doilea. Avea șazece de ani și avea să moară cîteva luni mai tîrziu, după terminarea filmului **The naked edge**, de același Anderson.

Misterul Vasului „Mary Deare” este interesant pentru că, deși actorul are șazece de ani, ne readuce încă intactă figura legendarului Mister Deeds, tinerețea, generozitatea, cavalierismul, așa putea zice chiar donchișotismul lui Mister Deeds, pe care-l portretizase cu decenii în urmă. Acesta săvîrșise o faptă mare pe care șacalii reușiseră să o descrie ca un act de demență și de imbecilitate patologică. Acum el este un căpitan de vapor care urmărește demascarea unei vaste escrocherii. O face cu pericolul vieții. Dar, și aici, șacalii vor încerca să dovedească că el e un debil mintal, un marinar incapabil și un maniac al naufragiilor inutile. Ca și în **Mister Deeds**, toată cabala împotriva lui se desfășoară la tribunal, la proces. În ambele povești, inculpatul tace. Dar nu tace la fel. Mr. Deeds tace pentru că e copleșit de greață, în fața unei murdării mult mai mari decît normalele manevre ale unor șacali care vor să-i fure averea. Ceea ce îl amuțește este sfîșietoarea descoperire că femeia pe care o iubea, pe care o credea tot atît de pură ca și dînsul, — ea organizase întreaga campanie de presă care făcuse din el un caraghios, timpit și sonat. În celălalt film, el tace altfel. Tace răspunzînd la toate acuzațiile: Da! O ploaie de abile insinuări la care el, care nu știe, nu vrea, nu poate să mintă, se vede obligat să răspundă da. Și de ce nu se apără? Foarte simplu. Nu pentru că nu are dovezi, ci pentru că le are, dar nu le are încă. Trebuie să meargă personal să le culegă de acolo

unde, în orice moment, adversarii se vor grăbi să le distrugă. Se va grăbi deci să le ia el înainte. Și va fi partea de spectaculoasă aventură subacvatică cu care se va sfîrși povestea. În celălalt film, tot așa. Mr. Deeds se va deștepta din paralizia morală pe care i-o dăduse amarul său dezgust.

Este un exemplu magnific de portret al aceluiași personaj pictat cu două palete complet diferite: aceea a unui tinerel idealist și aceea a unui om matur, de o frumusețe fizică și de o ținută încă mai fascinantă; a unui marinar îndrăgostit de meseria lui, îndrăgostit de onoarea acesteia. Este impresionant cum Gary Cooper, „cavalerul deșertului”, falsul prostănac, energicul, curajosul om al dreptății, al eleganței morale, boemul din **Trei și una**, eroul din **Texas**, visătorul **Peter Ibbetson**, dulce-

le profesor de reeducare din **Desire**, din **Morocco**, idealistul dușman al violenței din **Freindly persuasion** — este, zic, impresionant.

Cum toate marile lui roluri pleacă de la și duc la „extravagantul”, dar în fond cumintele și plinul de bun simț Mister Deeds. Și căpitanul de marină din **Misterul vasului „Mary Deare”** este o replică originală a aceluiași nobil specimen de „average american”, cum Gary Cooper singur obișnuia să-și zică. Un film frumos, tot atît de original, tot atît de acut contemporan ca și **Mr. Deeds**. Că unul e din 1959, iar celălalt, hăt, din 1936, asta nu le împiedică să fie mai actuale decît cea mai mare parte a filmelor 1974.

D. I. Suchianu

Cadru din film

Secvența: MEȘTEȘUG

● **PRIVEAM** din nou (luni după amiază, la „Cinemateca” redeschisă), cum din cîteva secvențe în alb-negru, filmate cam stingaci, se poate naște o capodoperă. Priveam cum filmarea furtului unei banale biciclete și filmarea chipului omului căruia i-a fost furată fac la un loc o peliculă zguduitoare. Priveam, deci, **Hoji de biciclete** al lui De Sica, priveam la oamenii și la străzile acestui film, la vorbele și la povestea pe care o spune, priveam

la toate acestea ca la o străveche meserie, ca la un meșteșug aproape uitat astăzi: cel de a face un film mare dintr-un interior „ca-n viață”, fără jenă de chiuvete și pereți coșcoviți, dintr-o lacrimă vărsată inutil, dintr-o disperare ce nu poate apărea decît atunci cînd o bicicletă pierdută se dovedește a fi uneori cel mai important lucru în viața unui om.

a.b.

Cinema

Flash-back

ORA H

● **CINEMATECA** pornește într-o nouă stagiune și este pentru prima dată, în ultimii ani, că ușa de pe strada 13 Decembrie se deschide înainte de căderea fulgilor. Să nădăjduim că, din această economie de căldură, o cît mai mare parte va rămîne în atmosfera sălii. Pentru că — oricine a lipsit poate observa — după numai un sezon de reconsiderare a publicului temperatura pare să fie în creștere. Abonamentele au redeșteptat stima pentru sala de cinematograf. Caietele de spectacol nu mai lipsesc, chiar dacă uneori mai întîrzie. Caietele de documentare, difuzate la casă, acoperă în felul lor zonele unei dezbateri teoretice. Pasionații s-ar mai putea plînge doar de anunțarea prin presă, încă fragmentară, și deci neștiințifică, a repertoriului, iar gazdele de ilustrarea prea palidă a muncii lor, nu scutită de atîtea greutăți, în coloanele acestor jurnale. Dar ce ne-am face, oare, dacă totul ar deveni peste noapte perfect?

Deocamdată, publicul și-a strîns rîndurile (în sens calitativ, bineînțeles) și se observă un nou contingent, bine marcat, de tineri veniți la izvoarele artei-fără-muză. Alături de ei, în staluri, veteranii cu gusturi mai docile, cu o toleranță înțelegătoare față de inegalitățile repertoriului. Cu toții împreună vor avea de ales din cele cîteva sute de filme. Planul figurat de organizatori amestecă titluri și nume în cicluri și serii, cu o fanatie ce amintește jocul și seriosul deopotrivă. Expresionismul german și trilogia cinematografică, filmul antifascist și „lumea filmului în film”, profilurile de regizori (Mizoguchi, Sternberg, Minnelli, Donskoi, Wellmann, Capra, Kachina, Kobayashi) și de actori (W. C. Fields, Mae West, Jerry Lewis, Katherine Hepburn, Lucina Winicka), istoria filmului românesc și istoria melodramei sau a serialului — toate sînt așezate în călușii care ne vor invirti pînă la vară cu o viteză depinzînd doar de rezistența noastră la vertijuri. Să ne urăm drum bun și să sperăm.

Romulus Rusan

Tot felul de amintiri

● **CITIND** în Programul săptămînal că singura oră dedicată teatrului TV a fost, săptămîna aceasta, difuzată duminică seara pe programul II, exact în momentele în care pe programul I puteam vedea un film distins cu 6 premii Oscar, mi-am amintit de acele incitante promisiuni rostite solemn acum 10 luni. Dacă teatrul TV a avut în acest an un merit, el s-a numit incurajarea dramaturgiei originale. Din cele 42 de spectacole de pînă acum, 33 au fost transmise în premieră, marea lor majoritate aparținînd unor scriitori contemporani, marea lor majoritate reflectînd probleme și idei contemporane. Dar promisiunile din programul de acum 10 luni fuseseră și mai mari: „O pondere sporită o vom acorda și în acest an dramaturgiei românești clasice”, în continuare fiind enumerate numele lui Mihail Sorbul, Mihail Sebastian, Liviu Rebreanu, I.L. Caragiale, V. I. Popa, Lucian Blaga, N. Iorga (doar acesta prezent în serile de marți cu **Brincoveanu**). Se anunța, de asemenea, „o prezentă vie pe platourile

televiziunii” a teatrului universal, din lista de nume nelipsind aproape nici un mare dramaturg, de la Sofocle pînă în zilele noastre. Dar și aici realizările sînt foarte departe de planurile anunțate, pînă acum transmitîndu-se doar o piesă de Giraudoux, o piesă de Ibsen, două mici piese de Pușkin, un text de Al. Stein, un altul de Claude Spaak. În sfîrșit, se părea că vom fi și spectatorii unor telerecitaluri „susținute de actori de frunte ai scenei românești, printre care George Calboreanu, Ion Finteșteanu, Radu Beligan, Eugenia Popovici, Emil Botta, George Constantiu, Marcela Rusu, St. Mihăilescu-Brăila, Ion Lucian, Silvia Ghelan, Margareta Baciu, care vor îmbogăți și în 1974 filoteca de aur a artei noastre interpretative”. Fără îndoială multe puncte ale acestui plan vor fi îndeplinite în curînd, ceea ce dorim însă este o atenție sporită acordată serii de marți ca seară de teatru, dat fiind importanța domeniului și interesul real al spectatorilor.

● **LUNI** seara, o nouă premieră radiofonică din genul polițist: **A trei-sprezecea** de Tudor Negoiță (regia Titel Constantinescu; în rolurile principale Adela Mărculescu, Irina Petrescu, Aurelia Sorescu, Virgil Ogășanu, Costel Constantin...). Ea atestă o anume modificare a structurii tematice a genului, aici ca și în alte asemenea cărți sau piese, mobilul declanșator al acțiunii nu îl mai formează moștenirile fabuloase, coliere de diamante, alte obiecte tentante și scilicitoare, ci o mare descoperire științifică. Cu acest prilej, ne-am amintit de cea magnifică frază rostită de acad. Cristofor Simionescu și reprodușă în programul de sală al ultimei premiere de la Nottara, atît de interesanta piesă a lui I. D. Serban, **Șoc la mezanin**. Spunea, deci, savantul Cristofor Simionescu, și sufletul nostru nu poate decît saluta cu recunoștință și entuziasm o astfel de mărturisire: „Trebuie să fie foarte liniștitor să te gîndești că dacă ai lua viața de la început, ai face la fel, onest, multe lucruri din cîte ai făcut”.

Ioana Mălin

Telecinema

● **DUPĂ** ce vezi **Două lozuri** sau **Politică** cu delicatețe pe — cum se zice — ecran, nu poți decît saluta și binecuvînta înțeleapta spaimă cu care regizorii noștri de film se fereșe din calea lui Ion Luca Caragiale, de mulți, mulți ani trăiască. N-au mai avut loc de îndelungată vreme ecranizări caragialiene și trebuie să spunem brava, iată o idee bună! Dacă lăsăm de o parte excepționala reușită a lui Jean Georgescu din urmă cu treizeci și ceva ani seculari — care a găsit, într-o stare de grație, cum să monteze povestea cu „coate-goale după noi” într-o privire de Giugaru, făcînd astfel un teatru superior filmat — dacă ne prevalăm și noi de dreptul inalienabil al fiecărei excepții de a nu se mai referi la regula ei, ci de a se închide în taina ei, va trebui să acceptăm evidența: catastrofele ecranizări din opera celui mai mare audiovizual român sînt pedeapsa dreaptă la care ne-a supus dumnezeul, de dincolo de mormînt.

Mintea netedă crede că nimic nu e mai ușor decît să aduci în fața ochilor, pe pinză, naturel, cu mijloacele evoluate ale aparatului de filmat — dialogul, mișcarea și subiectul din **C.F.R.** Eroare mare și ispită fatală! Mintea ne-

tează zice și acum ceea ce zicea odinioară un mare teoretician al „scenariului” — ca bază fundamentală a filmului — „că „nenea Iancu a scris pentru cinema precum făcea domnul Jourdain proză, fără să-și dea seama. O schiță de Caragiale, tovarăși, e un decupaj regizoral gata făcut!”. Pe el, deci, fraților, decupați-l! I decupezi, lași cuvintele momentane, lași subiectul ca la el, îl pui pe ecran — și ce vezi? Vezi că nu mai e Caragiale! E perfect audio, e și vizual că nu ai încotro, e peste poate de exact — dar nu e nici Caragiale și nici cinema.

Fiindcă, grozăvie a grozăviilor. Caragiale nu se lasă filmat, Caragiale nu are de ce fi cinematografiat, Caragiale e introductibil în decupaj regizoral. Cu cît îl decupezi mai bine pe pinză, cu atît pier hazul, tragedia și e-normul, pe toate căile — și pe cale administrativă, și pe cale socială, și pe cale emotivă și ețetera. Cu cît îl decupezi mai amarnic, cu atît apare mai copleșitoare inutilitatea. acestei operații, zădărniciă găsirii unui „echivalent filmic”, cum se spune frumos.

Din dragostea enormă pe care o am pentru cinema, trag îndrăzneala de a scrie că opera lui Ion

Luca Caragiale face inutilă filmarea ei. **C.F.R.** e (și) cinema. **Amicii** e (și) cinema, **Conu' Leonida** e (și) cinema. Iar a face film din **C.F.R.** e un oleonasm ingrozitor — așa cum nu poți teatraliza o **Scrisoare pierdută**, dărmite a filma plimbarea lui Zoe cu Fănică numărînd steagurile lui Ghiță. Plimbarea aceea trebuie văzută, auzită și derulată — ca film — numai și numai în interiorul tău curat-murdar de „bampir” care sugde din cuvînt tot singele, picătură cu picătură — de la moft pînă la fastuosul ical. În locul „decupajului” — imi îngădui să propun „bain-pirajul”.

E o rezistență fantastică, din interior, a operei care refuză transcrierea în altă (iertăți!) modalitate — asemeni **Simfoniei a VII-a** din care n-ai cum și mai ales de ce „scoate” un film. Nu vîd de ce ne-am bate capul cu dezlegarea acestui mister. Să nu-l dezlegăm. Să-l lăsăm așa. Nu e presantă nevoie să găsim un „echivalent filmic” pentru mangafaua plecată la Ploiești. Dificultatea „ecranizării” convingătoare a lui Caragiale e dovada supremă a muzicalității lui totalitare.

Radu Cosașu

Plastică

INCHINATA celei de a 30-a aniversări a Zilei Armatei Republicii Socialiste România, expoziția de la sala DALLES poartă amprenta unui pronunțat sentiment al istoriei naționale, afirmind explicit ideea perenității tradițiilor de luptă datorită cărora spațiul acesta românesc și oamenii săi și-au păstrat ființa și independența.

Premisa monografică este atât de generoasă și oferă un câmp atât de larg tuturor posibilităților de expresie, încât prima calitate ce ni se relevă după totalizarea impresiilor este aceea a diversității tematică și stilistice. O compartimentare cit de cit exactă și în același timp sugestivă ar trebui să țină seama de toate aspectele pe care le poate îmbrăca ideea de eroism, de la cel cotidian până la cel al evenimentelor excepționale, de la cel devenit legendar prin proiectarea sa în trecutul de luptă până la cel mai recent, aparținând istoriei contemporane trăite de noi, dar și de modul în care armata noastră populară se afirmă astăzi ca o componentă a structurii socialiste, implicând aspecte sociale, etice, etnice mai complexe decât noțiunea tradițională. Apoi, firește, s-ar putea utiliza criteriul existenței fizice și estetice a imaginii artistice, poate cel mai comod în cazul unei expunerii colective de amploarea acestui moment plastic festiv. Din acest unghi vom descoperi diverse atitudini stilistice, dar și modalități diferite de a interpreta în scară artistică evenimentele, conferindu-le calitatea de fapt trăit sau reconstituit, dar și pe cea de metaforă, caz în care sensurile se amplifică până la punctul transformării în principii cu valoare generală. Simbolurile unei istorii atât de frământate cum este cea a pământului nostru constituie liniile de forță în jurul cărora se grupează temele principale, marile personalități sau eroii anonimi de ieri și de astăzi formind pentru artiști ce expun un material uman de inspirație inepuizabil.

Ca de obicei, genul cel mai bine reprezentat este pictura și — ca o portici-pare ce onorează evenimentul de la sala DALLES — trebuie să consemnăm prezenta lucrărilor semnate de maeștrii Corneliu Baba și Alexandru Ciucurencu, alături de care se rețin cele ale lui St. Constantinescu, Brăduț Covaliu, Gh. Labin, Viorel Mărginean, Petre Dumitrescu, Paul Atanasiu, Ion Țărălungă, Petre Popovici, Ad. Kromer, M. Cilievici, Casian Labin, Dr. Brădean, A. Nedel, A. Costinescu, Doru Rotaru, Viorel Ilie, Dan Hatmanu, Ion Pomponiu, Horia Cucerzan, Iacob Lazăr, Ecaterina Marin-Zăinescu, autori de compoziții

„Eroi au fost, eroi sînt încă...”

Ion Jalea :
ATAFUL

sau portrete în care elementul figurativ transportă un mesaj pregnant, accesibil și încărcat de semnificații. Trebuie să reținem, ca un capitol de real interes, lucrările semnate de colonelii Arcadie Pruteanu și Petre Buzatov, locotenentii-majori Ion Pinteș și Teodor Zamfirescu, locot. Liviu Ciungan, căpitan de rangul 3 Val. Donici, plutonierul-adjutant Ion Țolaș (un bun colorist) și maistrul militar Const. Pele, militari care descoperă valențele plastice ale profesiei lor, aducând o notă de autenticitate dublată de înțelegerea valorii simbolice pe care arta o conferă oricărui eveniment cotidian, dincolo de aparenta sa banalitate.

Sculptura este de asemenea prezentă în expoziție printr-un număr destul de mare de piese, majoritatea proiecte de monumente, multe dintre ele de reală valoare, propunând nu numai o tematică variată, ci și soluții stilistice diverse. Se remarcă cele două mici piese pline de mișcare ale maestrului Ion Jalea, apoi prezenta colonelului Marius Butunoiu, dintre lucrările cărui se detașează proiectul pentru un monument al „Eroilor aerului”, cea a lui Naum

Corcescu, Grigore Patrichi, Mihai Mihal, Fl. Codre, locot. colonel Vi. Sulschi, Doru Popovici, Rădulescu Gir, P. Mercea, Előd Kocsis, Aurelian Contraș, Vasile Rus-Batin, Oct. Iliescu, Radu Alteni, artiști ce știu să gindească un subiect în raport de semnificația și funcția sa, indiferent dacă abordează compoziția alegorică sau portretul.

Mai redusă cantitativ, grafica ne propune câteva prezențe de certă calitate, printre care se rețin numele lui George Leolea, Florina Lăzărescu, Titu Drăguțescu, Petre Măluțan, Cristinel Kira-Popescu, Ad. Kromer, R. Constantinescu și cel al Mariei Stiploșek, o foarte inspirată autoare de afișe sugestive și clare.

Impresia generală pe care o lasă această expoziție festivă este generată de valoarea simbolică a lucrărilor expuse și de ținuta artistică ridicată, astfel încât ea constituie un semnificativ omagiu adus armatei noastre, acum în ajunul aniversării a 30 de ani de luptă în slujba cauzei păcii și a socialismului.

Virgil Mocanu

Generoasă sursă de inspirație

EXPOZIȚIA de față, cronică scrisă cu penelul și dalta, reprezintă un cald omagiu adus de artiștii plastici Zilei de 25 Octombrie — sărbătoarea armatei noastre populare.

Artiști de prestigiu, și împreună cu ei, tinere talente în plină afirmare, au ținut să-și manifeste și cu acest prilej dragostea față de patrie și popor, atașamentul deplin față de politica partidului, prețuirea pentru armata noastră populară. În genuri și stiluri variate, continuând tradițiile artei militante românești, artiștii expozanți s-au aplecat cu înțelegere și căldură asupra unor teme de înaltă generozitate și forță emoțională, creind lucrări pline de patos patriotic.

Aruncind o punte peste vremuri, ei au redat, prin opere de aleasă ținută artistică, momente înălțătoare din frământata istorie a neamului românesc, marcând vremurile de răscruce, figuri luminoase ale înaintașilor, exemple de vitejie, dăruire și dragoste de țară, ce-și găsesc în sufletele noastre profunde rezonanțe. Din adâncurile istoriei vin astfel către noi Decebal, Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Vlad Tepeș, Mihai Viteazul, Tudor din Vladimiri, așa cum îi știm, cum îi venerază poporul, așa cum i-au „văzut” și „simțit” creatorii. Tu-mul multor lupte și frământări sociale, ale epoeelor pentru dreptate, libertate și independență națională este surprins în încandescenta culorilor, în luciul metalului, în albul giosului, în sensibile și ingenioase interpretări artistice.

Privindu-le, simți cum inima îți tresaltă la ecourile ce vin din vremi îndepărtate.

Un loc aparte în creația artiștilor expozanți îl ocupă evocarea Insurrecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste din august 1944, organizată și condusă la victorie de Partidul Comunist Român, cind întreaga armată română, împreună cu formațiunile de luptă patriotice, cu întregul popor, a participat cu eroism la înfrântul acestui epocal act istoric; contribuția pe care brava noastră armată și-a adus-o apoi, alături de glorioasa armată sovietică, la lupta pentru zdrobirea Germaniei naziste. Faptul că unii dintre creatorii au fost părtași ai acestor evenimente, conferă lucrărilor un plus de fior și autenticitate.

Unitatea dintre trecut și prezent, ce îți dă sentimentul tonic al continuității, este înfățișată prin lucrări inspirate din marile izbâziri obținute de poporul român, sub conducerea clarvăzătoare și îndrăzneată a comuniștilor, în anii fâuririi victorioase a socialismului.

Identificată prin toate fibrele sale cu poporul, împlinirea și aspirațiile sale, armata noastră nouă a constituit sursa de inspirație pentru cele mai numeroase lucrări prezente în expoziție; ele redau, emoționant și convingător, chipul ostașului de azi cu trăsăturile și virtuțile sale, cu înaltele sale răspunderi de apărător și constructor al României socialiste. Putem afirma că expoziția jubiliară demontrează în mod elocvent ce sursă generoasă de inspirație este oastea țării.

Prin tematica abordată, prin trăsătura de unire între ce a fost IERI, ce este AZI și ce va fi MĂINE, Expoziția „Armata română în arta plastică” reprezintă o măturie a dragostei de țară, a dorului de libertate și neaferinare, a încrederei în noi înșine, de a ne fâuri un viitor comunist, prefigurat cu măiestrie și înțelepciune în documentele programatice ale Congresului al XI-lea al Partidului Comunist Român.

Este un omagiu pe care creatorii plastici din întreaga țară îl aduc la sărbătoarea armatei române, armată pe care o dorim tot mai mândră și mai puternică, gata să-și îndeplinească cu cinste misiunea încredințată de partid și popor, înscrisă cu litere de foc pe drapelele de luptă „Pentru patria noastră — Republica Socialistă România”.

Ion Jalea

Președinte de onoare
al Uniunii Artiștilor Plastici
din Republica Socialistă
România

Radu Bădilă

Muzică

Teatrul de Operetă din București

„Răspîntia”

de Florin COMIȘEL

RĂSPÎNTIA este premiera de deschidere a stagiunii la Teatrul de Operetă din București. Eroii teatru comuști ce-și intensifică activitatea în vara fierbinte a lui '44 și la a căror cauză aderă oameni cinstiți din cele mai diferite pătri sociale, oameni care urăsc fascismul, iubindu-și patria și iubind libertatea. Soarta dramatică a luptătorului comunist Mirescu, omul pus în situația de a se afla la un pas de soția și copilul lui cărora nu le poate adresa însă nici un cuvînt, datorită rolului ce trebuie să-l joace în cadrul acțiunii în care e angrenat, soarta acestui om în acele zile dramatice stă în centrul acțiunii. Mirescu e conceput structural ca un personaj romantic — și e bine că s-a procedat așa, căci nu trebuie să uităm că spectacolul de operetă își are un profil al său.

Alternînd între formula de spectacol cu numere închise și una ce folosește

structuri specifice cinematografului, realizatorii declarate premiere au urmărit, în mod deosebit, un scop agitator. În această ordine de idei, remarcăm soluția recurgerii la stop-cadre, concomitente cu inserturi sonore ce ne plasează cu precizie în spațiu și timp, relatîndu-ne în stil de cronică vorbită evenimentele ce au loc în România în acea zi, la acea oră (ar fi fost nimerit însă ca vocea pe care o auzim în difuzoare să nu fie una cu defecte de dicțiune). După cum ne simțim obligați să subliniem câteva remarcabile momente coregrafice; din cînd în cînd, baletul intervine cu cite un intermezzo, dar nu cu unul lejer-dansant, ci cu evoluții dense de un înalt dramatism; au fost citeva excelente tablouri coregrafice ce au definit atmosfera, punctînd izbucnit fabulația. Sint rodul contribuției creatoare a regizorului (George Zaharescu) și a coregrafei (Mihaela Atanasiu). Altă

colaborare izbită ce a dus la încheierea și organizarea spectacolului a fost cea dintre regie și scenograf (Arminio Iordănescu), rezultatul fiind un cadru scenografic activ, care îmbină precizia detaliilor cu metafora expresivă.

Regizorul și-a condus actorii cu mină sigură (exceleți fiind N. Ionescu-Dodo, Iancu Groza, Lia Turovski, Constanța Cîmpeanu, George Hazgan și Ion Dușu; din păcate Elizeu Simulescu, Cleopatra Melidoneanu și Toni Buiacici n-au fost întotdeauna pe măsura personajelor.) Regia a intenționat un spectacol capabil să depășească anumite tare ale operetei, un spectacol de pregnant caracter politic definit, sub raportul expresivității prin sensibilitate și bogăție sufletească. Punctul de plecare e partitura, în care Florin Comișel s-a străduit să recompună atmosfera epocii, folosind atît elemente de tradiție folclorică, cît și melosul cîntecului de mase. (Și bine a fost servită această partitură de orchestra condusă de Constantin Rădulescu.) Ansamblul coral, dincolo de interpretarea muzicală propriu-zisă, s-a dovedit capabil să susțină momente de amploare. Tot regizorul a avut însă de înfruntat carențele libretului, ce țin de limitele literare ale autorilor (Cezar Țipa și Ed. Ardan) — limite și nepriceperi atît în ce privește construcția subiectului și a personajelor, cît și sub raportul conducerii unui dialog la nivelul cerut de importanța tematică. În acest sector, de altfel, Teatrul de Operetă nu rămîne prima oară dator spectatorilor săi.

ÎN ultimele decenii, mai ales în perioada de după cel de al doilea război mondial, științele social-umane s-au îmbogățit cu o nouă ramură: **sociologia limbii**. Ea este definită ca știința raporturilor dintre limbă și societate, dar această delimitare, deși necesară, nu constituie decît o operație preliminară.

Limbă și societate

BAZA de plecare de ordin factologic a preocupărilor de sociologie a limbii este simplă: oriunde se găsește o comunitate omenească, oricît de rudimentară, se află și o limbă (eventual mai multe); oriunde există o limbă vie, adică efectiv vorbită, se află și o colectivitate care o folosește ca mijloc de comunicare și de expresie, a cărei limbă deci ea este. Științele — fapte de civilizație prin excelență — nu s-au constituit însă după indicațiile realității.

O foarte lungă perioadă din existența ei, lingvistica a studiat limba ca un fenomen în sine, izolat de legăturile ei social-umane, ca și cum n-ar fi a nimănui sau, pentru că totuși este, ca și cum faptul acesta n-ar avea nici o însemnătate. Lucrul a fost posibil datorită mai ales împrejurării că primele cercetări sistematice de știință a limbii au fost întreprinse asupra unor limbi moarte, care nu mai erau „în gura oamenilor”, ci se găseau în „monumente scrise”, de unde apoi deprindea de a se studia în continuare tot numai limba scrisă, așa cum apărea în diferitele manuscrise, iar mai tirziu, în tipărituri. Cu alte cuvinte, știința limbii a început cu cercetarea limbilor literare, pe de o parte din nevoia de a facilita înțelegerea, interpretarea și eventual traducerea unor texte clasice, pe de altă parte din nevoia de a pune ordine în limba publicațiilor din ce în ce mai numeroase și mai variate de la descoperirea tiparului încoace.

La rîndul ei, sociologia, deși definită foarte devreme ca știința societății în toată complexitatea ei, s-a ocupat mai mult de „întreguri”, decît de elementele constitutive sau componente ale acestora, ca și cum „totul” ar exista în afara părților, ca o realitate de sine stătătoare. Așa se face că sociologia a ignorat multă vreme economia, statul, dreptul, cultura, educația și, bineînțeles, cu atât mai mult limba, cu toate că ea însăși folosea limba pentru a se desfășura ca știință. Cu foarte mici excepții, toate „sistemele de sociologie” din trecut au tratat societățile umane ca și cum ar fi formate din ființe necuvîntătoare, ca pe niște realități istorice complet „mute”.

Situația aceasta nu se putea prelungi la nesfîrșit: dezvoltarea celor două științe a dus treptat la necesitatea unor noi perspective, mai apropiate de realitățile concrete.

Știința limbii a ajuns să fie preocupată de societate datorită cercetărilor comparativ-istorice, dar mai ales trecerii de la studiul limbilor scrise la cele vorbite (dialecte, argouri, jargoane, graiuri ale popoarelor preliterare contemporane etc.). Preocupările de acest gen au obligat lingvistica să depășească „textele” (manuscrise, inscripții, cărți, reviste, ziare etc.), pentru a ține seama și de oamenii care folosesc limbile, așa cum sint ei încadrați în diferite comunități și culturi istorice.

Știința societății a ajuns și ea să fie preocupată de limbă, datorită unor condiții similare de cercetare, fie istorice, fie etnografice, dar mai ales investigațiilor de teren, care au dezvăluit peste tot existența unor ființe vorbitoare, ca și a unor organizații și instituții în care limba vorbită, iar la anumite trepte de dezvoltare, și limba scrisă, au o foarte largă și foarte variată **întrebuințare**. Sociologii au început să-și dea seama nu numai de faptul, stabilit cu mult înainte de ei, că limba precede din nevoi sociale, că îndeplinește funcții sociale, că ea însăși este o instituție socială, dar și de faptul că întreaga societate este străbătută, structurată, dinamizată de elemente verbale, de folosirea limbii în cele mai variate modalități posibile.

Sociolingvistica

PREOCUPĂRILE lingviștilor privitoare la raporturile dintre limbă și societate au dus, pînă în cele din urmă, la constituirea unei ramuri noi chiar în sinul lingvisticii, denumită în chip corect **sociolingvistică**. Termenul de sociolo-

gie a limbii, folosit uneori ca echivalent, este eronat, pentru că el se referă, cum vom arăta îndată, la o perspectivă exact contrară.

Sociolingvistica nu este decît o lingvistică orientată sociologic, sau, mai exact, preocupată de legăturile dintre limbă și societate, dar numai în măsura în care societatea poate explica, în vreun fel sau altul, fenomenele de limbă. Sint considerate ca momente importante în constituirea și dezvoltarea sociolingvisticii lucrări ca:

— Antoine Meillet, *Comment les mots changent de sens* (în Année sociologique, Paris, IX, 1906) sau, mai amplu, *Linguistique historique et linguistique générale* (vol. I, în prima ediție, Paris, 1921, vol. II, 1936, cu numeroase reeditări), în care se afirmă, printre altele, că „faptele de vocabular reflectă faptele de civilizație”, „principiul celor mai multe schimbări de sens se găsește în repartitia subiecților vorbitori în diferite grupuri sociale și în trecerea cuvintelor de la un grup social la altul”, de unde sarcina lingvisticii „de a determina cărei structuri sociale îi corespunde o anumită structură lingvistică”.

— Franz Boas, *Introducere la Handbook of American Indian Languages* (vol. I, Washington, 1911) ca și cap. *Language din General Anthropology* apărută în 1938 sub direcția sa, în care susține cit se poate de convingător că „viața biologică și culturală a omului este un întreg”, de aceea nici limba nu poate fi cercetată științific fără corelațiile ei socioculturale reale, adică istoric constituite.

— Edward Sapir, *Language* (New York, 1921, trad. și în l. fr., *Le langage: Introduction à l'étude de la parole*, Paris, 1967), ca și în alte multe scrieri (vezi de ex. *Linguistique*, trad. fr., Paris, 1938), în care se insistă în chip deosebit asupra caracterului colectiv al simbolismului lingvistic, asupra rolului de „tipar al gândirii” pe care-l are limba și de „ghid ale realității sociale” etc., pentru a conchide, cu drept cuvînt, că „oamenii nu trăiesc numai în lumea obiectivă, nici în cea a activității sociale în sensul obișnuit al acestei expresii, ci sint supuși, într-o largă măsură, limbii concrete, care a devenit mijlocul de expresie al societății în care se găsesc.”

Sub influența lui Meillet, Boas, Sapir și a altora, pe care nu-i putem aminti, întreaga lingvistică modernă a început să se orienteze sociologic în proporții uneori moderate (vezi de ex. J. Vendryes, *Le langage: Introduction linguistique à l'histoire*, Paris, 1921, sau Leonard Bloomfield, *Language*, New York, 1933), altele foarte accentuate (vezi de ex. Bronislaw Malinowski, *Coral Gardens and Their Magic*, vol. II, *The Language of Magic Gardening*, London, 1935, sau Alf Sommerfelt, *La langue et la société: Caractères sociaux d'une langue archaïque*, Oslo, 1938).

În prezent, preocupările de sociolingvistică, imbinăte încă frecvent cu cele de sociologie a limbii, sint att de numeroase, încît nu mai pot fi prezentate decît în lucrări speciale. (Vezi pentru o primă documentare John J. Gumperz and Dell Hymes, eds., *Directions in Sociolinguistics*, New York, 1972).

Dincolo

de sociolingvistică

NICI unul dintre specialiștii amintiți nu s-a mărginit la studiul determinării sociale a fenomenelor lingvistice, sarcină specifică a sociolingvisticii, ci și-a lărgit treptat preocupările spre cercetarea proceselor inverse, a influențelor exercitate de limbă asupra societății, a întrebunțării limbii de către oameni în diferitele sectoare de activitate și manifestări de viață. S-a ajuns astfel la încercări mai mult sau mai puțin izbutite de **sociologie a limbii** stricto sensu. Acestea au fost preluate apoi de un număr tot mai mare de cercetători, nu numai din domeniul lingvisticii și al antropologiei culturale, dar și al psihologiei sociale și al sociologiei, pînă s-a ajuns la constituirea unei adevărate sociologii a limbii, în înțeles de ramură științifică de sine stătătoare.

O prezentare foarte bună a ceea ce este sociologia limbii în zilele noastre, de altfel cu numeroase incursiuni istorice, se găsește în *Handbuch der empirischen Sozialforschung*, de sub red. lui René König (vol. II, Stuttgart, 1969), în cap. *Soziologie der Sprache*, semnat de Thomas Luckmann iar cu privire la cele mai noi tendințe, în J. A. Fishman, *Advances in the Sociology of Language* (2 vol., The Hague, 1971). Despre orientarea marxistă a sociologiei limbii este de consultat cu mult folos lucrarea mai veche a lui Marcel Cohen, *Pour une sociologie du langage* (Paris, 1956), cu o bibliografie: „Sociologia marxistă și lingvistica”.

Comunitatea

lingvistică

LEGĂTURA cea mai certă, perceptibilă direct, între societate și limbă, este **comunitatea lingvistică**, existența a numeroase colectivități umane, atît în trecutul istoric, cit și în zilele noastre, care se caracterizează prin faptul că oamenii din cuprinsul lor vorbesc aceeași limbă. Frontierele limbilor marchează și anumite frontiere sociale. Cei care vorbesc aceeași limbă pot comunica unii cu alții, se pot înțelege reciproc, pe cînd cei care vorbesc limbi diferite întîmpină bariere lingvistice foarte puternice, care sau îi izolează definitiv, sau îi obligă să găsească „treceri” de altă natură. De aici problema mare a raporturilor dintre diferitele comunități lingvistice, care se referă la fenomene ca multilingvismul, limbi de relații comerciale (limbi simplificate), diplomatice, științifice etc., efortul de a crea o limbă universală, instituirea interpretelor și traducătorilor, înlocuirea vorbirii cu alte mijloace de comunicare ș.a.m.d. Fiecare din aceste soluții, odată adoptată, are urmări asupra colectivităților respective, asupra relațiilor dintre ele, asupra culturii și limbii lor, asupra modului lor de viață și de gîndire.

În interiorul comunităților lingvistice apar, în funcție de loc, timp și împrejurări istorice, procese de diferențiere și de unificare, unele limbi sint puternic „dialectizate”, altele puternic „unificate”, ceea ce exprimă procese sociale corespunzătoare, tendințe „centrifuge” sau „centripete” în sinul acelor colectivități. „Dialectizarea”, în înțeles de diferențiere lingvistică internă, deci în cadrul aceleiași limbi, nu se petrece numai teritorial, ci și clasic, profesional, după vîrstă (există pretutîndeni o limbă a copiilor), uneori după sex (există societăți cu graiuri diferite pentru femei și bărbați), cu urmări sociale foarte precise, unele de izolare, altele de dominare etc. Se vorbește din ce în ce mai insistent de „dialecte sociale”, „dialecte profesionale” etc., ca și de „moduri de a vorbi” clasiale, populare, vulgare, culte, standard, militare, literare etc., cu foarte multe implicații socioculturale.

Tot în interiorul comunităților lingvistice se pun probleme sociologice dintre cele mai importante, ca: tezaurul cultural pe care-l reprezintă limba ca formație obiectivă, contribuția limbii la formarea și desfășurarea tradițiilor și deci la continuitatea și consolidarea societăților, influența limbii asupra modului de a percepe, a interpreta și a gîndi lumea, asupra formării personalității umane și a comportamentelor sociale, caracterul sociogen și culturogen al limbii, aportul ei la formarea popoarelor și a altor unități sociale, a specificului național, regional, local, a unor opere de civilizație verbală, cum sint folclorul, mitologia, elocința, literatura, filosofia, știința, instrucția etc., apariția unor activități și instituții sociale axate direct pe limbă, cum sint metodele de învățare și cultivare a limbii materne, de însușire a limbilor străine, învățămîntul limbilor, cercetările despre limbă, institutute pentru studiul limbii și chiar apariția și dezvoltarea unor preocupări sociale speciale privitoare la limbă (asociații, cenace etc.) și produsele lor culturale (tratate lingvistice, gramatici, dicționare, îndreptare ortografice etc.).

Întrebuințările

și funcțiile limbii

UN grup foarte extins de probleme care cad în cîmpul de investigații al sociologiei limbii este ridicat de întrebunțările sociale ale limbii, la ce și cum folosește oamenii limba în viața lor socială, în diferitele lor activități și situații, de la taifas pînă la prelegeri, discursuri, colocvii, manifestări publice, diferite activități ceremoniale (slujbe religioase, serbări naționale, congrese internaționale).

Tot aici se grupează problema funcțiilor sociale ale limbii, care se referă în special la contribuția limbii în rezolvarea unor probleme sociale și culturale, cum sint cele de comunicare, exprimare, contact, informare etc., care se traduc pe plan social în unele acte importante, cum sint conversațiile, dialogurile, negocierile, consfătuirile, difuzarea informațiilor, propaganda, publicitatea.

Întrebuințările sociale ale limbii duc pe de o parte la constituirea unor norme sociale ale vorbirii care dublează normele lingvistice și adeseori le modifică din punctul de vedere funcțional, cu tendin-

ța de a se constitui o adevărată „gramatică socială a limbii” (o morfologie și sintaxă sociale ale ei), ca și o „semantică socială” (aceleași cuvinte înseamnă lucruri foarte diferite în funcție de situațiile socioculturale, persoanele implicate, convențiile sociale etc.), pe de altă parte, la apariția anumitor **tipuri umane**, ivite prin specializarea unora din manifestările socioculturale de ordin verbal: magia-nul, descîntătorul, profetul, rapsodul, predicatorul, oratorul, avocatul, profesorul, ambasadorul etc.

Un capitol foarte promițător de sociologie a limbii îl formează atitudinile și opiniile oamenilor față și despre limba pe care o vorbesc sau alte limbi, începînd cu ceea ce s-a numit „metalingvistica populară”, cu ceea ce se cuprinde într-o limbă despre ea însăși („limba despre limbă”). În limba noastră, de pildă, cuvînte ca a vorbi, a spune, a zice, a cuvînta, a grăi, a povesti, a sporovăi etc. etc., ca și expresii cum sint: „a duce cu vorba”, „vorbă lungă”, „scump la vorbă”, „vorbă dulce”, „vorbă mare”, „vorbă grea” etc., etc. — arată cit se poate de grăitor bogăția și chiar frumusețea problemei. În această direcție autorul acestor rînduri lucrează de multă vreme la ceea ce ar dori să fie cîndva o **Sociologie a limbii române**.

Din punctul de vedere al relațiilor dintre individ și societate, sociologia limbii este interesată în mod deosebit de procesele de socializare și culturalizare a noilor generații: cum se învață limba mamei, rolul mamei, al familiei, al așezărilor (rurale, urbane, montane, maritime etc.), al claselor și categoriilor sociale și consecințele sociale ale acestor procese, cum ar fi șansele inegale de adaptare la activitățile școlare, la orientarea și selecția profesională, la promovarea socială etc. (vezi de ex. colecția *Primary Socialization, Language and Education*, edited by Basil Bernstein, University of London Institute of Education, Sociological Research Unit, din 1970 încoace).

În același timp cu socializarea tinerelor generații, limba este implicată în chip considerabil în toate acțiunile de învățămînt, ca și în acțiunile cultural-educative de masă. Ea exercită astfel un rol foarte important în ceea ce se cheamă, cu un termen tehnic, **control social**, adică integrarea socioculturală a indivizilor, modelarea personalității, a mentalităților, comportamentelor și activităților omenești după normele, valorile și interesele sociale.

Limba în lumea

contemporană

UN capitol important al sociologiei limbii îl formează preocupările privitoare la diferențele dintre limba vorbită și limba scrisă (manuscrisă, dactilografiată, tipărită) ceea ce a dus la un început de sociologie a civilizațiilor orale și a civilizațiilor scrise. Apariția mijloacelor de comunicație de masă (mass media), cum sint radio, televiziunea, cinematografia, presa etc., care au lărgit enorm și cîmpul de acțiune al limbii (pînă la întînderi planetare și interplanetare), a dus și ea la o ramură nouă de cercetare științifică, la **sociologia comunicării și informației de masă**, în care sociologia limbii deține un loc important. (Cf. Wilbur Schramm, *Grundfragen der Kommunikationsforschung*, ed. 4, München, 1971).

În perspectivă statală apar alte probleme legate de limbă. În cazul unor țări bilingvice sau multilingvice pot fi amintite, cu titlu de exemplu: fixarea unei limbi oficiale (limba statului: a administrației, justiției, învățămîntului, armatei etc.), cultivarea specială a acestei limbi, dar și adevărate lupte pentru supremația unora sau altora dintre limbi, pentru apărarea și cultivarea fiecăreia din ele etc., care ridică adevărate probleme de politică a limbii, de planificare a limbii, cu diferitele lor consecințe, cum sint omogenizarea, nivelarea, literarizarea limbii. (Cf. de ex. W. H. Whiteley, ed., *Language Use and Social Change: Problems of Multilingualism with Special Reference to Eastern Africa*, Oxford University Press, 1971).

Am putea continua, dar intențiile rîndurilor de față nu depășesc nivelul unor simple semnalizări „informaționale” pentru acei cititori care, fără a fi de „specialitate”, doresc să știe ce se întîmplă în diferitele sectoare ale științei din zilele noastre. (O expunere mai amplă încercăm în lucrarea noastră **Sociologia limbii**, în curs de apariție la Editura Științifică, București).

Traian Herseni

bră despre trestia fragilă, dar gînditoare, care e omul, France o întoarce: „Desigur, gînditoare, dar înainte de toate să nu pierdem din vedere fragilitatea trestiei. O fragilitate care cuprinde și virtutea gînditoare”. Iar în fața agitațiilor furnicarului omenesc, cînd Renan întreabă: „Ce importanță au toate acestea pentru Sirius?” — France răspunde: „Ce importanță are marea Sirius pentru mica Terra?” Căci epicureul France nu simte nici un imbold să calce pe căile absolutului, îndoiindu-se că ar putea să le atingă. El știe, ca și Voltaire, că e bine ca omul să-și caute de grădina lui. Nici lui Voltaire, nici lui France nu le-ar fi displicut vorba compătată a bătrînului voievod, din versul lui Eminescu: „Eu? Îmi apăr sărăcia și nevoile și neamul...” În puterea omului, dacă e înțelept, nu stă decît să stoarcă bucuriile clipei de față (carpe diem). Și clipa de față e viața aceasta, pămîntescă. Nu alta și nici de pe lumea cealaltă. Luciditatea lui France nu se lasă înșelată; ea știe cît de aspră e condiția omului, cît de dureroasă ni-i viața. Dar: „E cu neputință să ne închipuim o fericire mai mare decît aceea pe care o posedăm în această viață omenească, atît de dulce și atît de amară, atît de rea și atît de bună, totodată ideală și reală, și care cuprinde de toate și împacă toate contrastele. Aici e grădina noastră, pe care trebuie s-o prăsim cu zel”. Ei da! epicureul iubește viața. Nu ca un optimist bălos, încîntat de sine că vede, conform romanței, numai și numai la

vie en rose. Epicureul nu e scutit de tristeți și melancolii. Dar — așa cum am văzut — „el pune în pesimismul său o jovialitate fermecătoare și nimic nu-i mai înveselitor ca amara lui bună dispoziție”. Căci: „Numai cine nu-i trist cu adevărat nu poate fi cu adevărat vesel”. Mai mult, epicureul care-i și artist are o misiune de mare însemnătate: „Artistul trebuie să iubească viața și să ne arate frumusețea ei. Fără el, ne-am îndoi că e așa”.

NUMAI că dragostea de viață — viața al cărei germen e voluptatea — comportă riscuri. Păcerea de-a trăi își poate fi înăcrîtă de niște *trouble-fête* (stricători de petreceri). Fie că sînt oameni, fie că sînt instituții. Și, deși doctrina clasică îi cere epicureului să stea departe de viața publică, iată că, deranjat în bucuriile sale, epicureul mai nou a ajuns un protestatar. Iată-l pe Anatole France atacînd pe despoți, demagogi, ariviști, egoiști, ipocriți, pe cei proști și răi; iată-l atacînd Biserica și popii ei, Armata agresoare, Finanțele capitaliste, Justiția burgheză, Morala burgheziei, Burghezia.

A făcut-o — cu ce arme de atac? Anatole France a fost, înainte de toate, un mare artist al cuvîntului. Și: *Les paroles sont des actes* („Cuvintele sînt fapte”), a spus el însuși. Logos-ul său își trage vîlaga din pămîntul atavic și redă acestui pămînt (și întregii lumi cultivate) cel mai minunat parfum franțuzesc. Stilul, la el, are întorsătură ironică. Arma lui de seamă e Ironia. Dar: „Ironia pe care o invoc e fără cruzime. Ea nu batjocorește nici dragostea, nici frumusețea”. Dimpotrivă. France s-a lăsat pradă „gingășiei neiertătoare pe care o strecoară în sufețele voluptuoase frumusețea formelor vii”. În numele frumuseții, ironia franciană a luat în deridere tot ceea ce ne urîșește viața.

Dar numai scrisul artistic i-a fost armă? Nu. Omul vîndut cărților de tot soiul și odăii sale de lucru a coborît totuși în arenă. Asemenea înaintașului său Voltaire în afacerea Calas, a lui Sirven, a lui La Barre, și asemenea contemporanului său Zola, autorul *Rotiseriei „la Regina Pédauque”* a intrat în plină vîltoare, cînd cu Afacerea Dreyfus — și a intrat de partea „adevărului în mers”. France a spus despre Zola că a fost un moment al conștiinței umane. Spusa i se potrivește și lui însuși. Apoi, spre bătrînețe — o bătrînețe viguroasă și lucidă — voluptuosul înrăit s-a mai lăsat pradă unei ultime ispite: ispita ideilor socialiste. A aderat la ele. Cînd a murit, în toamna lui 1924, era membru al Partidului Comunist Francez. Se înscrisese în 1921. La înființare.

Lascăr Sebastian

În lumina opiniilor românești

OPERA franciană e impunătoare. Influența ei, cu deosebire asupra Europei spirituale, a fost adîncă. Gloria scriitorului s-a întins peste mări și țări. Amintim că și la noi — încă în timpul vieții lui France — nici una din capodoperele sale n-a rămas netradusă și nerăspîndită în mai multe ediții. Iar minți excepționale ca N. D. Cocea, Gala Galaction, T. Arghezi, Al. O. Teodoreanu (aceștia patru i-au fost și traducători), G. Ibrăileanu, Mihail Sadoveanu, Paul Zarifopol, Mihail Ralea, Tudor Vianu, Camil Petrescu, Al. Claudiu, Șerban Cioculescu, Ioan D. Gherea, I. Peltz, D. I. Suchianu — fie că s-au supus înrîurii spiritului francian, fie că numai i-au purtat o mare admirație. De semnalat că, printre admiratorii „clasicistului”, s-a numărat și „modernistul” Ion Vinea. Un Nicolae Iorga, deși temperament și ideolog advers, îi recunoaște cu obiectivitate calitățile.

Cititorul va găsi mai jos cite ceva din opiniile unora din scriitorii noștri, despre personalitatea și opera lui France.

L. S.

G. IBRĂILEANU :

„Anatole France este în primul rînd **inteligentă**. Inteligența pură, jocul cu idei, în forma sensibilă a artei.

Această însușire rară i-a determinat și felul creației [...]

Ironia lui France variază după subiect, adică după atitudinea și concepțiile personajilor — după „filosofia” lor. Discret ironic și discret induioșat față de Sylvestre Bonnard, pe care l-a înzestrat cu câteva manii ale sale; mai ironic și mai puțin duios față de Bergeret, în care a pus de asemenea ceva din el; abia ironic, și cu o umbră numai de duioșie în unele momente, pentru că personajul aproape nu are slăbiciuni, față de respectabilul abate Lantaigne; direct humorist față de Jérôme Coignard, alter-ego al său, s-ar zice mai degrabă o recunoaștere jovială a contradicțiilor proprii sale personalități, intrupată în tipul său; ascuțit ironic față de om în genere, adică față de concepția despre lume a omenirii și față de genera acestei concepții, în partea primă din *L'Île des Pingouins*; necrutător ironic, în partea ultimă, față de personajii, mai mult afective și active de data aceasta, reprezentative desigur și ele, dar nu intrupînd concepții în măsura celorlalte. Și aceasta, pentru că față de tipurile din viața contemporană, antipatice lui, antipatice fiindcă sînt primejdioase, direct și vădit vătămătoare, France are o atitudine specială. Această manieră apare mai tîrziu în evoluția lui literară, atunci cînd devine „luptător”, cînd opera sa începe să ia un caracter mai social. Atunci ironia lui olimpică cedează satirei. (Dar atîta! Minie nu există nicăieri în Anatole France).“

„La moartea lui Anatole France” în *Scriitori români și străini*.

PAUL ZARIFOPOL :

„Urită deosebit este moartea oamenilor veseli.

Nu toți suntem deopotrivă vii; cei veseli sînt mai vii decît ceilalți. Moartea lor ne lovește cu revoltă și cu scribă, ca paradoxele unui răutăcios stupid.

Partea cea mai bună din viața lui Anatole France a fost lupta împotriva prostiei (...)

Acest om era complet și unilateral inteligent. Era obsedat de inteligență pură. Aici e semnul și valoarea lui distinctivă pentru istoria spiritului european. De aceea, abaterile lui literare în domeniul sentimental sfîrșesc în strîmbături.

Literatura franceză este cea mai bogată poate în oameni unilateral și splendid inteligenți. Montaigne, Rabelais, La Rochefoucauld, Voltaire formează trupa de care veșnic nu se va liniști nici mîngîia oastea compactă a proștilor, a celor gravi ca și a celor sentimentali, a celor blajini și onești, ca și a celor vicleni și veninoși. Pe France l-a format critica istorică și filosofică a veacului XIX: cea mai iconoclastă criză din cîte a încercat spiritul european. Pe urma ei n-a rămas glorie istorică neciuntită, nici idee venerabilă nechemată la răspundere și neumilită, fără cruțare. De aceea, risul lui France e complex și adînc, concluzia artistică a vremii celei mai fru-

moase de inteligență curată și neîndurată”.

„Unul care a luptat contra prostiei”, în *Pentru arta literară*, vol. 2.

MIHAIL RALEA :

„...Așadar lipsa de imaginație deșănțată, de declamație grandilocventă, de exagerare excesivă, nu-l îndepărtează de natură. La aceasta îl ajută senzualitatea sa, în bunul înțeles al cuvîntului, adică savoea vie a datelor oferite de simțuri care-l leagă direct de viață și de freamătul ei. Inspirația sa influențată de erudiție, de umanism, de cultură clasică nu-l îndepărtează de contactul viu cu fenomenele naturii și ale vieții, pe care le simte intens și le exprimă prestigios în formule lapidare, dar încărcate de toată bogăția existenței. Nu e vorba astfel de o artă uscată și pedantă, o floare artificială de seră, ci de o palpitate frenetică a vieții. Portretele sale de femei frumoase: d-na de Gromance din *Istoria contemporană*, Jahel din *Birtul la regina Pédauque*, Elodie din *Zeilor le e sete* trăiesc cu o intensitate deosebită de palpitate și de temperament. Senzațiile de gust — bucătăria, de vîz — plastica și arhitectonica, olfactive — simfonia parfumurilor, toate îl incită și-l transportă. Arta sa e plină astfel, în același timp, de resurse vibrante ale naturii, ca și de elaborările savante ale bogăției umaniste”.

Cele două Franțe, cap. „Marile figuri ale literaturii progresiste franceze”.

TUDOR VIANU :

„...Observațiile acestea rezumă și explică marea prestigiu și profunda influență a operei lui Anatole France, artist al țării, al orașului și al limbii sale, înfrățit cu soarta poporului său în toate aspirațiile acestuia către dreptate și libertate. Din aceeași pricină, opera lui Anatole France a găsit audiență și a trezit dragoste și admirație în toate țările, în toate cetățile și la toate popoarele care continuă să lupte pentru justiție și descătușare.”

„Anatole France”, în *Studii de literatură universală și compara-tă*.

CAMIL PETRESCU :

„Firește, și impresiunile unora sînt interesante, dar, sub pretextul că Anatole France, Jules Lemaitre și Remy de Gourmont și-au comunicat în scris, periodic, impresiile, să fim neconștienți nutriți cu siropul unor note anodine e la urma urmelor obositor. Ne interesează un „da” sau un „nu” al unui om superior, da ne plictisește o porație fie ea pretins spirituală a celui dintîi venit. De altminteri impresionismul lui Anatole France, de pildă, totdeauna precis informat, totdeauna schimbînd unghiul de privire cotidian, impresionism inapoia căruia se ascund, abia mascate, o bogată lectură, o cunoaștere rară a culturii clasice și filosofice și o incomparabilă experiență, e cu totul altceva decît naivele jocuri de cuvinte din ce în ce mai puțin originale cari ni se servesc în ultimul timp.”

„Delimitări critice — limba literară” —, în *Teze și antiteze*.

Anatole France

Un salt de „L'Humanité” a ANATOLE FRANCE

Omagiul ziarului „L'Humanité” (17 octombrie 1924) cu prilejul funeraliilor naționale din 18 octombrie 1924.

Uniunea Scriitorilor Sovietici la 40 de ani

● „Pentru merite deosebite în dezvoltarea literaturii sovietice, intensă activitate socială și în legătură cu a 40-a aniversare a creării Uniunii Scriitorilor Sovietici”, un grup de scriitori sovietici, printre care: N. P. Bajan, R. G. Gamzatov, N. M. Gribaciov, V. P. Kataev, V. M. Kojevnikov, G. M. Markov, E. B. Mejelaitis, B. N. Polevoi, K. M. Simonov, M. Tank, au fost distinși cu titlul de Erou al Muncii Socialiste

Ernesto Sabato, marele premiu de onoare

● Societatea Scriitorilor din Argentina i-a conferit cunoscutului romanțier din Buenos Aires Marele premiu de onoare cu diplomă și medalie de aur. Comentând evenimentul, Angel Palomino („Estafeta literară” nr. 548), deținătorul unei rubrici de succes — **Fișe pentru un computer bun** — recurge la imparțialitatea presupusă biologii cibernetice notind: „Am introdus în computer fișele mai multor premiați Nobel — un australian, un englez, doi latino-americani, plus fișa lui Borges. Întrebarea era: cine e cel mai important? Răspunsul a fost Borges. De-duc de aici, continuă criticul, dat fiind faptul că Borges nu are premiul Nobel, dar îl deține pe cel argentinian, că acesta este cel mai de valoare...”

Cineaștii anului

● Asociația națională a cineaștilor din Statele Unite a decernat premiile pe anul în curs. **Faye Dunaway** și **Jack Lemmon** (distins în primăvară și cu Oscarul de interpretare masculină) au fost desemnați drept cei mai buni actori; **William Friedkin** — regizorul anului; **Richard D. Zanuck** și **David Brown** au fost considerați producătorii cel mai merituși.

Wols restituit

● Muzeul din Caen prezintă o importantă expoziție consacrată lui Wols (1913—1951). Născut la Berlin, Wols sosește la Paris în 1932, unde se împrietenește cu Leger, Arp, Giacometti, Jean Paul Sartre și Jean Paulhan. În această perioadă el se consacră desenului și acuarelei. El nu abordează pictura în ulei decât în 1946, cu cinci ani înainte de moarte. Puțin cunoscut în timpul vieții sale, opera lui Wols încântă prin poezia, prin rafinamentul și prin densitatea sa. Mai mult de 140 de picturi, acuarele și desene permit descoperirea acestui artist, dispărut foarte devreme. Expoziția este de un rar interes pentru că relevă publicului aproape totalitatea acestei scurte cariere și comportă opere necunoscute, care au fost puse la dispoziție organizatorilor de soția pictorului.

Un Hitchcock clasic

● Alfred Hitchcock, maestrul „thrilling”-ului, care în august și-a sărbătorit 75 de ani, a terminat zilele acestea un nou film, scris după povestirea lui Ernst Leh-

man, care se va intitula **Deception**. Acțiunea se petrece la San Francisco și Kansas City. „New York Times” scrie că noul film este un „Hitchcock clasic”, în care un individ bogat, care invocă un medium pentru a găsi urmele pretendenților la moștenirea sa, descoperă în cele din urmă modul în care se pregătește un delict.

S-a încheiat editarea corespondenței lui Mallarmé

● Cu volumul al IV-lea apărut recent, s-a încheiat tipărirea corespondenței lui Mallarmé. Publicarea scrisorilor poetului a fost inițiată în 1959 de Henry Mondor și J.P. Richard, care au publicat primul volum. Profesorul Lloyd James Austin din Cambridge a participat, după

Stephane Mallarmé

moartea lui Henry Mondor, la editarea următoarelor volume. Volumul al IV-lea se compune din două părți: prima cuprinde scrisorile din anii 1890 și 1891, ani de triumf pentru poet, dar scrisorile ne relevă și anumite reticente care se manifestă între admiratori în urma turneului poetului în Belgia. Volumul ne dovedește că Mallarmé avea discipoli fervenți în acel moment în Franța, Anglia, Germania. A doua parte înmănușează suplimente la volumele I, II, III, o erată și addenda. Originalitatea acestui volum ține în mare parte de menționarea unei mari cantități de scrisori pierdute, dar a căror dată și conținut esențial a fost reconstituit. Nimic nu a scăpat de altfel editorilor, punând la dispoziția cititorilor texte de o mare importanță, un tablou animat al mijloacelor artistice ale timpului, o veritabilă istorie anecdotică țesută în jurul personalității lui Mallarmé.

Festivalul filmului de la Leipzig

● Între 23 și 30 noiembrie va avea loc la Leipzig al 17-lea Festival internațional al filmului documentar și de scurt metraj. Plasat sub devisa „Filmele lumii pentru pacea lumii” festivalul va da prilejul spectatorilor să vizioneze producții cinematografice și de televiziune care „reflectă de o manieră convingătoare lupta umanității pentru pace și socialism” alături de „lupta contra exploatarea capitaliste” și „lupta contra jugului colonial”.

Memoriile lui Madariaga

● Alegând un moment foarte oportun, având și avantajul unor precedente nu mai puțin celebre — Baroja, Bergamin, Max Aub etc. — Salvador Madariaga a încredințat tiparului primul volum al memoriilor sale intitulat **Amanecer sin mediodía** (Răsărit fără de amiază — Espasa Calpe, Madrid, 1974, 734 pag). Marele om de cultură a părăsit Spania în urmă cu peste 50 de ani, stabilindu-se în Anglia și funcționând ca profesor al Universității Oxford. Aici l-a vizitat Lorca în 1929, în drum spre New York. Niciodată însă Madariaga nu a rupt legătura cu patria sa pe care a reprezentat-o, încă din 1921, la Geneva, în fața Societății Națiunilor. O bună parte din paginile acestui prim volum cuprinzând anii 1921—1936 sunt dedicate tocmai acestei activități diplomatice. Cartea este structurată în trei părți — **Funcționar internațional, Interludiu academic și Crize, conflicte** — organizate în 80 de capitole. În plus, se reproduc în facsimil sau copie 78 de documente. Între cei amintiți de foarte multe ori, Nicolae Titulescu.

Cui aparține Stendhal?

● Hebdomadarul „Il Mondo” readuce în discuție cazul editorului Federico Gintele, care, în 1942, la centenarul morții lui Stendhal, a intrat în posesia bibliotecii de la Civitavecchia a marelui scriitor. „Stendhal Club” din Grenoble a încercat, fără succes, de-a lungul ultimelor decenii, să facă publice scrisorile, manuscrisele și cărțile respective. Dar cele 400 de volume prețioase, printre care multe opere stendhaliene, ediții princeps, zeci de volume adnotate, note, pagini de un interes autobiografic și literar sînt sechestrate cu gelozie sub cheie de Gintele.

Revista îl acuză cu violență că ține ferecat un bun cultural universal și-l somează să facă publice aceste volume. În valorosul corpus de la Civitavecchia se află, printre altele, copiii interfoliate ale romanelor **Roșu și negru, Armance, Memoriile unui turist**, primele ediții din **Roșu și negru și Roma, Napoli, Florența**, precum și un album al lui Merimée de un deosebit interes literar.

Muzeul Dali

● S-a deschis recent (la 28 septembrie), în Figueras, orașul natal al lui Salvador Dali, muzeul care va purta numele acestui mereu inedit și surprinzător spirit. Instalată în ceea ce a fost cindva Teatrul Municipal, noua instituție cuprinde un impresionant număr de lucrări ale artistului catalan, precum și foarte multe opere ale unor nume de mare valoare aflate în colecția sa — Velázquez, Renoir, Gauguin, Picasso (o sală întreagă), precum și obiecte cu caracter istoric sau de curiozitate: un pat al lui Napoleon, o sofa desenată de Gaudi, o mumie închisă puită de Dali din plăci de plastic și circuite electrice... Spațiul rezervat operelor lui Dali este fosta

scenă, în timp ce bolta foaierei — devenit acum „Salonul vinturilor” — a fost pictată anume de către artist cu o compoziție alegorică în care își dau întâlnire personaje mitologice și reale, între care Dali însuși, Gala, soția sa, și Francisco Guardiola, primarul din Figueras.

Muzeul Dali se vrea și este de pe acum o instituție de cultură deosebit de bogată. Supravegherea reamenajării clădirii, ca și ceremoniile deschiderii, s-a făcut în prezența lui Salvador Dali, care, din respect pentru orașul său și pentru anii primelor prietenii, între care Federico Garcia Lorca, a părăsit Parisul, unde lucrează la portretul generalului De Gaulle.

Salvador Dali

Figueras — biograf

● Gabriel Figueras, celebrul operator mexican și colaborator al lui Buñuel, va debuta ca regizor, rezervându-și ca subiect biografia lui Ben Traven (1890—1970), un misterios scriitor născut în America din tată norvegian și care a scris numeroase romane de succes... în limba germană (între care **Comoara din Sierra Madre**). Afinitatea lui Figueras s-ar ghici din acest ultim detaliu, din lunga ședere a romancierului în Mexic și, poate, din nelipsitul fundal dramatic al operelor acestuia (amintind de imaginea mureu încărcată cu electricitate a operatorului).

Impresionismul în medalii

● Cea mai curioasă din manifestările prilejuate de centenarul impresionismului este lansarea unei serii de o sută de medalii reproducind tot atâtea tablouri. Medaliiile, în argint aurit, cu diametrul de 4,4 centimetri, vor copia în relief capodopere de Manet, Monet, Cézanne, Gauguin, Pissarro, Seurat, Van Gogh și vor fi executate la comandă și apoi livrate, în ritmul de una pe lună, la domiciliul abonatului.

Prima antologie de teatru latino-american

● Paradoxal sau nu, prima antologie de teatru latino-american, întreprindere solicitată de mulți și de foarte mult timp, dar niciodată dusă până la capăt, nu a apărut în continentul sudic, ci la New York. Ea este, totuși, opera unor critici latino-americani, Andres Valdespino și Carlos Ripoll, profesori de literatură la universitățile din Statele Unite. Este vorba de o lucrare în trei volume (I — **Epoca colonială, II — Secolul al XIX-lea, și III — Teatrul contemporan**), realizată până acum parțial și aceasta (autorii nu au terminat încă ultimul volum), dar deosebit de bogată și de ilustrativă. Astfel, în primele 1095 de pagini publicate figurează texte de Juan Pérez Ramirez (1547) Cristobal de Llerena, Fernán González de Esclava, considerați a fi cei dintâi dramaturgi latino-americani. Firește, nu lipsesc nici Ruiz de Alarcón, nici Sor Juana Inés de la Cruz. Specialiștii așteaptă însă ultimul volum, a cărui dimensiune va fi, după opinia autorilor, egală primelor două, date fiind tendințele teatrului latino-american din acest secol, cit și multitudinea de opere.

Am citit despre...

Clauze testamentare

MASELE fac istoria. Istoria știe prea puțin despre mase. Din cronici nu reiese decât vag cum trăiau, deloc ce gindeau, doar atunci cînd faptele lor spărgeau tiparele și totodată zidurile bastiilor, se consensuau cum acționau. Pentru a ajunge la înțelegerea modului de funcționare a motorului istoriei, cercetătorii moderni trebuie să depisteze surse de informare inedite. Nu sînt, din păcate, prea multe. Stări de spirit, simțăminte, opinii din vremurile cînd oamenii nu aveau gazete, nu obișnuiau să țină jurnale intime și schimbul de corespondență era o extravaganță la îndemîna unui număr minim de știutori de carte — toate s-au pierdut în neființă.

Sau poate că nu? Istoriografia franceză a făcut un pas mare spre descifrarea mentalităților trecute dintr-o epocă crucială, pentru că un cercetător studios a avut următoarea idee: să caute în arhive testamente de altădată Izvor virgin și — aceasta e prima surpriză — nesperat de abundent. În Franța secolelor XVII-XVIII, oamenii obișnuiau să dicteze notarului ultimele lor dorințe, după care, dacă știau carte se iscăleau pe documentul astfel întocmit, dacă nu, nu. Au lăsat, de pildă, testamente, două treimi din cei 2.500 de

locuitori pe care îi avea în anul 1765 un sat de lângă Marsilia, Roquevaire. După ce, ajutat de studenții săi, a cîntat aproape 19.000 de testamente alcătuite între 1670 și 1815, Michel Vovelle a publicat o stufoasă (697 de pagini) teză de doctorat intitulată **Pietate barocă și descreștinare în Provence în secolul XVIII. Atitudinile în fața morții potrivit clauzelor testamentare**.

Atitu ni în fața morții în secolul XVIII... În preajma Revoluției franceze... Pe atunci, aflăm, testamentul nu era doar un document juridic impersonal, ci un act capital, o amănunțită profesiune de credință, un adevărat „inventar al lumii spirituale a testatorului” (Robert Darnton în „The New York Review of Books”). După felul în care își încredințau sau nu și încredințau sufletul numai lui Dumnezeu sau unui șir mai scurt sau foarte lung de sfinți intermediari, după preocuparea sau lipsa de preocupare pentru o ceremonie funebă pompoasă, după absența sau prezența cererii de a se oficia liturghii postume și după numărul de slujbe prescrise etc., de mult dispăruți orășeni și țărani din Provence se deconspiră unei posterități terzii. Michel Vovelle tratează statistic toate formulele retorice și prevederile din testamentele deschise spre

a doua lor citire și ajunge la concluzia că mentalitatea locuitorilor din Provence, profund religioasă în anii 1680—1710, a început să devină tot mai laică pînă spre 1760, cînd transformarea a luat o asemenea amploare, încît cercetătorul crede că poate califica perioada 1760-1790 drept o epocă de „descreștinare”.

Ce rol a jucat evoluția alfabetismului (apreciată după existența sau inexistența semnăturilor pe testamente)? Dar protestantismul? Dar jansenismul? Dar iluminismul? Dar condițiile economice? Dar apartenența la una sau alta din stările sociale? La Marsilia, constată Michel Vovelle, secularizarea și alfabetizarea au progresat paralel, dar în proporții diferite de la grup social la grup social, noștii păstrîndu-și religiozitatea în împ. ce burghezii se laicizau: pe la 1789, trei sferturi dintre masele și negustorii din oraș știau să-și scrie numele și cei mai mulți dintre ei uitaseră de liturghie. La Roquevaire, numai 2 la sută dintre autorii de testamente își mai doreau, în 1789, un cortegi funebru (față de 23 la sută în 1700) iar donațiile către așezămintele bisericești nu mai erau prevăzute decât în 1 la sută din testamente (față de 55 la sută anterior). În satele de munte însă, ca și în izolatul orășel Manosque, regiuni necuprinse de curentul de modernizare, testamentele și-au păstrat și ele nealterată tenta religioasă.

Venea Revoluția. Venea, mai întîi, în cugetele oamenilor. În fața morții, în clipa încheierii definitive a socotelilor, ei se dezvăluiau a fi alfel. A crede alfel. A spera și a dispera alfel. Testamentul vechii societăți era scris printre rîndurile testamentelor membrilor ei.

Felicia Antip

Cuvintele și dicționarul spaniol

● Exigentă, dar nu exagerată, veghind cu consecvență asupra destinului limbii, Academia spaniolă (Real Academia Española) s-a intrunit de curind în ședință de lucru pentru ca, sub președinția marelui savant și poet Dámaso Alonso, să procedeze la judecarea pentru dicționar a unor noi termeni și a unor corectări privind semantica unor cuvinte. Între noile adăugiri (în total 150) se află: **adultez** — condiție a adultului; **aeronautica** — ansamblu de mijloace (nave, instalații, servicii, personal etc) destinate transportului aerian; **alergista** (inclusiv **alegologo**) — medic specializat în afecțiuni alergice; **autognosis** — cunoaștere de sine; **ecologia**, **frivola**, **horoscopto** etc. Mai sînt însă zeci și zeci de cuvinte și foarte numeroase derivații semantice, majoritatea de origine latino-americană, pe care amintita instituție le ignoră în continuare, chiar dacă în limba vorbită ele au intrat de foarte mult, iar scriitorii le folosesc frecvent în operele lor. Refuzul acestei recunoașteri pare întemeiat: conservarea unei unități lingvistice pentru toți vorbitorii de limbă spaniolă într-un moment în care dispersarea pare iminentă (pentru definirea creionului cu pastă există în clipa de față 9 sinonime...) și admiterea în dicționar numai a acelor cuvinte care nu au echivalent. E surprinzător, totuși, faptul că abia acum noțiuni de felul celor menționate mai sus capătă recunoașterea prestigiosului dicționar.

Premiul Lili Boulanger

● Premiul Lili Boulanger a fost atribuit anul acesta la trei compozitori străini: turcului Huseyin Sernot, vietnamezului Ton That Tiet și columbianului Francesco Zumaque. Cu ocazia iminării premiilor laureații au interpretat o operă a tinărului compozitor brazilian José Almeida-Prado, intitulată **Portretul lui Lili Boulanger**, un omagiu adus celebrei compozitoare.

Michel Butor în căutarea tradiției

● Cronicarul revistei „Erasmus” se ocupă de intensă activitate eseistică din ultimii ani a lui Michel Butor, în care acesta e preocupat îndeosebi de „recitarea scriitorilor clasici în cheie contemporană”. În cunoscutul studiu despre Montaigne, Butor examinează atent procesul care a dus la versiunea **Eseurilor**, pe care o cunoaștem, iar în **Repertoriul** apar pictori și scriitori, de la Rothko la Rousseau, de la Mondrian la Diderot și Caravaggio. Ecuador, recentul eseu al lui Butor, îmbogățește

istoria spiritului cu un capitol original despre Hugo. El apare foarte sensibil la experiența concretă, la exercițiul vital pe care poezia îl constituie pentru mulți dintre contemporanii noștri. „Hugo provoacă viața — spune Butor — printr-un act bizar și o silește să răspundă”.

Autorul cunoscutului **Emploi du Temps** pare preocupat să reconstruiască o nouă „mare tradiție” pentru contemporani — opinează revista „Erasmus”.

PREZENȚE ROMÂNEȘII

„Cahiers roumains d'études littéraires”

● În săptămînalul elvețian de expresie italiană „Cooperazione” (nr. 38, din 19 septembrie 1974), sub titlul **Una Nuova Revista di Critica**, înțîlnim o amplă prezentare, deosebit de favorabilă, a revistei **Cahiers roumains d'études littéraires**, sub semnătura lui Fernando Zappa. Sint analizate sumarele primelor trei numere, în cel de al doilea reliefîndu-se, mai ales, studiile consacrate lui Tudor Arghezi, E. Jebeleanu, N. Stănescu, grupajul D. Cantemir. Se subliniază tematica nr. 1/74, La literatură romena contemporană, de asemenea

dările de seamă ale lucrărilor de critică italiană ale lui Adrian Marino și Victor Stoichiță (Maria Corti, Cesare Segre, Gillo Dorfles, Umberto Eco). Se indică și sumarele numerelor viitoare, exis-

tența ecourilor trezite în străinătate de această revistă, care „nu poate fi ignorată nici de noi, elvețienii și ticinezii, datorită înaltului său nivel și actualității sale culturale”.

Expoziție de carte la Erevan

● Recent, la Casa Tehnică din Erevan s-a deschis o expoziție de carte românească, organizată cu prilejul aniversării a 30 de ani de la eliberarea României.

Expoziția a prezentat

peste 500 titluri de cărți din domeniile științei și culturii.

Într-o secție aparte a fost expusă literatura oglîndind lupta comună a armatelor române și sovietice împotriva fascismului.

„Fală și slavă” pe micul ecran

● Televiziunea poloneză a prezentat recent un film serial după tetralogia lui Jarosław Iwaszkiewicz **Fală și slavă** (carte apărută în aceste zile și în librăriile noastre, în tălmăcire românească), în

regia Lidiei Zamkow. Pelicula, în patru serii, reconstituie o cuprinzătoare panoramă a istoriei poloneze, de la primii ani de după primul război mondial, pînă la revolta varșoviană din 1944.

Jarosław Iwaszkiewicz

Serialul glorioșilor

● După studiul fără precedent în istoriografia latino-americană dedicat operei lui Gabriel García Márquez de către Mario Vargas Llosa (**Istoria unei zeificări**), după ampla cercetare critică realizată de José Miguel Oviedo asupra operei lui Mario Vargas Llosa, un alt glorios membru al boom-ului literar din acest continent, Julio Cortázar în fața societății analizează pe sute de pagini tot ceea ce crede că se cuvine să fie analizat din opera acestuia. Trei mari direcții structurază cartea: literatura fantastică, teoria literară și destinul omului. Pentru a identifica și demonstra argentinitatea scriitorului

strămutat de peste 15 ani la Paris, criticul recurge la o cercetare a ființei argentinene, folosindu-se de opinia unor filosofi și esești de renume: Gas-set, Estrada, Mallea, Murena, Mafud etc, conchizînd că argentinianul se caracterizează prin: dezrădăcinare, singurătate (element identificat și de Blaga), evaziune și prietenie... Celelalte capitole: Prima epocă și perioada fantasticului, Către om, Preludiu la o Odisee (Premiile), Argentina pelerină (Rayuela). Cortázar în sinteză și spre viitor — fac o cronologie grăbită și fără aplicație. Altfel spus, o carte care, practic, nu adaugă nimic nou la bibliografia lui Cortázar, obiect de studiu universitar de foarte mult timp.

Tot „Mostra”...

● Bienala cinematografică de la Veneția, al cărei program îl anunțăm în numărul precedent, după ziarul „Le Figaro”, se va încheia — rectifică un

recent număr al aceluiași ziar — la 15 noiembrie (deci, nu 15 decembrie). Așadar... a început (la 15 octombrie) ?

ATLAS

Un învingător

ERAU cîteva sute de măsline bătrîni, răspîndiți într-o mare de iarbă înaltă, sălbăticită, vîlurită de pantele spectaculoase ale terenului. Tulpine contorsionale, crengi împletite și răsucite în gesturi tragice și imploratoare, scoarțe negre, zbîrcite, frunze cenușii, prăfoase, suferitoare. Fiecare arbore, desenat în linii patetice și exagerate, pîrea mai mult decît un arbore, monumentul simbolic și plin de forță al unui destin dramatic mai mult decît vegetal. Și totuși, impresie paradoxală și greu explicabilă, livada bătrînă de cinci sute de ani ne transmitea un cald sentiment de voluptate; adîncindu-i ridurile, indulcindu-i ierburile amare și bălăriile, soarele după-amiezii o făcea bună și înțeleaptă, senzuală, capabilă de bucurie, împăcată cu sine și cu sensul lumii. Am urcat prin ea încet, blînzi, cuprinși de o mare pace, înspre casa lui Renoir, pe care o ascundea printre crengi.

O casă bătrînească, masivă, cu ziduri groase și ferestre mari, cu trandafiri agățatori și pisici adormite la gura pivniței, casa în care Auguste Renoir, bolnav de reumatism și anchilozat, și-a trăit ultimii unsprezece ani de viață într-un fotoliu rulant, cu pensula legată între degete. Trecem din odaie în odaie, de-a lungul pereților încălcați de fotografii, reproduceri, scrisori, tablouri reprezentîndu-l pe bătrînul maestru pictat de emuli, explicații, citate, și intrăm pe nesimțite în viața familiei Renoir, în viața aceea ciudată care se dezvoltă ca o vegetație specifică în jurul marilor artiști ajunși la vîrsta omagiilor adulatoare. Începem să știm cine e Gabrielle (modelul-fată în casă, devotată pînă la religiozitate artei care i-a conservat miraculos capul de copil senzual și trupul greu de fecioară visînd maternitatea); cine e Albert André (pictorul-oaspete permanent, luînd note și schițe după viața de zi cu zi a familiei); cine e Guido (sculptorul spaniol, elev al lui Maillot, executantul, în materie, al tuturor sculpturilor născute în imaginația neîngrădită de infirmitate a lui Renoir, tinărul care, cu gingășie și talent, a ținut ani de zile locul miinilor nesupuse ale artistului bolnav); și, mai ales, ne obișnuim uluiți să recunoaștem în figura severă de sfînt bizantin, îmbătrînit în suferință, în silueta ascetică și încă-pățînată de Don Quijote pe autorul îmbătătoarelor tablouri debordînd de lumină, de viață fericită și strălucitoare, de bucurie a cărnii, de exultare a sufletului. Imi inchipuam un Renoir fericit, bonviveur, știînd să se bucure de fiecare plăcere, neștiutor de dureri, dăruit cu miraculoasa calitate de a nu vedea decît părțile frumoase ale lumii, și descopeream un martir inventînd bucuria, un sfînt visînd cu incordare voluptatea, un bolnav creînd cu neînchipuit efort sănătatea, un înnegurat făcînd să curgă lumina, un chinuit, cu sprincenele veșnic strîse într-o continuă durere, născînd perpetuu zîmbet plutitor. Tot ce nu s-a împlinit în planul vieții a fost strîns cu încăpăținare și zgîrcenie în planul artei.

Lată un învingător. Peste opera lui cu linii blînde și grele de plăcere, cu dulci curbe trezînd voluptăți uitate și paradisiace presimțiri, se plimbă umbra miinii cu degetele îngroșate monstruos, cu penelul fixat atent între malformațiile dureroase, și fiecare lumină, zîmbet, culoare atînsă de ea se încarcă și transfigurează de sensul neînchipuitei victorii. Dar totul rămîne învelit și ascuns de lume, ca într-o metaforă, în bătrîna livadă vizitată de François I și deteriorată de trupele napoleoniene, primîndu-te între chinurile ei crengi cu o atît de greu de explicat voluptate.

Ana Blandiana

Din lirica iraniană

AHMAD SHAMLOU

● AHMAD SHAMLOU (BAMDAD) — poet, dramaturg și eseist iranian — s-a născut la Teheran în anul 1925. Activitatea poetică a lui Shamlou, desfășurată pe o perioadă de trei decenii, este astăzi strînsă în cîteva vo-

lume, reeditate la scurte intervale de timp și dintre care cităm — Havaye taze, Baghe Ayne, Ayda dar ayne, Ghaghnuș dar baran, Marsiehaye khak. Az hava va ayneha, Shekoftan dar me, Khurshid dar gerdab.

Ahmad Shamlou s-a remarcat și ca un talentat traducător. Literatura română constituind în ultimii cincisprezece ani una din preocupările sale. După ce a tradus din Creangă, pe care l-a prezentat în 12 emisiuni la radiodifuziunea iraniană, au urmat tălmăciri din Caragiale.

Romanul Desculț de Zaharia Stancu, în versiunea iraniană a lui Shamlou, a fost ales, în urma anchelei întreprinse de revista **Tamasha** pentru anul 1972, ca cea mai bună carte a marilor edituri **Ketabe zaman**, lucru confirmat și de cele cinci ediții apărute pînă în prezent.

Grădina oglinzii

C-o lampă-n mină și-o lampă-n față
plec la luptă cu-nținericul

leagănele oboselii
de la agitația mișcării
s-au oprit
și-n adine un soare
luminează galaxiile
ajunse scrum

Nesupusele strigăte-ale fulgerului
în timp ce grindina
în pîntecele neliniștit al norului
încolțește

și durerea tăcută a viței
în timp ce mica aguridă
la capătul încolăcit al corzii
crește

întregul meu strîgăt a fost fuga de
durere
fîldeacă în cele mai înfricoșătoare
noapți
deznădăjduit chemam soarele la o
rugăciune

tu ai venit de la soare, din zori al
venit
ai venit de la oglinzi și mătăsuri
în vidul în care n-a fost nici creator
nici foc
chemam deznădăjduit la o rugăciune
privirea și credința ta

o mare curgere
între două morți
în pustiu dintre două singurătăți —
(privirea și credința ta așa sînt !)

Veselia ta e aspră și mare
răsufierea ta în miinile mele e cîntec
și verdeață
mă ridic !

o lampă în mină
o lampă în inimă
curăț rugina spiritului meu
pun o oglindă în fața oglinzii tale
ca de la tine
să fac un înfinit

Traducere de Viorel BAGEACU

Toamna pe Tamisa

Memorialul Walter Scott. Sub arcadele monumentului gotic se află statuia scriitorului

PENTRU turistul străin Londra se limitează la itinerarul clasic al orgoliului: schimbarea gărzii de la Palatul Buckingham, Westminster, bijuteria arhitecturală cu cele două turnuri celebre — Turnul Victoriei și Turnul Orogliului cu Big Ben-ul de 13 tone și 4 metri diametru — și străjuită de două impunătoare statui, ale lui Disraeli și Churchill, Westminster Abbey, adevărată parohie a Londrei, care evocă atâtea capitole de istorie literară engleză, Turnul Londrei și Greenwich, pe malul Tamisei, unde se lasă admirată „Cutty Sark”, cea mai frumoasă dintre corăbiile cu pinze din veacul al XVIII-lea, Trafalgar Square, Catedrala St. Paul, viața nocturnă în Piccadilly Circus, acest simbol unde se mai păstrează încă angoasele și întreaga încărcătură nevrotică a altor dorințe refutate, a unui ev mecanizat și mecanicist, trepidant și în multe privințe sters; la plimbările în Hyde Park și vitrinele din Oxford Street, Carnaby Street, acest „arbitru” al eleganței moderniste, sau King's Road, cindva artera excentricității și inventivității vestimentare; la vestitele poduri Waterloo, Westminster și London, și, eventual, la Whitehall, strada ministerelor, și Downing Street, adresa politică cea mai cunoscută, reședința primului ministru, — toate intrate în conștiința generațiilor lumii datorită unei uriașe propagande și reclame. Localnicul sau cercetătorului atent i se dezvăluie, însă, și panorame noi, la fel de revelatoare.

PROBATA în timp, receptivitatea englezului la valorile altor popoare, ale altor civilizații, se adaugă tradiției proprii, valorilor proprii, ca un element care, până la urmă, se confundă cu însăși această tradiție, prea sigură și prea mindră de sine pentru a se simți umbră ori micșorată prin atingerea cu alte culturi. Englezul — omul, prin definiție, cel mai tradițional, cel mai „local” dintre cetățenii planetei —, știe nu numai să dialogheze, să împrumute cind e cazul, să-și treacă sita — cum se zice — prin nisipurile, aurifere ale tuturor vînturilor, ci și să admire, sincer, franc, tot ceea ce merită admirat, recunoscut, prețuit. Pentru un român, un popas, să zicem, la British Museum, în fața vitrinelor cu mărturii despre daci care au luptat în legiunile romane venite pe aceste pămînturi, nu este decît începutul unei emoționante întâlniri cu recunoașterea — oferită de această lume atît de pretențioasă, de exigentă! — a valorilor aceaste din țarina noastră. Numele marilor noștri bărbați, de la Cantemir și Ion Ghica la Titulescu și N. Iorga (distins cu titlul de doctor honoris causa la Universitatea din Oxford), de la C. Brăncuși și George Enescu, de la dr. Petru Groza la Henri Coandă, Gogu Constantinescu și, recent, Elie Carafoli — ca să dăm doar cîteva exemple — sînt rostite, în incintele universitare și academice, ca și în cercurile culturale cele mai largi, ca simboluri ale prețurii față de civilizația noastră, față de tradițiile și prezentul poporului de la Dunăre și Carpați.

E UIMITOR că, într-o țară atît de fidelă tradițiilor, interesul pentru nou și experimental în artă și cultură, în toate domeniile de creație, a obținut dintotdeauna permis de liberă trecere.

Stilul arhitectural englezesc — stilul pur al edificiilor — arată din ce în ce mai compozit, începe să fie invadat vizibil de alte stiluri, inspirate din ceea ce a produs mai frumos și mai durabil omenirea. Sobrietatea insulară e combinată ingenios cu adaosurile, atent transplantate, de sub alte ceruri, așa cum și limba engleză este colorată de cuvinte provenind din cel puțin 50 de țări, graiuri și nații care au adus poporului englez revelația altui temperament național, mai spontan și mai inventiv. Se continuă, astfel, și în acest domeniu o tradiție, un specific național englez, format în măsuri aproape egale din valorile vremii. Oricind a luat ceva de la alții, Anglia a găsit „compromisul acceptabil”. Dar, în cele mai multe cazuri, înnoirea în domeniul arhitectural echivalează cu redescoperirea unor forme tradiționale, pledînd în acest sens nu numai orașele Coventry, Edinburgh, Glasgow, Leeds, cele două citadele universitare de la Oxford și Cambridge, care se bucură de o personalitate aparte, ci și alte realizări urbanistice: teatrul elisabethan de la Islington care reconstituie în clădirea unei biserici abandonate, sala în formă de „O” cu scena înconjurată de spectatori obișnuiți în timpul lui Shakespeare: teatrul „The Globe” înălțat pe vatra celui din perioada elisabethană, demonstrînd convingător că, spre deosebire de occidentali, englezii sînt conservatori în fapte de artă, dar foarte sensibili și receptivi la tot ceea ce este nou și de durată în idei.

Pe același plan, acela al înnoirilor, al interesului și pasiunii pentru frumos vom consemna și reintîlnirea, în fiecare vară, a

publicului meloman cu lucrări din repertoriul Beethoven, Purcell, Mussorgski, Schoenberg, Stockhausen, Xenakis etc. În cadrul „concertelor de promenadă” găzduite de Albert Hall, sala cu peste 7000 de locuri, ca și miile de tineri atrași de magia muzicii pop — la festivalurile de vară din Hyde Park și Windsor (soldate și cu peste 200 de spectatori arestați, pentru lipsă de „salubritate”), expozițiile de pictură din parcurile Mayfair și Hyde Park. Apare semnificativ, de asemenea, interesul deosebit pentru inovația artistică, pentru diversificarea modalităților de expresie a teatrului contemporan, prin utilizarea a ceea ce tehnicile noi au mai de efect. Cu toate că, la începutul acestui deceniu, așa-numita mișcare teatrală Fringe era considerată doar o modă, în prezent un teritoriu geografic tot mai vast, nu numai din Londra (poduri, pivnițe, cafenele, garaje, biserici și chiar străzi) este folosit pentru spectacole artistice care se disting prin pitoresc și firesc, prin autenticitate și mesaj direct. Temele preferate (dramele singurătății, alienării, ratării, iubirii stranli etc., dar și aspecte politice și sociale acute din viața Angliei contemporane) și modalitățile artistice de prezentare demonstrează afirmarea unei puternice contra-mișcări teatrale împotriva Establishment-ului cultural și comerțului artistic. În formațiile care au făcut vogă: „Soho Poly”, „Quipu”, „Half Moon”, „Open Space”, „Cockpit”, se întîlesc actori apreciați de spectatori — un public avizat și exigent. Asemenea muzicii pop, a festivalurilor genului, și mișcarea Fringe face ca Londra să fie considerată o adevărată „Mecca a teatrului marginal”.

PROBLEMA tineretului e, și aici, ca pretutindeni în lume, o problemă la ordinea zilei, arzătoare prin implicații, cu soluții încă departe de a fi găsite. Mult prea mulți tineri, la vîrsta alegerii profesiei, se îndreaptă spre „servicii”, ignorînd locurile productive, ocolind incinta fabricii sau terenul agricol. Și totuși, obligația muncii primează. Celebrii cerșetori ai metropolei, eroii Foametei la Londra, a lui Jack London, sînt, poate, cel mai elocvent exemplu în acest sens. Legile interzic profesarea cerșetoriei deschise. Nu se acordă autorizații (cum să le numim? „comerciale”?) decît celor care practică o lucrare, un „job”. Cerșetorii Londrei s-au transformat astfel în muzicanți, trubaduri gravi și tulburători. Cîntă, în piețe și la colțuri de stradă, la intrările în metro, din acordeoane sau flaute, din ghitare sau cîmpol melodii tînguioase, cîntece dulci și suave în această lume a betonului și oțelului, a ciberneticii și atomului. Mulți dintre ei sînt tineri — maeștri ai cîntecului măreț și tragic, care trimit spre auditoriu adevărate chemări spre poezie, spre vechile balade scoțiene —, unii chiar foarte tineri. Și totuși...

Englezii trăiesc atît de intens, de adevărat, cultul muncii. De luni din zori și pînă la sfîrșitul săptămîinii, englezul „se hrăncește cu muncă” (cum îl ironizează, adesea, vecinii), indisponibil pentru alteceva, inabordabil pentru alte preocupări. Ciclul e ferm, riguros, reglat cu precizie de cronometru. După amiaza de vîneri e prima clipă care aparține cu adevărat familiei („Vinerea e ziua dragostei”, se spune aici, ziua cuplurilor, ziua pe care omul o hărăzește soției, copilului, intimității). După cum simbăta și duminica, în ținută sportivă, fără nimic din ștaiful clasic al săptămîinii, același om, plecat în week-end, se întîlnește cu natura. O natură, în ciuda străvechii industrializări, mai puțin alterată, aici, ca în alte părți, ocrotită cu grijă, iubită cu pasiune.

Îmi amintesc o întîlnire stranie, în City — inima afacerilor, capitala financiară a lumii, giganticul sediu bancar al veacului, în care lucrează peste un milion de oameni. Într-o zi a acestei toamne am întîlnit, acolo, o florăreasă. Insolita imagine — o femeie tînră cu un coș de flori, pierdută, ca într-un film de efect, între uriașele, severele palate bancare — mi s-a părut, o clipă, ireală, ca și cum n-ar fi fost decît proiecția unui vis al meu, nostalgia unei vechi și îndepărtate amintiri balcanice. Pe strada pustie la ora aceea (viața, toată, se retrăsese îndărătul zidurilor mari și reci ale băncilor) imaginea femeii cu flori, strop de lumină și viață într-un decor de planetă moartă, mi s-a părut semnul proaspăt, pur și tulburător al unei alte Anglii, necunoscute mie pînă atunci. Dar iată, o clipă mai tîrziu, femeia și-a consultat ceasul-brățară și, ridicîndu-și coșul (de care nu se apropiase, în ultimele minute, nimeni) a plecat cu pași măsurati, mistuindu-se printre clădiri. „Și-a încheiat cele opt ore de lucru”, mi-a spus, flegmatic, prietenul care mă însoțea — un englez.

Mai tîrziu poate fi întîlnită, acolo, la mila 48, la casa și grădina ei, în acel regat al liniștii și inspirației însetate, unde natura calmează delirul unei lumi mecanizate.

Ion Popescu

Octombrie, 1974

Haida, haida, merge treaba

PRIVIT cu bunăvoință (bunăvoință = ochiul sting scos, ochiul drept lăsat pe vine), fotbalul pe care-l jucăm noi poate să pară uneori interesant. Căci, oric-ar spune dușmanii, nu e totdeauna hilar. Mai ales în toamna asta vor-

sită cu iezi și cu pastramă care nu s-a văzut pe piață. Deci, așa cum mus-tul se prefacă-n vin și oglinzile în tîndări (în special alea de Venetia) și eu vreau să mă prefac în prieten al federației căci, slavă lui Dumnezeu, băiatul ăla blond din capul mesei, la federație merge treaba și Dobrin stă la Pitești unde consumă zacuscă (vă privește ce gîndiți). Eu scriu aceste rînduri cu multă speranță și confort sporit în așteptarea meciului pe care Dinamo trebuie să-l cîștige. Ideea ar fi asta: să batem la un scor ce nu se există, iar dacă nu, să batem cuie de cinci pe gard la Giulești ca să nu se mai cațăre-n plop elevii frunțași la strînsul recoltei. Venind vorba de gulie, toată lumea treb' să știe, că-ntr-o toamnă ca aceasta, dacă nu îți iei nevasta (calul, pușca și N. Nasta) să o pierzi pe stadion, o s-auzi l-acordion (rîmă rară) diri, di și diri rum, cine-a pus circiuma-n drum, ăla n-a fost om nebun, numai fotbalist a fost, fiindcă altfel n-avea rost.

Fluierînd într-un os de garoafă, mie-mi spune-o păsărică, cine-adună nu mîncîncă, vezi fabula c-o furnică și c-un cuib zidit cu frică, sub o streășină pitică, ce mai faci, bă nene Rică? — spaniolii stau? abdică? sau se-ntorc la o adică, în peninsula lor mică, unde valul s-aridică? Una mare, una mică. De etape eu vorbeam, plec, adio, pa și puș, vă salută N. Fănuș, și-aoleo ce ploaie vine de la Cluj.

Se poate juca fotbal la noi. E prea evident. Cred într-o iarnă blajină, într-o cămașă de almanah și-ntr-o zidire de minăstire-ntr-un picior. Noi gură avem, n-avem colț de stradă. Cînd eram mai tînr și prietenul meu Tească era antrenor federal, aveam președinte la federație. Azi n-avem, da' vine ea ziua cînd om avea. Vă mulțumesc pentru atenție.

Fănuș Neagu

„România literară”

Săptămînal de literatură și artă editat de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialistă România

Director GEORGE IVAȘCU

